

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Úskalí integrace osob s poruchou sluchu do
majoritní společnosti**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Alena Plšková

Vypracovala:
Bc. Iva Knolová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Úskalí integrace osob s poruchou sluchu do majoritní společnosti“ zpracovala samostatně a požila jsem pouze literaturu uvedenou v seznamu literatury, elektronická a tištěná verze jsou totožné.

Praha 20.2. 2010

.....

Bc. Iva Knolová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové, za odbornou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Také děkuji vedení občanského sdružení Česká unie neslyšících v Praze, panu předsedovi a všem sluchově postiženým za to, že se stali ochotnými a trpělivými průvodci svým světem.

Bc. Iva Knolová

OBSAH

Úvod	6
1. Vnímají svět očima	10
1.1 Dostatek informací postrádáme	10
1.2 Různorodost komunity neslyšících	11
1.3 Prelingválně neslyšící	12
1.4 Postlingválně neslyšící	12
1.5 Rozdělení sluchových vad je složité	13
2. Kultura neslyšících	14
2.1 Neslyšící s velkým „N“	17
2.2 Jsme stejní a přece tak odlišní	20
3. Zákony a sluchově postižení	22
3.1 Co zákon nevysvětlí	24
4. Mé dítě je jiné	26
4.1 Mé dítě je stejné jako my	30
4.2 Moji rodiče neslyší	32
4.3 Lékařská věda pokročila	34
4.4 Další technický zázrak	38
5. Já nejsem Neslyšící, jen neslyším	39
5.1 Kam vlastně patřím?	41
5.2 Odezírání	43
5.3 Jak správně umožnit odezírání	46
6. Tlumočnické služby pro sluchově postižené	47
6.1 Soudní tlumočení	53
6.2 Simultánní přepis mluvené řeči	55

7. Vzdělávání sluchově postižených a jejich uplatnění v praxi	61
7.1 Znakový jazyk ve speciálním školství	62
7.2 Neslyšící předškolák	63
7.3 Vzdělávání na základní škole	65
7.4 Společenská izolace dítěte	67
7.5 Speciální základní školy pro děti se sluchovou vadou	68
7.6. Vzdělávací program základních škol	70
7.7 Volba studia a povolání	72
7.8 Vysokoškolské studium už není nedostižné	75
7.9 Uplatnění na trhu práce	80
8. Z nevědomosti vznikají velké omyly	84
8.1 Projekt P ČR: Jsme tu i pro Vás!	87
8.2 Průzkum a jeho vyhodnocení	91

Závěr

Resumé

Anotace

Literatura a prameny

Přílohy

Úvod

Zcela nedávno jsem cestovala vlakem s dětmi, při nastupování do soupravy jsme míjeli kupé, kde seděli cestující, kteří se domlouvali prostřednictvím znakového jazyka. Dětem samozřejmě něco takového neujde, a tak se hned ptaly, co to ti lidé dělají. Má odpověď v tom spěchu byla jednoduchá a rychlá: „Znakují“, kupodivu jsem v tu chvíli nedostala žádnou další doplňující otázku. I když v okamžiku, kdy jsem vyslovila tuto odpověď, uvědomila jsem si, že jsem zcela jistě neuspokojila touhu onoho „mladíka“ odhalit tuto „záhadu“. Další cesta probíhala jako obvykle, dokud jedno z dětí nezpozorovalo, že skupinka našich neslyšících spolucestujících vyšla i se zavazadly těsně před další stanicí na chodbičku, ale přesto ve stanici nevystoupila. To byl další impuls k tomu, aby se zájem dětí obrátil zpět k odlišnému způsobu chování těchto cestujících. Nastal čas, abych alespoň přibližně vysvětlila, jaká úskalí musí lidé s poruchou sluchu překonávat a jak obtížné je získávat informace v majoritní společnosti. Všechny otázky se mi, jak doufám, podařilo zodpovědět se ctí. Jen ta poslední byla tak trochu k zamyšlení. A přitom byla tak jednoduchá. „Ty umíš znakovou řeč?“ A moje odpověď?, „Ne, neumím“. Následovalo ticho a poté zklamané dětské konstatování: „A já myslel, že umíš.“

Chápu to zklamání, dospělý by měl znát vše, alespoň do té míry, aby obstál v přísném hodnocení těch nejmenších. Na druhou stranu sama velice dobře vím, jak náročné je naučit se správně užívat znakový jazyk, či znakovanou češtinu. Kolik je zapotřebí času i úsilí. Ale snad se jednou k něčemu takovému také dostanu a pokusím si osvojit alespoň základy tohoto obdivuhodného jazyka. A co já vím, možná, že se ten malý a tak trochu zklamaný tazatel jednou pokusí o totéž. Bude se snažit porozumět a komunikovat s lidmi, kteří přišli o tak důležitý smysl, jako je právě sluch.

Musím přiznat, že se mi v posledních čtyřech letech podařilo alespoň zčásti porozumět světu neslyšících a to díky mé práci. Už řadu let působím v kolektivu tiskových mluvčích Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy a podařilo se mi zatím prosadit dva zásadní projekty v rámci prevence kriminality, které měly přispět k odstranění bariery mezi minoritním světem osob s poruchou sluchu a majoritním světem slyšících. A díky těmto projektům jsem získala možnost navštěvovat občanská sdružení, které

v našem hlavním městě sdružují sluchově postižené spoluobčany, seznámit se s celou řadou zajímavých lidí, kteří mi otevřeli dveře do jejich světa – světa ticha.

Když vidím dnešní výsledky naší spolupráce, občas se neubráním vzpomínám a vracím se na konec roku 2005, kdy jsem poprvé vznesla požadavek, aby byla plně zpřístupněna linka tísňového volání 158 i osobám, které neslyší. Tehdejší zástupci managementu Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy se mému požadavku pouсмáli a nechtěli se tímto problémem zabývat. Někteří tvrdili, že tu možnost navázaní kontaktu s osobami sluchově postiženými přece již dlouhá léta je a je využívána jen ojediněle. Tehdy měli na mysli fax. Mnohé by tato reakce od dalšího úsilí odradila, ale já v té chvíli měla připravený dostatek argumentů k tomu, abych prosadila alespoň zvážení tohoto problému odborníky. S vědomím toho, že je třeba brát v úvahu specifické potřeby sluchově postižených spoluobčanů, sjednala jsem schůzku managementu tehdejšího Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy se členy občanského sdružení Česká unie neslyšících přímo v jejich centru. Tato schůzka podnítila zájem mých nadřízených o rozšíření služeb poskytovaných policisty hlavního města zdravotně postiženým občanům.

Díky oboustranné spolupráci, spolupráci odborníků se sluchově postiženými občany a zapojení telefonní společnosti T – mobil, která se stala partnerem projektu, od poloviny roku 2006 slouží občanům s poruchou či úplnou ztrátou sluchu celorepubliková tísňová linka 603 111 158. Osoby sluchově postižené mohou prostřednictvím SMS zprávy zaslané na toto číslo okamžitě a z kteréhokoliv místa v České republice oznámit trestný čin, či si přivolat pomoc policistů na místo, kde se právě nacházejí. Jedná se o využití linky v okamžicích nouze: ohrožení života, zdraví či majetku. Jedná se o projekt pro osoby sluchově postižené naprosto zásadní.

Na základě dosavadní tvůrčí spolupráce se sluchově postiženými vznikla potřeba dalšího projektu, který by pomohl informovat sluchově postižené o práci Policie ČR a na druhou stranu by informoval policisty o komunikaci s osobami sluchově postiženými. Bylo třeba zprostředkovat sluchově postiženým občanům přístup k informacím i o tísňové lince pro neslyšící, pomoci odstranit obavy z kontaktování příslušníků Policie ČR, pokud se stanou obětí trestného činu, nebo budou potřebovat jejich pomoc. Cílem bylo vytvořit jednoduchý a přitom přiměřený návod o tom, jak si mají počínat. Z tohoto důvodu vznikl v roce 2008 projekt s názvem: „Jsme tu i pro vás!“. Jedná se o knižní publikaci doplněnou dvěma přílohami ve formě DVD. Film s názvem: „Nebojte se, mluvejte s námi!“ je jednou z příloh. Osoby postižené poruchou či ztrátou sluchu se mohou

s prací příslušníků Policie ČR seznámit přístupnější formou, protože film je opatřen titulkami a také je děj simultánně tlumočen do znakového jazyka. Druhou přílohu tvoří film, který se jmenuje: „Nebojte se, pomůžeme vám!“ a ten je určen především pro příslušníky P ČR a zaměstnance obecních policií. Má je vést při komunikaci se sluchově postiženými a motivovat je k tomu, aby se sami snažili do světa sluchově postižených proniknout a naučit se tak o jejich problémech co nejvíc.

Za to, že tento projekt mohl vzniknout, vděčím Magistrátu hlavního města Prahy a Ministerstvu vnitra ČR. Tyto instituce projekt finančně zašitily, a kolektivu báječných lidí, který při natáčení filmu vznikl. Podařilo se mi pro věc nadchnout pana režiséra Zdeňka Všelichu a přesvědčit jej, že pro takový projekt je třeba angažovat neslyšící amatérské herce. To byla pro pana režiséra zcela nová zkušenost, které se zpočátku obával, ale když jsem přislíbila, že seženu na každý natáčecí den tlumočnický do znakového jazyka, kteří budou vyhovovat jemu, neslyšícím i slyšícím hercům, souhlasil. Samozřejmě jsme potřebovali i odborné poradce. Spolupracoval s námi pan RNDr. Josef Brožík - neslyšící pedagog, moderátor pořadů pro neslyšící, kterého všichni známe z vysílání veřejnoprávní televize. Doc. PhDr. Ludmila Čírtková – policejní psycholog a mnozí další báječní lidé, o kterých se také v souvislosti s tímto projektem zmíním v této práci.

Samozřejmě, že osobní kontakt a osobní zkušenost je mnohdy jiná a jak se říká, je naprosto k nezaplacení. Při natáčení jednotlivých částí filmové přílohy jsem získala další zkušenosti. Můj život se obohatil o nová přátelství, prožitky a na to se nedá nikdy zapomenout.

I dnes velice často navštěvují své nové neslyšící přátele i pedagogy ze škol pro sluchově postižené. Chodím na přednášky a besedy se sluchově postiženými, které organizujeme ve spolupráci s občanskými sdruženími. Jsem ráda, že se mi podařilo dostat do těchto organizací i školských zařízení co nejvíce informací o projektu, že se s ním neslyšící minoritní společnost seznámila a podařilo se tak odstranit u řady neslyšících spoluobčanů ostych a nedůvěru, či dokonce obavy z případné spolupráce s těmi, kteří jim mají pomáhat a chránit.

Stejně tak pracuji i na tom, aby se moji kolegové dozvěděli o životě neslyšících a jejich problémech co nejvíce. Aby věděli, jak mají k neslyšícím spoluobčanům přistupovat a ovládali základy úspěšné komunikace se sluchově postiženými občany.

Vím, že se mi nepodařilo a zcela jistě nepodaří odstranit bariéru mezi světem majoritní slyšící společnosti a společností neslyšících občanů. Ta tu totiž prokazatelně je několik stovek let, ale i kdyby se jí podařilo jen tak trochu „podemlít“, pak si mohou říci, je to

úspěch. Nebylo to nadarmo. To však vyžaduje neustálý zájem, neustálou snahu zlepšovat naši vzájemnou spolupráci a čím víc v budoucnu pro tuto myšlenku získám podobně smýšlejících kolegů, tím lépe. Snad se pak podaří budovat na pevných základech, které již byly položeny, bezpečný most.

Má diplomová práce bude čerpat z mých osobních zkušeností a poznatků, které jsem získala při práci se sluchově postiženými a dále také z informací, které jsem získala od mých přátel s poruchou sluchu. Mnohé poznatky vycházejí také z internetových stránek, protože knižních publikací o komunitě neslyšících není právě mnoho, případně jsou mnohé již zastaralé.

1. Vnímají svět očima

1.1 Dostatek informací postrádáme

Má diplomová práce se má zabývat úskalími, která musí neslyšící občané každý den překonávat, že jich není právě málo, je nasnadě. Na druhou stranu ani slyšící členové rodin, kde je alespoň jeden ze členů sluchově postiženým, nemají právě snadnou cestu životem.

Součástí mé diplomové práce jsou také poznatky, které jsem získala od svých kolegů o světě neslyšících. Ty se mi podařilo získat v rámci školení: „O komunikaci se sluchově postiženými“. Školení provádím společně se svým neslyšícím kolegou z občanského sdružení Unie neslyšících, který je dlouholetým lektorem znakového jazyka. Jsme totiž oba dva toho názoru, že pokud má být naplněno krédo příslušníků Policie ČR: „Pomáhat a chránit“, a policisté budou chtít při své práci kvalitně komunikovat i s občany, kteří jsou sluchově postiženi, pak je to možné tehdy, když budou dostatečně informováni o komunitě neslyšících. Domnívám se, že samotná práce na projektu a jeho vznik nestačí, stejně tak se ukázalo, že nestačí požádat o spolupráci vedoucí jednotlivých oddělení o seznámení podřízených s projektem, ti to totiž pro pracovní zaneprázdněnost nemusí zvládnout.

Pokud budou mít obě části společnosti, slyšící i neslyšící, dostatečné množství informací o způsobu života, o kultuře, o jazyku, budou k sobě otevření a trpěliví, pak se budou také vzájemně respektovat.

1.2 Různorodost komunity neslyšících

Komunita lidí se sluchovým postižením je velice různorodá. Velmi zjednodušeně řečeno sdružuje prakticky všechny jedince s jakoukoliv poruchou či úplnou ztrátou sluchu. V České republice je přibližně půl miliónu lidí se sluchovým postižením, jedná se o nedoslýchavé a neslyšící. Jen poměrně malá část lidí se sluchovou vadou je organizována v různých občanských sdruženích a organizacích. Česká republika je poměrně malá země, zájmy jednotlivých osob se sluchovou vadou jsou různé vzhledem ke svému stupni a závažnosti postižení a přesto mají k dispozici čtyřia dvacet organizací, do kterých se mohou začlenit. Některé organizace se odlišují i profesně, všechny však usilují o zdárnou integraci sluchově postižených do majoritní společnosti. Dnes je čtyřia dvacet těchto organizací (ASNEP Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, Praha, Automotoklub neslyšících, Praha, ANZO klub neslyšících, Brno, B.Y.D. Klub mladých neslyšících, Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka, Praha, Česká unie neslyšících, Praha, Český klub nedoslýchavých „HELP“, Plzeň, Český klub ohluchlých, Praha, Český svaz neslyšících sportovců, Plzeň, Český tinnitus klub – Klub šelestářů, Praha, D - CENTRUM, agentura pro kulturu a vzdělávání neslyšících, Brno, FRPSP Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Praha, Pražský sportovní klub neslyšících, Praha, LORM – společnost pro hluchoslepé, Praha, NCN? Národní centrum pro neslyšící, Beroun, Občanské sdružení Pevnost, Praha, Občanské sdružení Setkání, Praha, Oblastní unie neslyšících Olomouc, Organizace tlumočnicků znakového jazyka, Praha, Pražský spolek neslyšících, Praha, SKNEDAM Sdružení klubů neslyšících dětí a mládeže, Praha, SNN Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR, Praha, SORDOS Sdružení pro kulturu neslyšících, Brno, Stacionář neslyšících, Brno), v budoucnu se mohou vytvořit další.

Velkou skupinu neslyšících je vždy nutno pečlivě rozdělovat a používat přesných termínů při označení podskupin.

1.3 Prelingválně neslyšící

Lidé, kteří se narodili jako neslyšící, nebo o sluch přišli v době, než se stačil jejich rodný jazyk dostatečně rozvinout a ukotvit. Většina vědeckých publikací uvádí věkovou hranici kolem pěti až šesti let. Informace, které jsou předávány těmto jedincům zvukovou cestou, nemohou přijmout a zpracovat. Neslyší totiž absolutně nic, tedy ani sami sebe. U těchto lidí se prakticky vůbec nerozvine řeč, pokud se jim nevěnují speciální pedagogové, logopedi a foniatři. Teprve za jejich působení na neslyšícího dochází k umělému vytvoření mluvené řeči, která se však zásadně liší od mluveného slova slyšících, ohluchlých či nedoslýchavých. Je daleko méně srozumitelná, má zkreslenou melodii, rytmus i tempo. Někteří neslyšící se běžně mluvit nikdy nenaučí a mluvený jazyk používají velice neradi. Někteří proto, že se cítí být nejistí. Jiní proto, že jim kdosi během života naznačil, že jejich mluvená řeč je směšná a to je od komunikování mluveným jazykem zcela odradilo. S okolním světem komunikují prostřednictvím znakového jazyka, nebo vyhledávají pomoc tlumočnicka či asistenta. Znakový jazyk, který se mnohdy dokonale naučí až od svých známých, kamarádů, spolužáků či pedagogů, většinou uvádějí jako svůj rodný jazyk.

1.4 Postlingválně neslyšící

Lidé, kteří přišli o sluch přibližně po šestém roce života. Jejich rodný jazyk se již plně rozvinul a ukotvil. I po ztrátě sluchu používají přednostně jazyk, který je naučili slyšící rodiče. Řeč takového jedince se ale postupně zhoršuje. Je to pochopitelné, ohluchlý člověk se neslyší a nemůže tak svůj hlas kontrolovat. Hlas ohluchlého člověka běžně slyšící jedince často zaskočí - pro svůj nezvyklý tón. Postlingválně neslyšící ponejvíce komunikují se slyšící částí společnosti a to díky odezírání.

1.5 Rozdělení sluchových vad je složité

Dalším způsobem, jak rozdělit skupinu osob se sluchovou vadou je tato: neslyšící, ohluchlí a nedoslýchaví.

Mezi neslyšícími a prelingválně neslyšícími můžeme dát rovnítko. Ovšem často se do velké skupiny neslyšících řadí také někteří postlingválně ohluchlí, a to zejména ti, kteří se stydí používat mluvené slovo a raději používají znakový jazyk, nebo si našli přátele a uplatnění mezi neslyšícími, mluvený jazyk tak již prakticky nepoužívají.

Nedoslýchaví lidé, ať už lehce, středně nebo těžce, mohou za použití sluchadel rozumět mluvenému slovu a komunikují také mluveným jazykem. Pokud získají poruchu sluchu v raném dětství a naváží kontakt s neslyšícími, často si také osvojí znakový jazyk. Nedoslýchavost však mnohdy značně komplikuje život především seniorům a těm, kteří si nechtějí přiznat, že mají potíže se sluchem. Komunikace s okolními členy rodiny, kolegy v práci, přáteli je nejen pro ně samotné velice obtížná.

Ohluchlí lidé, kteří znají mluvený a psaný jazyk jsou přesto nesporně ve značné výhodě, oproti ostatním neslyšícím. Ostatní členové majoritní společnosti s nimi totiž mohou komunikovat písemnou formou. Většina informací, která je ohluchlým sdělována orálně, je následně vnímána odezíráním. Neznamena to však, že by rozuměli všemu, co je jim sdělováno.

Označení „hluchý“ případně „hluchoněmý“ se dnes již prakticky nepoužívá. A lidé postižení sluchovou vadou také takové označení nikdy nepřijali a považují je za hanlivé. Je to pravděpodobně dovětek minulých časů, kdy se takto označovali jedinci, kteří se od členů majoritní společnosti lišili a jejich zdravotní postižení jim dávalo cejch méněcenných.

I když já osobně bych slovo „hluchý“ zas až tak nezatracovala. Myslím si, že toto slovo mnohdy jednoznačně vystihuje podstatu problému. Vždyť pokud o někom řekneme, že neslyší, nesdělujeme člověku neznalému podstatu věci. Jak má vědět, zda dotyčný neslyší právě teď, nebo neslyší pro značný hluk v okolí, případně neslyší jen pro své momentální zamyšlení. Kdežto, když se o někom řekne: je hluchý, všem je zřejmé, že se jedná o člověka, který trvale neslyší.

Všichni lidé, kteří mají problémy se sluchem a řadí se mezi sluchově postižené, mají jedno společné. Jedná se o osoby s naprosto odlišným vnímáním světa. Každodenní dění kolem sebe, příjem nových informací i sdělování citů probíhá díky jedinému smyslu: zraku.

2. Kultura neslyšících

Neslyšící lidé tvoří specifickou skupinu lidí, kterou spojuje velmi silný pocit sounáležitosti. V České republice je přibližně půl miliónu osob s poruchou sluchu. Podstatnou část z této skupiny tvoří lidé nedoslýchaví, jejichž sluch se zhoršil v důsledku stáří či nemoci.

Všeobecně se uvádí, že zásadním znakem kultury osob s poruchou či úplnou ztrátou sluchu je znakový jazyk, společné zvyky, tradice a také mnohdy odlišná pravidla chování.

Tady si neodpustím, abych se nepodělila o svou vlastní zkušenost. Je to už několik let, když jsem poprvé vstoupila do společenství lidí, kteří neslyší a byl to natolik silný zážitek, že prakticky nelze zapomenout. Jednalo se o první přednášku na téma prevence kriminality v klubovně České unie neslyšících. Ta se nachází ve starém činžovním domě v Dlouhé ulici, v Praze 1, kde toto občanské sdružení užívá několik místností v prvním patře. Zazvonila jsem u dveří a říkala si, jak mě uslyší zvonit, když tu patrně nikdo neslyší (Mé obavy byly samozřejmě zbytečné a vyplývaly z neznalosti věci, uživatelé prostor zde mají nainstalované světelné signalizační zařízení.). Po několika minutách se otevřely dveře a jakýsi pro mě v tu chvíli zcela neznámý muž mi otevřel a zval mě dál. Ještě než jsem stačila pozdravit a představit se, vtáhl mě za ruku do místnosti s poměrně početnou skupinou různorodých lidí. Všichni na sebe křičeli a mávali, mezi dospělými pobíhaly děti různého věku, které se za každou cenu snažily upoutat pozornost svých matek a některé vydávaly dosti nepříjemné hlasité skřeky. Matky ale právě většinou živě komunikovaly na téma výchova. V tu chvíli jsem myslela na jediné, na útěk. V duchu jsem si říkala, tady přeci nemůžu přednášet, jak mám vlastně těm lidičkám říci, že jsem už tady a potřebuji, aby mě vnímali. To přece není v mých silách. To už mě ale onen muž doslova protáhl onou společností a dostali jsme se do místnosti, kde

bylo o poznání klidněji. Mohla jsem se konečně představit a sdělit účel mé návštěvy. Dotyčný mě ujistil, že mi rozumí, že s naslouchadlem poměrně obstojně odezírá a poté mě představil i příchozímu předsedovi občanského sdružení Česká unie neslyšících.

I on našťestí velice dobře odezíral. Musím přiznat, že jsem se na tuto předem domluvenou přednášku připravila a přišla vyzbrojena vědomostmi, které jsem si nastudovala o způsobu komunikace s neslyšícími. V tu chvíli jsem však byla vděčná, že mě tehdejší předseda této organizace podpořil a v průběhu přednášky doprovázel. Nikdy jsem se totiž necítila tolik handicapovaná, jako ve společnosti sluchově postižených.

Když se totiž očitne slyšící člověk komunikující výhradně mluveným jazykem mezi lidmi, kteří výhradně znakují, je naprosto ztracený. Může tak akorát stát, mile se usmívat a doufat, že se jej někdo ujme a bude mu tlumočit. Mimochodem tuto zkušenost, kterou jsem zažila já, doporučuji prožít všem. Tímto způsobem si totiž lidé velice rychle uvědomí, jak se cítí člověk, který neslyší a je odkázaný na zprostředkované informace.

Další pro mě novou zkušeností byly doteky. Neslyšící lidé, pokud chtějí upozornit na svou přítomnost a chtějí někoho oslovit, nebo chtějí upozornit na někoho, kde chce právě s vámi komunikovat, řeší situaci tím, že se dotýkají. Jsou to letmé dotyky na paže nebo ramena, a pokud sedíte, tak třeba i na nohy pod stolem. Je to někdy trošičku zvláštní, ale jde o zvyk, který je nepostradatelnou součástí komunikace neslyšících.

A my slyšící bychom měli tento zvyk respektovat, i když se domníváme, že jedná o projev ryze důvěrný. Neslyšící si toto při komunikaci se členy majoritní společnosti neuvědomují.

Po doteku mnohdy následuje oslovení. Velice často se stane, že neslyšící osloví svého slyšícího partnera jako: paní Nováková Marie, policistko Marie, učitelko Marie, policistko Nováková, učitelko Marie Nováková. Přijde nám toto oslovení podivné, úsměvné, nevhodné či urážlivé? Nepřipouštějme si to. Vždyť zejména prelingválně neslyšící používají v převážné míře znakový jazyk a ten je tak odlišný od mluveného českého jazyka. Stejně tak celá řada prelingválně neslyšících nerozlišuje vykání a tykání, onikání je pro ně již zcela nepochopitelné a na druhou stranu i mnohý slyšící si s onikáním nedokáže bez přípravy poradit. Opět tykání a vykání jsou jevy, které jsou znakovému jazyku cizí. Proto neslyšící tykají lidem, kterým by podle našeho názoru tykat neměli. Mnohdy tykání a vykání volně při rozhovoru střídají, aniž bychom pochopili, na základě čeho tak činí.

Co může také některé slyšící při komunikaci s neslyšícími zaskočit je nečekaná reakce na sdělované informace. Může se zdát naprosto neadekvátní dané situaci. Někteří nesly-

šící lidé reagují prudce až agresivně, někteří se projevují velice sebestředně. A to především pokud mají pocit, že je okolí nepochopilo. Případně očekávaná reakce nebyla, dle jejich názoru, dostatečně rychlá.

Na druhou stranu slyšící mnohdy zaskočí otázky neslyšících, či sdělované informace při běžném rozhovoru na veřejnosti. To co my považujeme za nevhodné či dokonce za jakési porušení bontónu, to neslyšící vnímají jako běžné projevy upřímnosti. A tak se může stát, že když se s neslyšícím známým potkáte na společenské akci, řekne vám: „Jé ty jsi tlustá! Co to máš na sobě, to jsou hrozný šaty!“ A že právě dotyčný nešeptá, na to se můžete spolehnout. Co s tím? Urazit se? Utéct? Zůstat u neutrálního úsměvu? Ne. Onen neslyšící známý chce, aby jste hned reagovali. Právě vám totiž upřímně sdělil, co si nyní skutečně myslí a to samé očekává od vás. Pokud by jste totiž nereagovali na jeho slova, považoval by to za nezájem a projev vaší možné nadřazenosti. To neslyšící neodpouští.

Velice často také hovoří na velice intimní témata, o kterých bychom my ve společnosti nemluvili a v soukromí bychom velice zvažovali, s kým o intimních záležitostech hovořit. Tady neslyšící bez rozpaků a bez ohledů na okolí velice čile konverzují.

Tehdy a poté snad pokaždé, když navštívím nějaký klub osob s poruchou sluchu, znovu a znovu dostávám stejnou otázku. Proč se lidé, kteří pracují každodenně s lidmi, neučí při své přípravě na povolání znakovému jazyku, nebo znakované češtině? Přiznávám, že alespoň základy by se jistě zúročili nejen nám policistům, ale určitě i zdravotnímu personálu, úředníkům a podobně. Toto majoritní společnost sluchově postiženým dluží.

Ještě pořád v nás přetrvávají zkreslené názory našich předků na sluchově postižené, mezi nimi i ten, že neslyšící menšina by se měla přizpůsobit slyšící většině. Přitom kdybychom se více poznali, více vzájemně komunikovali a respektovali se, došli bychom k jednoznačnému názoru. Žijeme a tvoříme jednu společnost, jsme stejní a přitom naprosto rozdílní v chápání okolního světa, to ale neznamená, že bychom si neměli vyjít vstříc a snažit se o vzájemné porozumění.

Na základě dosavadních zkušeností s neslyšící komunitou musím říci, že ve své podstatě jsou sluchově postižení stejní jako my slyšící. Někteří jsou milí a vstřícní, jiní jsou odtažití, nedůvěřiví a mnohdy až zlostní. Ale těch příjemných je, alespoň dle mého názoru, mnohem víc. A pokud právě nedodržují obecně známé konvenční zvyklosti majoritní společnosti, pak je to především tím, že o nich nebyli informováni. Nikdo jim neřekl, že jejich přirozené projevy chování mohou být vnímány okolím za nepříjemné, rušivé či dokonce za neslušné.

2.1 Neslyšící s velkým „N“

Po revoluci se o skupině neslyšících začalo mluvit jako o kulturní menšině Neslyšících. Jedná se svým způsobem o unikát, protože to je jediná skupina zdravotně postižených lidí, která tvoří kulturní menšinu.

Tyto lidi spojuje znakový jazyk, stejné zájmy, zkušenosti, prožitky, podobný způsob myšlení, vnímání okolního světa zrakem a doteky. Tráví spolu volný čas, spojuje je jistý pocit soudružnosti. Často se navštěvují, pořádají kulturní setkání v klubech, v početných občanských sdruženích. Pořádají také kulturní akce - plesy a diskotéky. Mnohdy na taková setkání cestují i přes celou republiku, tak jsou pro ně důležitá. Jde o to, že se setkají s lidmi, s kterými se dorozumí bez problémů, a tak si mohou vyměnit vzájemné zkušenosti a zážitky.

Na druhou stranu si je třeba připomenout, že zdaleka ne všichni lidé s poruchou sluchu se ke kulturní menšině sami hlásí.

V České republice je přibližně půl milionu lidí s poruchou sluchu a toto číslo se stále mění. Bohužel vzhledem k nezdravému životnímu stylu neustále narůstá. Z tohoto půl milionu lidí je většina osob s poruchou sluchu, jedná se o lidi nedoslýchavé a ohluchlé. Ti se většinou hlásí k majoritní skupině obyvatel, tedy ke slyšící skupině. Lidí, kteří opravdu neslyší je mnohem méně a těch, kteří o sobě tvrdí, že jsou Neslyšící, je ještě méně. Kdo tedy k Neslyšící menšině vlastně náleží? Na tento problém mají samotní neslyšící rozličné názory.

Paní Andrea Hudáková, odborná asistentka oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, uvádí, že: „Pro člověka, který je označován za Neslyšícího není vůbec stav jeho sluchu důležitý. Důležité je to, jestli se člověk sám cítí být členem kulturní a jazykové menšiny Neslyšících, a pro tuto menšinu je nejdůležitější preference komunikace ve znakovém jazyce.“ (rádio Clasic FM, Slyšitelné ticho, 11. 4. 2006). Dále tuto myšlenku upřesnila tak, že za členy této kulturní a jazykové menšiny mohou být považovány i slyšící děti neslyšících rodičů, kteří byli v neslyšící rodině vychovávaní a prvním jejich jazykem byl jazyk znakový. Někdy se k této kulturní menšině hlásí i partneři sluchově postižených, neboť přejali po dlouhletém soužití jejich zvyky i tradice a mnohem častěji než mluvený jazyk používají jazyk znakový.

V každém případě ale nesmíme zapomínat, že kulturní identita s Neslyšícími není u všech osob s poruchou sluchu jednoznačná.

Zajímavý je ale i názor Petra Vysučka, neslyšícího odborného asistenta oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, který je také předsedou organizace „Pevnost – České centrum znakového jazyka“. Pan Petr Vysuček uvádí, že: „Každý jedinec, který se chce stát členem kulturní a jazykové menšiny neslyšících musí znát znakový jazyk, problematiku komunity neslyšících, jejich kulturu i humor, jejich mentalitu.“ (rádio Clasic FM, Slyšitelné ticho, 18. 4. 2006). Na otázku moderátorky pořadu: Může se stát plnohodnotným členem komunity Neslyšících i slyšící člověk? Odpověděl: „My jsme o tom uvažovali s kolegy, častokrát jsme o tom přemýšleli a více méně jsme dospěli k závěru, že ne. To neznamená ale, že slyšící člověk nemůže být v kontaktu s komunitou Neslyšících. My mluvíme o tom, jestli se může jednou stát plnohodnotným členem této komunity a to ne, protože mu chybí jeden z těch základních předpokladů. Je to člověk, který nezažil na vlastní kůži komunikační bariery, které svým způsobem vytváří osobnost tohoto člověka, posilují osobnost člověka a více méně vytváří i zásobu takovýchto zkušeností, kdy člověk bojuje o to, aby mu někdo porozuměl. A to je důležitá věc, o kterou je, z našeho pohledu, slyšící budoucí člen co-by člen komunity neslyšících připraven. Takže výsledek zní, že pravděpodobně ne.“ (rádio Clasic FM, Slyšitelné ticho, 18. 4. 2006). V průběhu rozhovoru připustil, že není pravidlem, aby každý neslyšící byl členem komunity Neslyšících. Hovořil o plnohodnotných, sebevědomých členech této komunity. Vysvětloval tuto skutečnost tím, že mnozí neslyšící žijí ve slyšících rodinách a seznamují se s dvěma jazyky. Po narození je učí rodiče komunikovat především mluveným jazykem a se znakovým jazykem se mnohdy seznamují až mnohem později. V plném rozsahu až ve školách, na internátě, kde děti používají přednostně jazyk znakový. Přesto však věří, že se dříve či později sluchově postižené děti identifikují s komunitou neslyšících.

Je naprosto zřejmé, že Neslyšící jsou naprosto jedineční nejen ztrátou sluchu, zkušenostmi, jazykem ale také hrdostí a oddaností ke komunitě Neslyšících.

Je však toto tvrzení skutečně tak jednoznačné? V rozhovoru zveřejněném v časopisu Gong se redaktorka ptá psychologky ze speciální psychologické poradny paní Mgr. Kristiny Kratochvílové, proč neslyšící páry, které se hlásí ke komunitě Neslyšících, nechávají svému neslyšícímu dítěti voperovat kochleární implantát. Paní Mgr. Kristina Kratochvílová odpověděla: „Ono ve skutečnosti těch neslyšících lidí, kteří jsou opravdu hrdí na to, že jsou Neslyšící s velkým N, zase tolik není. Říkají to, ale někde v hloubce

jsou zranitelní a hrdost je tak trochu obrana. Když se neslyšícím rodičům narodí neslyšící dítě, přijmou ho okamžitě. Jen by si třeba přáli, aby mělo snazší život než oni. Proto ten kochleární implantát.“ (KŘEŠŤANOVÁ, 2009, s. 14).

Takřka všichni Neslyšící si přejí, aby je majoritní společnost přijala takové, jací jsou. Nepovažují svůj zdravotní problém za handicap, ale za odlišnost, za kterou se v žádném případě nestydí. Vždyť jsou jedinou skupinou mezi zdravotně postiženými (jak je majoritní společnost označila), která má svou kulturu, svůj jazyk. To jim dává pocit výjimečnosti. Nechtějí být předěláni, přeoperováni, opraveni. Velice často namítají, že by se neslyšící děti měly samy rozhodnout, zda chtějí podstoupit operaci a implantaci kochleárního implantátu. Jsou proti tomu, aby „osud“ neslyšících dětí byl v tomto směru plně v rukou jejich často slyšících rodičů.

Naopak chtějí od členů majoritní společnosti rovnoprávný přístup. Se slyšícími spolupracují, potřebují například služby tlumočnicků,... Chtějí, aby obrazová média připravovala více pořadů pro lidi s poruchou sluchu, a to jak veřejnoprávní tak i komerční. Chtějí, aby na úřadech byl vždy alespoň jeden ze zaměstnanců, který ovládá znakový jazyk a stejně tak i v nemocnicích, na policejních služebnách, u soudu,...

Chtějí, aby slyšící členové společnosti s nimi komunikovali a respektovali přitom základní pravidla:

- Pokud chcete komunikovat s Neslyšícím, upozorněte jej na sebe, nejlépe dotykem.
- Mluvte tak, aby Neslyšící viděl dobře na vaše ústa.
- Nezakrývejte si tvář
- Nemluvte na Neslyšícího za jeho zády.
- Nestůjte v místnosti zády k oknu nebo k jinému zdroji světla.
- Mluvte plynule, pečlivě artikulujte.
- Nekřičte, pokuste se mluvit bez zvuku vašeho hlasu.
- Čeština je pro Neslyšícího cizím jazykem, volte krátké věty bez cizích výrazů.
- Ovládáte-li prstovou abecedu, pak ji použijte.
- Máte-li pocit, že si nerozumíte, použijte tužku a papír.

2.2 Jsme stejní a přece tak odlišní

Slyšící i neslyšící lidé tvoří jednu společnost, žijí ve společné zemi a mohlo by se zdát, že nic nestojí v cestě k vzájemnému porozumění a respektu. Opak je však pravdou. Mezi oběma skupinami je komunikační bariéra, celá řada předsudků a mýtů, která pramení z neznalosti věci a z historie.

Naše dějiny nebyly ke zdravotně postiženým lidem příliš přívětivé. Sluchově postižení byli označováni za hluchoněmé a ve společnosti převládal názor, že se jedná i o mentálně postižené jedince, kteří nejsou plnohodnotnými členy společnosti a je třeba je vytěsnit na okraj společnosti. Mnozí prelingválně neslyšící tak skončili v ústavní péči. Jen ti co měli štěstí, se dostali do církevních škol, kde se o ně starali řádové sestry. Tehdy, mám na mysli období první republiky, bylo takovým dětem umožněno používání znakového jazyka. Tyto školy byly internátní a byly zde vychovávány děti od velmi raného věku. Děti se dostávaly ke svým rodičům velmi zřídka a docházelo často k úplnému odcizení. Děti s poruchou sluchu většinou dlouho nestudovaly. Vyučily se nějakému řemeslu a výběr byl velmi malý – švadlena, krejčí, švec ap. Po druhé světové válce a po nástupu komunismu se přístup společnosti ke sluchově postiženým příliš nezměnil. Změnily se ale výchovné metody ve školství. V důsledku toho, že školy musely opustit řádové sestry ovládající znakový jazyk, začaly se dětem věnovat zdravotní sestry a vychovatelky bez patřičného vzdělání a vědomostí. Tyto vychovatelky neznaly znakový jazyk a odmítaly se jej učit, neboť byl společností považován za podřadný.

Všechny děti se sluchovou vadou, ať už jakkoliv závažnou, se musely učit orální metodou. A důsledek? Děti přestaly sdělovaným informacím rozumět, odmítaly spolupracovat a systém péče o neslyšící děti se neustále zhoršoval. Znakový jazyk byl dokonce na školách zakázán, a pokud jej některé z dětí použilo, bylo přísně potrestáno. Tehdejší pedagogové se domnívali, že znakový jazyk odvádí děti od zájmu učit se mluvit. Přesto děti ve svém volnu, mimo třídy a mimo dohled internátních vychovatelů, znakovaly bez ohledu na přísné zákazy. Znakový jazyk byl pro ně naprosto přirozený.

V některých školách později došlo k posunu v přístupu k neslyšícím dětem a ti pokrokoví představitelé škol povolili totální komunikaci. Jednalo se o metodu, která měla přímou souvislost s mluveným jazykem, rozeznáváním slov a s tvorbou řeči. Lékaři se snažili mobilizovat zbytky sluchu, logopedi vyučovali odezírání a artikulaci, pedagogo-

vé se snažili naučit neslyšící číst a psát. Aby dětem probíranou látku přiblížili, používali často různé posuňky a prstovou abecedu.

Byly také využívány první technické pomůcky – sluchadla. Ta však byla velmi nedokonalá a většině dětí působila spíše potíže.

Postupně pedagogové speciálních škol docházeli k poznání, že pro sluchově postižené a zejména pro těžce sluchově postižené děti je nezbytné, aby používaly znakový jazyk. A aby jej používali také lidé z jejich okolí. Přesto však se příliš nezměnilo z hlediska možnosti uplatnění a možnosti studia. V celém Československu existovaly pouze dvě střední školy pro nedoslýchavé a ohluchlé, a ty přijímaly jen děti mimořádně nadané.

Tehdejší žáci základních speciálních škol po ukončení školní docházky většinou přecházeli do speciálních učilišť pro sluchově postiženou mládež. Děti se učily na klempíře, obuvníka, čalouníka, natěrače, zámečníka, kuchařku či švadlenu.

Teprve koncem osmdesátých let došlo k prvním změnám v přístupu majoritních členů společnosti k sluchově postiženým. Učitelé a vychovatelé speciálních internátních škol museli začít navštěvovat kurzy znakového jazyka. V roce 1986 bylo v Plzni zřízeno středisko pro tvorbu prvních didaktických videoprogramů pro těžce sluchově postižené. V osmdesátých letech se také poprvé začaly v televizi objevovat pořady tlumočené do znakového jazyka, vznikaly pořady pro neslyšící. V roce 1988 byl vydán první Slovník českého znakového jazyka a v roce 1997 začal první seriózní výzkum znakového jazyka. K nejzásadnějšímu zlomu však došlo v roce 1998, kdy byl vydán zákon číslo 155, o znakové řeči. Tento zákon prohlásil český znakový jazyk za přirozený a plnohodnotný systém tvořený specifickými vizuálně – pohybovými prostředky, (§4) zaručuje neslyšícím právo na používání znakové řeči a na výuku znakové řeči (§7). Díky tomuto zákonu se stalo prosazování znakového jazyka do škol samozřejmostí.

3. Zákony a sluchově postižení

Problematiku sluchově postižených řeší zákon č. 155/1998 Sbírky, který byl změněn zákonem číslo 384/2008 Sbírky a dále zákon číslo 108/2006 Sbírky, o sociálních službách.

Zákon č. 155/1998 Sbírky, o znakové řeči byl změněn zákonem číslo 384/2008 Sbírky, jehož název je: Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Zákon tedy upravuje používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob jako jejich dorozumívacích prostředků. Tyto osoby mají právo svobodně zvolit z komunikačních prostředků uvedených v tomto zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měly možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.

Původní zákon říkal, že: „Český znakový jazyk je základním dorozumívacím jazykem neslyšících v České republice“. Po změně zákona je nyní v platnosti tato úprava: „Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej sami považují za hlavní formu své komunikace“. Tato úprava je pro všechny osoby s poruchou sluchu naprosto zásadní.

Původní zákon také hovořil o takzvané znakové řeči, kdy uváděl v § 3: „... , že se jí rozumí český znakový jazyk a znakovaná čeština“.

Neslyšící s pojmem „znaková řeč“ však nemohli souhlasit, považovali jej za zastaralý výraz, jenž byl přebírán osobami, které o problematice sluchově postižených měly pouze povrchní znalosti. Pan P. Vysuček, který je sám prelingválně neslyšící a je více než jen členem komunity Neslyšících, napsal: „Můj názor je, že termín „znaková řeč“ prostě neexistuje, je to příliš obecný pojem a to je největší problém. Proč? Je to zavádějící a vždy dojde k nedorozumění, oč se vlastně jedná (VYSUČEK, 2007, 21s.). Při změně zákona byl tento pojem ze zákona odstraněn.

Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob také v §6 jednoznačně hovoří o komunikačních systémech vycházejících z českého jazyka – znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči.

Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně – pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, je ustálen po stránce po stránce lexikální i gramatické.

Znakovaná čeština je umělý jazykový systém, který usnadňuje dorozumívání mezi slyšícími a neslyšícími lidmi. Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány odpovídající znaky, převzaté z českého znakového jazyka.

Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména při odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů.

Vizualizace mluvené češtiny je zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace. Vizualizací se zabývá vizualizátor, ten v případě potřeby může i odezírané slovo nahradit synonymem, které je snadnější pro pochopení. Vizualizace je používána zejména pro klienty nedoslýchavé a ohluchlé.

Písemný záznam mluvené řeči je převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase.

§7 výše uvedeného zákona ukotvuje používání komunikačních systémů neslyšících osob, neslyšící mají právo na používání, vzdělávání a výuku s využitím komunikačních systémů neslyšících.

§8 mimo jiné stanoví, že neslyšící mají při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnické služby zajišťující tlumočení v jimi zvoleném komunikačním systému.

Neslyšícím, kterým bylo z důvodu úplné nebo praktické hluchoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P) jsou tlumočnické služby při soudním řízení poskytovány bezplatně. Stejně tak neslyšícím studentům středních škol, vyšších odborných škol a vysokých škol užívající výše uvedené mimořádné výhody jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně.

§56 zákona čísla 108/2006 Sbírky, o sociálních službách, stanoví, že : „Tlumočnické služby jsou terénní službou poskytovanou na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, nebo v jiné obtížené situaci, kterou přechodně nemohou řešit vlastními silami. Jedná se o pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“

3.1 Co zákon nevysvětlí

Je mezi znakovanou češtinou a českým znakovým jazykem opravdu tak velký rozdíl, že byl ukotven i do zákona? Ano je. Jak jsem mezi pedagogy vyučujícími na základní škole pro neslyšící zjistila, dalo by se říci, že znakovaná čeština je prakticky český jazyk „převedený“ do znaků. Jednotlivá slova ve větách mají mezi sebou vazby.

Příklad: Věta – Kniha leží na stole. Je tvořena třemi různými znaky. Kniha + leží + na stole. Kdo chce porozumět „znakované češtině“, musí umět česky a znát význam použitých znaků. Znaky zde přitom hrají jen podpůrnou roli a mají za úkol především usnadnit odezírání. To je velice důležité zejména pro ohluchlé, kteří mají již dostatečně ukotvený český jazyk v mluvené podobě a znakový jazyk je jazykem s kterým se teprve seznamují. Znalost alespoň základních znaků jim může pomoci zvládnout komunikaci v situacích, kdy je pro ně odezírání, vzhledem k okolnostem, velice těžké.

Český znakový jazyk, velice zjednodušeně řečeno, je tvořen soustavou znaků a jeden znak může odpovídat i celému slovnímu spojení v českém jazyce. Český znakový jazyk nemá s češtinou vůbec nic společného. Má svůj vlastní systém i pravidla. Výše uvedená věta ve znakovém jazyce by vypadala asi takto: Kniha + stůl. Tedy jen dva znaky. Jednoduché a přesto velice výstižné. Znakový jazyk, a to je velmi důležité, nemá psanou podobu.

Český znakový jazyk, stejně tak i znakový jazyk příslušníků jiných národů, se neustále vyvíjí. Znakový jazyk vznikal postupně v komunitách neslyšících lidí, které si pro označení nových jevů znaky postupně vytvářely. I dnes jsou tvořeny nové a nové znaky, a to v souvislosti s technickým rozvojem, s novými okolnostmi, které zasahují do světa neslyšících. Například v Praze 5, Radlicích vznikla možnost vzdělávání neslyšících v novém oboru. Jedná se o pomaturitní studium, které připravuje studenty pro profesi zubní laborant. V tomto oboru, ale neslyšící neměli k dispozici znaky, které by pojmenovaly některé nástroje, pracovní postupy a podobně, proto byly vytvořeny a stále se zde vytvářejí další znaky pro odborné termíny či postupy.

Nezapomínejme, že se určité znaky od sebe liší v závislosti na místě, kde neslyšící žijí. Jednotlivé odchylky jsou znatelné v regionech i státech. Znakový jazyk tedy není jazyk mezinárodním a aktivní český uživatel znakového jazyka se velice obtížně domluví s uživatelem znakového jazyka ze zahraničí. Setkala jsem se však i s názorem tlumočnicka do znakového jazyka, který mi řekl, že při „troše snahy“ se každý neslyšící užívající znakový jazyk dorozumí i s neslyšícím cizincem. Existuje totiž mezinárodní znakový systém, který však není oficiálně uznávaným komunikačním systémem. Jedná se však o jednostrannou informaci, kterou mi nikdo z mých neslyšících přátel jednoznačně nepotvrdil. Považuji je proto, za velice nejisté tvrzení.

Znakový jazyk má také další omezení, vyžaduje zapojení obou rukou a koncentraci zraku od osob, s kterými je komunikováno. Za špatného osvětlení či ve tmě, se znakového jazyka nedá příliš dobře využít. Ale v případě, že je známo téma rozhovoru, lze i dvouruční znaky ukázat jednou rukou.

4. Mé dítě je jiné

Devadesát pět procent dětí prelingválně neslyšících se narodí slyšícím rodičům. Skutečnost, že dítě neslyší je ve většině případů zjištěna již v prvních měsících života.

Matka, která tráví veškerý svůj čas se svým potomkem, zpravidla instinktivně vycítí, že dítě není zcela v pořádku. Dítě se neobrací za zvukem, neprobudí jej nečekaný hluk, nereaguje pláčem na neznámý zvuk.

Toto podezření samozřejmě vždy musí prověřit ošetřující lékař a v případě, že i on shledá možnou sluchovou vadu, předá dítě do péče odborného lékaře – foniatra.

Odborný lékař poté stanoví konečnou diagnózu. V případě, že se potvrdí podezření a lékař zjistí, že dítě je skutečně sluchově postižené, převezme je do dlouhodobé péče a měl by také vysvětlit rodičům, jak budou o dítě pečovat.

Mnohdy je také zapotřebí spolupracovat s psychology, protože rodiče sluchově postiženého dítěte odmítají připustit, že právě jejich dítě je zdravotně postižené. Přijmout tuto skutečnost je velice těžké. Dá se říci, že je to pro matku i otce šok. V této chvíli by se mohlo zdát, že stavím roli matky do přední pozice a roli otce považují za druhořadou. Musíme si ale uvědomit, že je to většinou matka, která se v prvních měsících i rocích života stará o dítě, je s ním většinu jeho času a návštěvy u lékaře bývají také v doprovodu matky. Ta je poté prostředníkem mezi lékařem a otcem dítěte. Je to ona, která musí otci dítěte tuto mnohdy nepochopitelnou zprávu předat. Je to také ona, která je postavena před tuto těžkou úlohu a s touto náročnou životní situací se bude muset také sama vyrovnat.

Je také celá řada případů, kdy sluchová vada dítěte není diagnostikována včas. Jedná se o případy, kdy lékař sdělení matky nebere v úvahu a podceňuje je. Jsou matky, které lékaře ve třech letech věku dítěte upozorňují, že jejich dítě nemluví, nesnaží se opakovat jednoduchá slůvka. Reaguje na nově přichozí pouze tehdy, pokud je vidí. Na domovní zvonění, zvonění telefonu nereaguje vůbec. Lékař mnohdy matky podezírá z přílišné úzkostlivosti a sděluje jim, že některé děti jsou prostě pomalejší.

Mnoho slyšících rodičů se v důsledku nedostatku informací domnívá, že jejich dítě je nejen neslyšící, ale také mentálně postižené. Což však není ve většině případů pravdou, pokud se nejedná o případ kombinovaného postižení. Převážná většina sluchově postižených dětí je stejně bystrá a vnímavá jako ostatní slyšící děti. Jen péče o ně vyžaduje

větší úsilí rodičů a bude vyžadovat i vzdělávání rodiny v oblasti znakového jazyka. Budou to totiž především rodiče, kteří budou dítě v předškolním období rozvíjet, přinášet mu informace o okolním světě a to tím nejpřirozenějším způsobem pro neslyšící dítě – znakovým jazykem. Znakový jazyk bude pro jejich dítě jazykem bezprostředního poznávání. Teprve druhým jazykem pro neslyšící dítě bude jazyk jeho matky, jeho rodiny. „Ve prospěch využívání znakového jazyka svědčí i poznatky neurologů, které hovoří o nutnosti co nejuplnějšiho vnímání jazyka v citlivém, ranném období vývoje mozku. To napomáhá vytvoření synapsí, které uvedou v činnost funkce jazykových oblastí mozku. Podobně hovoří i psycholingvisté, kteří hovoří o biologických strukturách mozku, které má každý člověk již od narození a které umožňují osvojování gramatiky jazyka v průběhu běžné komunikace. Zároveň hovoří o stejném základě všech jazyků. Pokud si člověk osvojí jeden jazykový systém, osvojí si pak snáze další jazyk. Jestliže si v dětství nevytvoří žádný jazyk, potřebné mozkové funkce se již nevytvoří“ (JABŮREK, 1998, s. 13).

Tak jako se matka slyšícího dítěte snaží se svým dítětem co nejvíce komunikovat, tak i matka neslyšícího dítěte by měla od počátku na své dítě mluvit znakovým jazykem. Zprostředkovávat mu tak informace o okolním světě.

I stát se snaží rodiny se sluchově postiženými dětmi podporovat. Zákon o komunikačních systémech č. 384/2008 Sbírky jednoznačně v § 9 stanoví: „Rodiče, u jejichž dítěte byla diagnostikována praktická nebo úplná hluchota, mají právo na bezplatnou výuku v kursech komunikačních systémů neslyšících.“

Samozejmě není lehké vypořádat se s informací, že právě vaše dítě, do kterého jste vkládali naděje a bezmezně je obdivovali, je zdravotně postižené. Jedná se o náročnou životní situaci, která si vyžádá veškerou mobilizaci sil, mnohdy může zanechat i psychické následky. Někteří rodiče se s diagnózou dítěte nedokáží smířit nikdy. Hledají důvody, proč se tak stalo, co udělali oni špatně, zda udělal chybu někdo v rodině. Náročná životní situace se tak mnohdy mění na situaci až kritickou. Tyto neshody mívají velice negativní dopad i na jejich dítě. To totiž vždy vycítí rozpory mezi rodiči, mnohdy dovede situace využít a vytěžit z ní pro sebe co nejvíce. Někteří partneři se dokonce rozejdou. Ukáže se, že jejich vztah nebyl tak pevný, aby před touto nečekanou zkouškou obstál. Rodiče by ale neměli při řešení sporů zapomínat na svoji nezastupitelnou roli vůči dítěti a přistupovat k němu tak, jako k dítěti naprosto zdravému. A za každou cenu udělat vše pro to, aby si s ním porozuměli a vytvořili silné citové vazby.

Samozřejmě je také nutno brát na zřetel fakt, že rodiče a jejich dítě jsou také součástí širší rodiny. Jsou tady příbuzní, prarodiče. Ty mají obvykle minimum informací o zdravotním postižení vnoučete. Vycházejí ze zprostředkovaných informací a mají často velice zastaralé názory, přesto se ale domnívají, že jsou správné a mnohdy je velice nevybíravým způsobem podsouvají rodičům svého vnoučete. Někdy se odmítají se sluchovým postižením vnoučete smířit, usilují o hledání zázračných léčebných prostředků, které by situaci zcela změnily. To samozřejmě nepřispívá k dobrým vztahům v rodině. Často je situace mezi rodiči a prarodiči velice napjatá, bohužel jsou také případy, kdy se právě kvůli tlaku prarodičů rodiče zdravotně postiženého dítěte rozejdou.

Na druhou stranu jsou také rodiny, kde se výchovy neslyšícího potomka ujme babička. Matka situaci nezvládne a dítě jí není tak milováno, jako ostatní slyšící děti. Případně nedokáže zmobilizovat své síly natolik, aby dítě nebylo po intelektuální stránce zanedbáváno.

Další problém, který rodiče takto zdravotně postiženého dítěte musí řešit je reakce okolí. Jak jejich dítě přijmou sousedé, jejich přátelé? Nebudou se jim vyhýbat, odsuzovat, litovat je i dítě? V této chvíli je důležité postavit se nastalé situaci čelem. Dát jednoznačně najevo, že jejich dítě je stejné jako ostatní a jako takové má být okolím také přijímáno.

I dítě sluchově postižené potřebuje cítit lásku, potřebuje vědět, že je pro své rodiče důležité, obdivované a chtěné. Aby s ním rodiče komunikovali stejně tak, jako s ostatními dětmi. Aby nemuselo čekat, až zbude někomu čas a bude se mu věnovat. Nejhorší je, když dítě cítí, že je na obtíž.

Zajímavé je, že dítě s poruchou sluchu nemá problém komunikovat se svými slyšícími sourozenci. Mnohdy se mezi nimi vyvine velmi silné pouto a slyšící sourozenci se bez problémů učí znakovému jazyku. Považují umění znakovat za cosi výjimečného, mimořádného. Znalost znakového jazyka jim umožňuje předávat skrytou formou svá tajemství a vyniknout tak před svými vrstevníky.

Jsou však i rodiny, kde dítě s poruchou sluchu musí o vše bojovat. Rodiče znakový jazyk odmítají a komunikují se svým potomkem pouze orální metodou. Domnívají se, že dělají pro své dítě to nejlepší. Jen tak, dle jejich mínění, ob stojí v majoritní společnosti. Jakmile ale zjistí, že se dítě oproti svým vrstevníkům opožďuje ve vývoji, přecházejí po poradě s odborníky v bilingvální komunikaci.

Je zcela jistě dobré, aby dítě o něco usilovalo. Aby se učilo, že musí vynaložit úsilí, pokud něco chce získat. Nemělo by být zahrnováno všeobjímající láskou a upřednostňo-

váno před všemi ostatními jen proto, že neslyší. Může se totiž stát, že v důsledku této výchovy z něho vyroste slabý a neustále na někom závislý člověk. Cílem výchovy by naopak měl být samostatný zdravě sebevědomý člověk, který si s okolním světem slyšících poradí.

Sluchově postižené dítě by také nemělo být odkázáno na společnost nejbližší – nukleární rodiny, mělo by mít možnost poznávat svět. Naučit se komunikovat se slyšícími vrstevníky, aby se po příchodu do dětského kolektivu v mateřské škole necítilo být ztracené. I když si zde děti ještě nehrají spolu, ale většinou vedle sebe, již se zde objevují vrstevnické skupiny a v nich touží každé dítě najít svou pozici. A pokud rodiče zvolí variantu běžné mateřské školy, kde by mělo být jejich dítě integrováno, pak se jedná o velice těžkou a náročnou situaci pro dítě se sluchovou vadou. Bude to ono, kdo si bude muset poradit s komunikací s paní učitelkou a také s ostatními členy kolektivu. Velice často bude žádat paní učitelku, aby mu zopakovala, co po něm chce. Aby mu děti ukázaly na co, nebo s čím si budou hrát. Už tu nebudou rodiče, aby zprostředkovali kontakt mezi ním a okolím.

Tato zkušenost je pro neslyšící dítě velice důležitá a to zejména tehdy, pokud jsou rodiče rozhodnutí, že jejich dítě bude později navštěvovat běžnou základní školu.

I v okamžiku, kdy se integrace sluchově postiženého dítěte do kolektivu slyšících dětí zdaří, neměli by rodiče zapomínat, že jejich sluchově postižené dítě má právo poznat svět neslyšících. Má právo získat nějaký svůj vzor, hrát si i se stejně sluchově postiženými vrstevníky, komunikovat s nimi znakovým jazykem, sdělovat si s nimi svoje názory, zážitky. Komunikovat s dětmi, pro které je znakový jazyk stejně tak přirozený, jako pro ně. Je pochopitelné, že právě mezi stejně zdravotně postiženými dětmi se takové dítě nejlépe cítí.

„V období mezi 8. - 10. rokem věku začíná potřeba sdružování narůstat, objevují se začátky spolupráce. Tyto dětské party mají již poměrně stejnou vnitřní vazbu, vlastní systém hodnot a norem a jistý systém sociální kontroly se specifickými sankcemi. Jejich členové prožívají silný pocit solidarity a příslušnosti ke skupině. Často se v nich formuje vyhraněný pocit odlišnosti od ostatních vrstevnických skupin, který může nabýt až formy otevřeného boje (klukovské party).“ (KRAUS, 2008, s. 88).

V Info- zpravodaji z roku 2006 vyšel článek: „Jak vypadá život N/neslyšících“, zaujala mě v něm slova studentky prvního ročníku oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filosofické fakultě UK v Praze, která přiblížila čtenářům svoje pocity vůči ostatním členům společnosti. „Na základní škole jsem byla mezi neslyšícími velice málo, proto-

že jsme bydleli na vesnici, musela jsem každý den dojíždět, takže nebyla taková příležitost chodit mezi neslyšící, třeba do klubu. Ke komunitě Neslyšících jsem se opravdu dostala až na střední škole. S neslyšícími kamarády mám výborné vztahy. To je „moje krev“, moje společnost. Rodiče jsou moji rodiče, ale jinak patřím mezi neslyšící. Když mám například nějaký psychický problém, problém s láskou, tak jdu za svými neslyšícími kamarády a s nimi to probírám. S rodiči řeším například zdravotní problémy.“

(Info – zpravodaj 2006, s. 10 -12).

Proto by měli rodiče se svým sluchově postiženým dítětem navštěvovat společně akce, které Neslyšící pořádají. Navštěvovat kluby Neslyšících a různé společenské akce pro děti, které jsou pořádány četnými občanskými sdruženími. Jejich neslyšící dítě se jim zde neodcizí, ale získá pocit, že i neslyšící jedinci mohou v životě mnohé dokázat a upevní se mu zde sebevědomí.

4.1 Mé dítě je stejné jako my

Mnoho neslyšících párů, které plánují narození dítěte si mimo jiné přejí, aby jejich dcera či syn byl neslyšící. Neznamená to, že by si přáli pro své dítě nějaké zdravotní postižení. Jen chtějí dítě, které bude vnímat svět stejně jako oni. Pro ně není sluchová vada zdravotním postižením. Je to naopak něco přirozeného. Těší se, že budou s dítětem komunikovat prostřednictvím znakového jazyka. Nebude mezi nimi docházet k nedorozuměním a vytvoří se mezi nimi silné pouto. Z obavy, aby se jim jejich dítě neodcizilo, volí později pro své dítě mateřskou i základní školu pro sluchově postižené.

Další neslyšící páry by také raději chtěly neslyšící dítě, na druhou stranu ale velice dobře ví, jak těžkou životní cestu by jejich dítě mělo. Jak těžko by se v majoritní společnosti uplatnilo. Poměrně často si přejí, aby se jejich dítě začlenilo do společnosti slyšících a stejně tak chtějí, aby se vzdělávalo v běžných školách, aby nemuselo do internátní školy pro sluchově postižené.

Tyto děti většinou vykazují ty samé pokroky v jazykovém vývoji jako slyšící děti, které si osvojují jazyk mluvený. Ve stejné době, kdy slyšící dítě vysloví své první slovo, ukáží neslyšící děti svůj první znak. A později začínají kombinovat dva a více znaků do-

hromady. Je to naprosto stejné a přirozené jako u slyšících dětí, které skládají slova do vět.

Neslyšící matky s trpělivostí sobě vlastní ukazují na jistý předmět a ukazují znak. Ukazují jej desetkrát, dvacetkrát, dokud se dítěti nepodaří znak dokonale napodobit. Stejně tak si počíná matka, která opakuje dítěti v mluveném jazyce základní slova. Kolikrát matka říká svému dítěti: „Řekni, máma!“? Ta radost, když se batoleti podaří vyloudit první slůvka z úst. V tu chvíli je matčina radost stejně tak velká, jako když již dospělý potomek přinese domů univerzitní diplom. Stejně tak prožívá komunikaci s neslyšícím dítětem i neslyšící matka. Proto je samozřejmé, že první znaky, které se neslyšící dítě naučí mají tento význam: Máma, táta, auto, pes, jíst, pít. Což je naprosto přirozené, tím že dítě pojmenuje věci kolem sebe, poznává svět.

Ve věku kolem tří let neslyšící dítě vyrůstající v láskyplném a podnětném prostředí ovládá kolem 350 znaků. Znak vyjadřující zápor – ne, umí neslyšící dítě používat ještě před obdobím vzdoru.

I neslyšící děti „žvatlají“, dělají při znakování chyby a pokoušejí se znaky zjednodušit, přizpůsobit své jemné motorice, která se vyvíjí. To co se jim nepodaří vyjádřit znakem, pokoušejí se vyjádřit pohybem těla, mimikou tváře a pochopitelně v okamžicích nezdaru – při chybném navázání komunikace se svým rodičem, reagují naprosto stejně, jako děti slyšící. Pláč, vztek jim má vydobýt „místo na slunci“.

Vývoj znakového jazyka je u dětí neslyšících rodičů na mnohem vyšší úrovni, než u neslyšících dětí slyšících rodičů. Naučily se jej přirozenou cestou, ve svých rodičích mají velký vzor a po příchodu do základní školy pro neslyšící mají před svými vrstevníky ze slyšících rodin velký náskok. Mnohdy nastupují do školy v šesti letech, jejich rodiče nemusí žádat o odklad základní školní docházky, jak činí slyšící rodiče u svých neslyšících dětí. Nemusí totiž podstupovat přípravu na výuku ve speciálních mateřských školách, kde se jejich vrstevníci učí znakovému jazyku.

4.2 Moji rodiče neslyší

Situace rodičů, kterým se narodí dítě se sluchovou vadou je zcela jistě těžká. Ale jak náročné musí být pro zdravé dítě vyrůstat v neslyšící rodině?

Dokáží neslyšící rodiče zvládnout výchovu svého slyšícího dítěte? Zcela jistě ano.

I když společnost se k této otázce dlouhá léta stavěla negativně. Odborníci dokonce neslyšícím párům nedoporučovali mít dítě s tím, že bude také zdravotně postižené. Až později musela společnost přiznat, že dítě s poruchou sluchu se ve většině případů narodí právě slyšícím párům a neslyšící páry mají většinou děti bez poruchy sluchu.

Nejdůležitější je navázání komunikace mezi dítětem a rodiči. Samozřejmě, že se zpočátku rodiče obávají, že si nebudou se svým slyšícím dítětem rozumět, že mu nebudou moci dát vše pro jeho kvalitní intelektuální rozvoj. Proto se snaží na dítě mluvit, i když jim to není vždy příjemné. Vždyť mluvený český jazyk je pro ně cizím jazykem. Je něčím umělým, nepřírozeným. Přesto na dítě mluví a bojí se, že jej nedokáže naučit mluvit. Mnohem raději dávají dítěti najevo své city prostřednictvím znakového jazyka. Pokud se neslyšící rodiče rozhodnou, že se svým slyšícím dítětem budou znakovat, nemá slyšící dítě s tímto komunikačním prostředkem problém, i tímto způsobem mohou rodiče dítěti poskytnout dostatečně podnětné prostředí, později se samo naučí mluvenému jazyku v širším okolí. Může mít trochu zpoždění ve vývoji řeči, ale to se většinou velice rychle srovná. Důležité pro ně je, aby bylo rodiči milováno.

My slyšící nedokážeme pochopit, jak náročnou pozici neslyšící rodiče vůči slyšícímu dítěti mají. My učíme naše děti mluvit odposlechem, mluvíme na našeho potomka, mluví na něho okolí, poslouchá televizi i rozhlas. Tím, že slova slyší, snaží se je opakovat a okolí je opravuje, přirozenou cestou se tak dítě češtinu naučí. Toto slyšícímu dítěti neslyšících rodičů velice chybí.

Společnost si nedokáže představit, jak mohu neslyšící rodiče zvládnout vychovávat slyšící dítě, jak jim vysvětlí to, co se děje v jejich okolí, jak budou reagovat, když je bude dítě volat, plakat a podobně. Zapomínají, že i oni neslyšící rodiče byli kdysi dětmi a musel jim někdo vysvětlit všechno dosud nepoznané. K tomu, aby neslyšící matka zvládala hlasové projevy svého dítěte, jsou dnes již k dispozici různé signalizační pomůcky. Ty spolehlivě světelně nebo vibračně signalizují, že například dítě pláče. Stejně tak jsou

i signalizační prostředky reagující na pohyb. Okolní dění vysvětlují neslyšící rodiče svým slyšícím dětem znakovým jazykem.

Neslyšící rodiče zcela přirozeně vodí své děti na akce, které pořádají neslyšící, mají tak kamarády mezi neslyšícími i slyšícími dětmi. Prostředí a společnost neslyšících je pro ně naprosto přirozená. Slyšící děti neslyšících rodičů si dokonale osvojí dva jazyky, což je samozřejmě pro jejich další život velká výhoda.

Mnohdy také nejstarší slyšící děti doprovázejí svoje neslyšící rodiče na úřady, k lékaři a tlumočí jim. Což jim není mnohdy právě příjemné. Hlavním důvodem bývá momentální nedostupnost dospělého tlumočnicka, nebo špatná zkušenost s oficiálními tlumočnickými službami, případně naprosto spontánně vzniklá situace. Dítě však nebývá natolik psychicky ani sociálně zralé, aby pochopilo tu kterou situaci a tlumočilo správně sdělované informace. Od dítěte také nemohou rodiče očekávat nezaujatost a neutralnost. Může se stát, že dítě sdělovaný obsah upraví. Nikdo z přítomných při komunikaci také nemůže předem odhadnout, jak se bude rozhovor vyvíjet, co bude obsahem sdělení. Co je možné, vzhledem k věku dítěte, sdělit a co nikoliv. Neslyšící rodiče si ale bohužel neuvědomují, že tyto situace mohou být pro jejich dítě i traumatizující. Využití tlumočnických služeb by bylo vhodnější.

Často se také stává, že slyšící děti neslyšících rodičů se v dospělosti k tlumočení do znakového jazyka vrací a stávají se tlumočnickými profesionály. Odborný svět je nazývá tlumočnickými CODA.

Tlumočnicki CODA většinou brilantně ovládají znakový jazyk, je často jejich rodným jazykem a ovládají i mluvenou češtinu. Nemají problémy s nářečními i dialekty a kultura neslyšících je jim stejně tak známá, jako kultura slyšících té které společnosti. Většinou tlumočí bez teoretických příprav a vzdělávání.

4.3 Lékařské věda pokročila

V okamžiku, kdy se potvrdí podezření na sluchovou vadu a odborný lékař stanoví konečnou diagnózu bývá zpravidla první otázka rodičů: „Co s tím, dá se to léčit?, jak se naučí mluvit, když nás neuslyší?“.

Veškeré naděje se upírají k moderní medicíně. Medicína je ale ve většině případů bezmocná, poškození sluchu bývá trvalé.

Technický pokrok však přinesl sluchově postiženým nové možnosti, jak sluch alespoň částečně vylepšit.

Jak však vlastně člověk používá sluch a jak funguje ucho? To se dozvíme v každé učebnici biologie již na základní škole.

Existují sluchové vlny, kterými je zvukový signál přenášen. Zvukové vlny nejsou viditelné, ale ucho je zachytí v boltci a od bubínku transportuje do středního ucha. Bubínek začne kmitat a vede zvukové vlny do ušních kůstek – kladívko, kovadlinka, třmínek, které jsou s ním spojeny – dále do vnitřního ucha. Zde je umístěn hlemýžď, důležitý orgán pro vnímání zvuků. Ačkoliv je velký jen jako hrášek, jeho vnitřní uspořádání je velmi složité. Nachází se zde lymfa a dvacet tisíc nervových buněk, které se nazývají vláskové buňky. Tyto vláskové buňky vyčnívají svými vlákny do lymfy, bělavé tekutiny kolující v lymfatických cévách a kapilárách. Jestliže je zvuk převeden do vnitřního ucha, dá se do pohybu tekutina a vlásky se začnou pohybovat. Tak vzniká nervové podráždění, které je jako kód sluchovým nervem vedeno do mozku. Sluchový nerv přenáší zvuk jako analogově – digitální informaci do vyšších nervových center.

Pokud je sluchová vada zjištěna včas, tedy kolem třetího měsíce života, může po stanovení diagnózy dítě rehabilitovat pomocí naslouchadel. Jedná se o případy, kdy jsou zjištěny zbytky sluchu a nejedná se o zcela neslyšící dítě. Později se opětovně přínos naslouchadel pro dítě specialisty zhodnotí, jedná se většinou o věk kolem šesti až deseti měsíců. Samozřejmostí je, že takto zdravotně postižené dítě je v neustálé péči odborného lékaře a rodiče se dítěti věnují dle jeho pokynů. Lehce nedoslýchavé dítě zvládá porozumění orálně sdělovaným informacím pomocí jednoho naslouchadla, těžce nedoslýchavé dítě může zvládat běžnou komunikaci s pomocí dvou naslouchadel.

Dobře informovaný lékař většinou rodičům doporučí, aby spolupracovali se střediskem rané péče pro sluchově postižené. V Praze nese název Tamtam a sídlí na Smíchově.

Rodiče se zde naučí s dítětem správně komunikovat. Odborný lékařský tým jim také mimo jiné doporučí, aby navštěvovali kurzy znakového jazyka a to i v případě, že se rozhodnou podrobit dítě chirurgickému zákroku a nechají mu voperovat kochleární implantát¹. Péče o děti, které se připravují na tuto operaci se prakticky v ničem neliší od péče o děti s trvalým sluchovým postižením. Je třeba rozvíjet komunikaci s dítětem i komunikaci dítěte ve znakovém jazyce. A to tak aby mělo dostatek informací o světě, který jej obklopuje.

V době zcela nedávné se stávalo, že ošetřující lékař neslyšícího dítěte rodičům doporučoval, aby na dítě běžně mluvili, aby neznakovali. Vysvětloval jim, že by dítěti udělali v hlavě zmatek, nemluvílo by a vývoj komunikace odkazoval na dobu po voperování kochleárního implantátu. To je samozřejmě naprosto mylné.

Někteří rodiče sluchově postiženého dítěte dodnes sami odmítají s dítětem znakovat, domnívají se, že tak potvrdí svoji životní prohru. Jsou to rodiče, kteří nedokázali přijmout reálný stav. Nedokázali najít správné řešení náročné životní situace, která je potkala.

Přesto však je dnes zcela reálně potvrzeno, že rozvoj mluveného jazyka – řeči je u dětí, které podstoupily operaci a mají voperován kochleární implantát, daleko rychlejší a úspěšnější, pokud před postoupením zákroku ovládaly znakový jazyk. U prelingválně neslyšících dětí je tento lékařský zákrok doporučován do věku šesti let.

Schopnost dobře mluvit je zcela jistě pro každého člena společnosti velice důležitá, ale kochleární implantát není prostředkem k tomu, jak někoho předělat. Jak předělat neslyšícího jedince na slyšícího. Daleko důležitější je stát se osobností. Osobností, která se odlišuje od ostatních. Tou se může stát zcela jistě i člověk se sluchovou vadou. A pokud se neslyšící dítě nenaučí mluvit, pak je tu přece tužka a papír. I touto cestou je možné sdělit celou řadu důležitých informací.

Mnohé osoby se sluchovou vadou nemluví, i když by mohly. Na vině je ostych, obavy z posměchu. Vědí, že jejich hlas, který neslyší a nemohou jej kontrolovat, nezní právě

¹ Kochleární implantát se skládá ze dvou částí – zevní a vnitřní. Zevní část tvoří mikrofón, řečový procesor, vysílací cívka a kabely.

Při implantaci se pod kůží zavede miniaturní přístroj, u kterého se vedou elektrody do vnitřního ucha. Za uchem je zavěšeno malé pouzderko s mikrofonom, procesorem a přenosnou cívkou. Mikrofón zachytí zvuk a odešle je do řečového procesoru, který pacient nosí na těle, nebo za uchem. Mikrofón přijatý zvuk analyzuje a digitalizuje jej na signály, které jsou následně posílány do vysílače. Zakódované informace o zvucích i energie nutná k napájení zařízení jsou do vnitřní části implantátu přenášeny neporušenou kůží rádiovými vlnami.

Implantát je voperován do spánkové kosti a svazek maximálně 22 elektrod je zaveden do hlemýždě. Vnitřní implantát převede kód na elektrické signály, ty jsou vysílány do elektrod, aby stimulovaly zachovaná nervová vlákna. (www.kochleár.cz)

nejlépe, a tak raději požádají o pomoc s komunikací tlumočnicka, a nebo použijí písemnou formu dorozumívání.

Paní PhDr. Iva Jungwirthová, která pracuje ve středisku rané péče Tamtam v Praze, říká, že kochleární implantát problém sluchové vady neřeší beze zbytku a pro vždy. Může kdykoliv dojít k technickému či zdravotnímu problému a najednou je i dítě plně rehabilitované opět dítětem zcela neslyšícím. Proto je dobré mít připravenou jakousi zálohu.

A tou je právě znakový jazyk. Ten je dle jejího mínění pro sluchově postižené děti i jejich rodiče velice důležitý. Rodiče takto zdravotně postiženého dítěte si ale musí před samotným zákrokem uvědomit, že operací se nestane zázrak. Dítě bude mít i po operaci sluchovou vadu. Kochleární implantát dokáže totiž z celého spektra zaznamenávaného zvuku odstranit největší výšky a hloubky, zbude jen ta oblast, která je důležitá pro rozvoj řeči. Dítě nikdy nebude slyšet tak, jako ostatní zdravé děti. Nejedná se tedy o náhradu sluchu, jedná se pouze o pomocný prostředek, jak dešifrovat sdělované informace okolním světem.

Měla jsem tu možnost a navštívila jsem jeden ze seminářů, který pořádala Federace rodičů a přátel sluchově postižených v Praze 5, Stodůlkách. Paní PhDr. Iva Jungwirthová zde mimo jiné připomněla i osudy dětí, které mají voperovaný kochleární implantát. Hovořila o chlapci, který se narodil do slyšící rodiny. Ta se bezprostředně po zjištění sluchové vady začala věnovat znakovému jazyku. Rodiče s chlapcem úspěšně znakovali a zároveň na něho také mluvili. Ve třech a půl letech mu byl voperován kochleární implantát a dítě po rehabilitaci i po nastavení řečového procesoru začalo reagovat na zvuky a na mluvenou řeč. Ve čtyřech letech rozumělo bez odezírání běžné komunikaci v rodině, dařilo se mu tvořit slova, jejichž význam znalo. Nová slova se však chlapec stále učil prostřednictvím znaků.

Dále paní doktorka hovořila o tříletém chlapci, který byl implantován v sedmnácti měsících. I v této rodině byl aktivně používán znakový jazyk a rodiče na chlapce také od malinka mluvili. Chlapec používal mluvený jazyk i znakový jazyk. Intenzivně se mu věnoval logoped a chlapec navštěvoval běžnou mateřskou školku. Díky kochleárnímu implantátu přišlo porozumění mluvenému jazyku velice rychle. Postupem času se mu dařilo znakový a mluvený jazyk od sebe oddělovat a mluvený jazyk nyní upřednostňuje.

I já jsem díky projektu určeném pro sluchově postižené „Jsme tu i pro vás!“, jehož jsem autorkou a podílela jsem se také přímo na jeho realizaci, poznala několik báječných a šikovných dětí se sluchovou vadou. Jedním z nich byl desetiletý neslyšící chlapec, který pochází ze slyšící rodiny a má slyšící sourozence. Tento chlapec podstoupil

operaci, byl mu implantován kochleární implantát. Dnes navštěvuje běžnou základní školu, ve škole se mu věnuje asistent. Chlapec byl velice bystrý a dokázal si sjednat pořádek mezi ostatními dětmi. Neustále cosi s velkým zaujetím vykládal a neustále se ubezpečoval, že mu věnují svoji pozornost. Ostatně, jak jsem se při naší spolupráci přesvědčila, udělal by cokoli, aby byl středem pozornosti všech. Velice pěkně vyslovoval a člověk měl pocit, že mluví se zcela zdravým chlapcem. Avšak nějaké zvyky přejaté od neslyšících vrstevníků používal automaticky také – při upoutání pozornosti na svou osobu a pokud začal něco vyprávět, se automaticky dotýkal těch, ke kterým hovořil, to samé požadoval od ostatních. Bedlivě sledoval ústa lidí, kteří právě hovořili a snažil se mít vždy všechny ve svém zorném úhlu.

Chlapec navštěvoval různé zájmové kroužky, jako je například pantomima, sportoval a náruživě hrál na bicí hudební nástroje.

Dalším zajímavým neslyšícím dítětem byla třináctiletá křehká vietnamská dívka. Svým vzhledem odpovídala věku osmi let. Používala výhradně znakový jazyk. Kochleární implantát nepřijala. Rodiče jí nevěnovali takou péči, jakou potřebovala. Vzhledem k tomu, že neměli dostatek informací o vzdělávání neslyšících dětí u nás, začala tato dívka navštěvovat základní školu pro děti se sluchovou vadou až v devíti letech. Dívka žila v internátu a dle jejích slov zde byla šťastná. Doma s ní totiž rodiče znakovým jazykem nekomunikují a ona se cítila lépe mezi stejně zdravotně postiženými spolužáky. Přes její relativně pozdní příchod do speciální školy pro sluchově postižené, dívka dohnala své spolužáky a prokázala svoji inteligenci, zvládla postupně i český jazyk a začala se učit také anglický jazyk.

To byly samé krásné případy, kdy se operace zdařila a kochleární implantát plnil, a nebo při správné rehabilitaci mohl plnit, svůj úkol. Ovšem jsou i případy, kdy se naděje ne naplnily. Jedna z pedagožek ze Základní speciální školy pro sluchově postižené v Praze 5, Holečkově ulici mě seznámila s osudem jedné její žáčky. Jednalo se o dívku zcela neslyšící, která jen s velkým úsilím zvládala výuku. Její matka upřela všechny svoje naděje k operaci a ke kochleárnímu implantátu. Lékařský zákrok proběhl, avšak došlo k poškození mozku, dívka je nyní mentálně postižená a zcela závislá na péči své matky. Je to příběh, z kterého mrazí. Samozřejmě, že jsem položila paní učitelce poněkud nevhodnou otázku a chtěla znát příčinu neúspěchu. Odpověď byla víc než jednoduchá. Jednalo se o chirurgický zákrok v bezprostřední blízkosti mozku.

Kochleární implantát nemůže být voperován každému dítěti či dospělému se závažnou sluchovou vadou (ohluchlému). Základním předpokladem je funkční sluchový nerv, průchodný hlemýžď pro vsunutí drátku s elektrodami a funkční musí být i celá sluchová dráha s mozkovými centry pro zpracování informace. Kochleární implantát má především dráždit sluchový nerv, a pokud ten není funkční, pak...

„V roce 2009 bylo v České republice 341 dětských uživatelů a 127 dospělých uživatelů kochleárních implantátů. Kritéria pro implantaci jsou velice přísná, především co se týče audiologických požadavků, a určují je odborníci. Určitým problémem však zůstává, že ačkoliv i u nás zájem o implantaci roste, pojišťovny ročně hradí implantaci menšímu počtu pacientů než v zahraničí.“ (KŘEŠŤANOVÁ, 2009, s. 14 - 15.).

4.4 Další technický zázrak?

Pokud se díky úsilí vědy objeví na světovém či dokonce českém trhu nová kompenzační, nebo rehabilitační pomůcka, okamžitě je středem zájmu všech osob se zdravotním postižením. Tak je to i v případě nové pomůcky pro sluchově postižené, která se jmenuje **Nucleus hybrid**.

Nucleus hybrid je nová forma implantátu, jedná se o jakousi kombinaci digitálního sluchadla a kochleárního implantátu. Informace o tomto malém zázraku se objevily v loňském roce v časopisu Gong.

Co je naprosto zásadní výhodou pro uživatele této pomůcky? Chirurgická technika. Je mnohem šetrnější. Zástupkyně firmy Cochleár v České republice paní MUDr. Jaroslava Příhodová čtenářům časopisu Gong tento chirurgický postup popsala takto: „Chirurg při samotném zákroku nedělá nový otvor do kochley pomocí vrtání, ale elektroda se zavádí přirozeným otvorem, tzv. okrouhlým okénkem, kde se jen otevře blanka. Tělo samotného implantátu se umísťuje stejně jako u klasického typu.“ (KŘEŠŤANOVÁ, 2009, s. 14 - 15.).

Tuto pomůcku je však možno použít pouze u lidí se zbytky sluchu, jimž sluchadlo neuvažuje kompenzovat jejich sluchovou vadu natolik, aby mohli rozumět mluvené řeči.

Lidé, kteří nemají dochované zbytky sluchu, nemohou tento implantát používat. Pro ně je určen klasický kochleární implantát. Tato novinka by jim nepřinesla užitek.

5. Já nejsem Neslyšící, jen neslyším

S přibývajícím věkem se mi občas stane, že neslyším to, co mi je sdělováno, nebo se takzvaně přeslechnu a mám dojem, že mi ten či onen říká naprostou hloupost. Nezbyvá mi nic jiného, než abych se opakovaně ptala: „Co jsi říkal? Prosím?“ Zatím to jsou spíše úsměvné situace a já si říkám, když něco nevím, tak se zeptám. Ovšem, co protistrana? Neobtěžuji ji svými dotazy? Někdy asi ano, protože se zejména od svých dětí dočkám odpovědi typu: „Nic!“. Mohla bych se v té chvíli rozčítit a odvolávat se na slušné vychování, ale na druhou stranu. Byla jsem já ve věku svých dětí jiná? Asi ne. A tak takticky mlčím. Vyčkávám. Však oni mi to řeknou znovu, až budou něco potřebovat.

Pomyslím si, že i během mého života se kvalita sluchu mění a moje problémy se sluchem nejsou tak zásadní, aby mohly ovlivnit kvalitu mého života ať už po profesní či osobní stránce.

Jsou však i lidé, kteří v dětství či v dospělém věku utrpěli velkou či úplnou ztrátu sluchu. Jednou z nich je i paní Mgr. Věra Strnadová. Úspěšná spisovatelka. Doposud jsem přečetla čtyři její knihy a zcela nedávno jsem se s ní setkala i osobně. Musím říci, že její knihy se čtou jako romány – jedním dechem. Dokáže své čtenáře dokonale zaujmout. Poslední knihou, kterou jsem od této autorky zatím přečetla, je kniha: Jak se úspěšně vyrovnat se ztrátou sluchu.

Autorka se v knize věnuje lidem, kteří utrpěli progresivní ztrátu sluchu (ztráta probíhá rychle a je mnohdy naprosto totální) či náhlou ztrátu sluchu.

Všichni tito lidé mají již ukotvený mluvený jazyk a tím se také i po ztrátě sluchu dorozumívají. K tomu, aby se dorozuměli s ostatními členy majoritní společnosti, používají odezíráni a psaný český jazyk. Převážná většina z nich nepoužívá znakový jazyk a nepocítují sounáležitost s komunitou Neslyšících.

Jak vůbec nastane tato situace, kdy člověk náhle přijde o jeden z nejdůležitějších smyslů

ve svém životě? O sluch můžeme přijít vlivem úrazu, vlivem intenzivního hluku, v důsledku užívání některých léků, při zvedání velmi těžkých břemen, při letu letadlem, ...těch možností je celá řada.

A všichni lidé, kteří o sluch přišli během svého života a s kterými jsem měla možnost se osobně setkat a hlavně se zeptat na to, co v takovém okamžiku prožívali, se shodli na jediném. Očekávali, že nastane změna. Vše se zase vrátí do původního stavu. Všichni si mysleli, že se jedná o dočasný stav. A zase budou slyšet, zítra, za týden, za měsíc, za půl roku, za rok. Ale, ... Nic. Zázrak se nekonal. Ztráta sluchu byla trvalá a bolestně zasáhla do jejich života. Najednou bylo všechno jinak. Velice těžko se s tímto stavem vyrovnávali a někteří dodnes cítí ztrátu sluchu jako velikou křivdu. Mnohdy následovala další bolest. Bolest jejich duše.

Ztráta sluchu život člověka nesmírně ochudí. A to nejen o zvuky lidského hlasu, zvuky okolí – zpěv ptáků, zvuky zvířat, mechanické zvuky věcí, charakteristické šумы, šustění, skřípot, vřískot, ... Ale postupem času si člověk uvědomí, že ochladnou vztahy s přáteli i s těmi nejbližšími. Na vině je nejen ztráta sluchu, ale i obtížná komunikace. Neslyšící člověk má najednou pocit, že neustále musí čekat, až na něho ostatní budou mít čas, až si dají tu námahu a budou s ním chtít komunikovat. To mnohé ohluchlé odradí a stáhnou se do ulity. Najednou nemají chuť na společnost. Předstírat, že se dobře baví a rozumí všemu, co se kolem děje. Každý ohluchlý člověk si je vědom toho, že jen těžko může očekávat, že mu bude hned nějaký člen společnosti doslova přepisovat právě vedený rozhovor.

I v nejbližší rodině, která dál žije dnešním hektickým způsobem života, ohluchlý člověk pocítí, že nemůže být neustále „středem světa“. Přitom zcela zoufale potřebuje o svém problému mluvit a vědět, že tu někdo je. Někdo, kdo mu naslouchá a rozumí mu. Ale jak má rozumět, když nic takového neprožil?

Samozřejmě zdánlivě se naskýtá se jednoduchá možnost, jak zkusit poznat, co ohluchlý člověk prožívá. Simulovat takový stav, ucpat si uši. Co na to ale říkají odborníci?

„Úplné ticho si v běžném životě nemůžete nasimulovat. Nestačí, když si neprodyšně ucpete uši. Bude-li vyřazen z provozu zvukovod (i celé střední ucho), stále ještě budete něco slyšet, pokud správně funguje vaše střední ucho, zachycující vibrace přenášené lebečnými kostmi.“(STRNADOVÁ, 2001, s. 8.).

Je tedy naprosto jasné, že ti co neprožili, nemohou rozumět, ale mohou se pokusit chápat a to je pro člověka, který se snaží vypořádat s takto náročnou životní situací velmi mnoho.

5.1 Kam vlastně patřím?

Každý člověk je již ze své postavy tvorem společenským a potřebuje být se společností, ve které se nalézá, v kontaktu. Stejně tak potřebuje komunikovat, předávat a přijímat informace.

Člověk, který přijde o sluch, je zpočátku odkázán na dopisování. Odezírat se musí učit. Je to velice namáhavé a únavné umění. Ale co jiného jim zbývá? Ohluchlí lidé se často učí odezírat několik let. Zpočátku se naučí porozumět jednotlivým krátkým slovům, později krátkým větám o základních věcech. A to ještě za určitých podmínek (Partner správně artikuluje, jedná se o známého člověka, je dostatečné světlo, nic odezírání neruší, odezírající zná téma rozhovoru,...). Často si ohluchlí lidé pomáhají prstovou dvouřuční českou abecedou.

Ve starších publikacích o komunikaci lidí se sluchovou vadou se často dočteme, že odezírání se nikde neučí. Každý neslyšící se musí naučit odezírat sám, zvládne toto umění do té míry, kam mu to jeho možnosti dovolí. Je to však pravdivé tvrzení? Je celá řada ohluchlých lidí, kteří se chodí učit odezírat, a sice ke svému logopedovi.

Znakový jazyk je pro všechny ohluchlé cizím jazykem, nepovažují se za Neslyšící. To znamená, že pro devadesát procent neslyšících v České republice je znakový jazyk cizím jazykem.

Jaké musí být potom pro ně šokující zjištění, když například na předem domluvené schůzce na úřadě, čeká objednaný tlumočnický do znakového jazyka, aby zprostředkoval komunikaci mezi ním a úředníkem. Vždyť je to naprosto stejné jako u nás slyšících v případě, že nás na ulici osloví turisté anglickým jazykem, domnívá se, že příslušníci tak malého národa musí zákonitě ovládat tento světový jazyk, setkají se však často jen s pokrčením ramen.

V tomto případě není možné cokoli onomu úředníkovi zazlívat. Právě naopak. Projevil snahu o zdárnou komunikaci. A jednal pod vlivem špatně zprostředkovaných informací o komunikaci s osobami se sluchovou vadou. Byl ovlivněn mýtem, který se předává z generaci na generaci. A co hůř, často se taková tvrzení o samozřejmém používání znakového jazyka neslyšícími předávají i organizacemi, které sluchově postižené zastupují. Každý člověk také ve společnosti kromě navazování kontaktů s jinými lidmi a komunikace, přebírá různé role. Jsou to určité způsoby chování, které sociální okolí od jistého

jedince očekává. V okamžiku, kdy člověk ztratí sluch, dostává se do konfliktu očekávání společnosti s reálnými možnostmi zdravotně postiženého jedince.

Ohluchlý člověk totiž často musí pro své zdravotní postižení opustit svoji profesi. Najednou mu ztráta sluchu neumožňuje plnit pracovní povinnosti a ostatní členové kolektivu mu často naznačí, že jim nestačí. To je pro mnohé takto zdravotně postižené další bariéra, kterou bohužel nedokáže sám zvládnout. V této kritické situaci, ale mnohdy nedokáže vyhledat pomoc profesionálů a raději vše opustí. Bez boje. S pocitem, že jeho životní dráha naprosto nespravedlivě skončila a východisko z této situace prakticky není.

Právě v této chvíli je důležité, aby sluchově postižený člověk věděl, že někam patří. Měl by vyhledat společnost stejně zdravotně postižených lidí. Společnost, kde se cítí dobře. Ohluchlý člověk se vždy bude cítit nejlépe mezi ohluchlými, stejně tak neslyšící mezi neslyšícími. Ohluchlý člověk mezi neslyšící nikdy nezapadne. Stejně tak se špatně cítí mezi slyšícími. Vždy se bude lišit. Protože jeho dorozumívací strategie je naprosto jiná. Ve všech výše uvedených skupinách lidí se ohluchlý člověk cítí osaměle a často se dostává do deprese.

Kde ale najít přátele se stejnými zkušenostmi, se stejnou sluchovou vadou? Ve velkých městech mnohdy existují kluby pro lidi, kteří ztratili sluch v dospělosti. Český klub ohluchlých existuje již od roku 1990. Ten poskytuje svým členům možnost vzájemného setkávání, pořádá pro ně přednášky i kurzy. A pokud je pro ohluchlého návštěva v takovém klubu nedosažitelná, bydlí například v malé obci, pak je tu internet. Existuje celá řada skupin lidí, které takto na dálku velice čile komunikují, jedná se o muže i ženy, různého věku i profesí.

„Vzájemné spojení lidí přes internet překonává nejen vzdálenosti, ale i zvukovou bariéru. Nikdo, komu nedělá problém čtení a psaní v jazyce, ve kterém komunikace probíhá, zde nemá dorozumívací problémy.“(STRNADOVÁ, 2001, s. 82.).

Právě při kontaktu s podobnými zkušenostmi může sluchově postižený člověk opět získat psychickou rovnováhu. Může se dozvědět, jak stejně postižený člověk, řešil tu či onu těžkou životní situaci. Může získat, ale i poskytnout morální podporu a získat tak pocit, že může být někomu prospěšný.

„Ale člověk má potřebu stýkat se s druhými lidmi také proto, že s nimi konfrontuje své postoje, a proto dává přednost kontaktu se stejně smýšlejícími osobami (S. Schachter, 1995). Podle téhož autora, jak je prokázáno empiricky, být ve společnosti lidí redukuje úzkost, resp. ji snižuje. Schachter z těchto výsledků dospěl k závěru, že potřeba

sdužování je specifická, že ve sdužování dává přednost osobám „s týmž osudem“. (NAKONEČNÝ, 1999, s. 120).

5.2 Odezírání

„Majoritní část společnosti považuje za samozřejmé, že osoba trpící sluchovou vadou umí odezírat a ke vzájemnému dorozumění tedy postačí, pokud se bude dotyčný soustředit a snažit pochopit sdělované informace. To je ale zásadní omyl. Byť by i po nás osoba sluchově postižená zopakovala sdělovanou informaci, nemusí to ještě znamenat, že rozumí slovům, jež opakuje. Pokud se nejedná o osobu ohluchlou, ale prelingválně neslyšící, musíme počítat s malou až mizivou znalostí češtiny. Ta je totiž pro neslyšící stejně tak cizím jazykem, jako pro nás jazyky okolních národů. Říká se, že jen 30 % neslyšící populace má jazykové znalosti dostačující k porozumění běžně mluvené řeči. Stejně tak je pro ně neznámý svět, ve kterém se mají uplatnit. Při komunikaci osob slyšících a neslyšících pak dochází mnohdy k omylům, k nedorozuměním, bohužel i k pochybnostem o stupni inteligence neslyšící osoby. Vina však vždy není jednoznačně na straně neslyšících. Mnohdy za omyly můžeme i my, slyšící. A to aniž bychom si to uvědomovali (Používáme zbytečně složitá slova, volíme dlouhé věty, odbíháme od tématu, komunikujeme s několika lidmi zároveň.). Vrcholem všeho je, když se odezírajícího zeptáme, zda nám rozuměl. V drtivé většině případů je nám odpovězeno: ano.

Odezírající člověk přitom vůbec nemusel pochopit obsah sdělení, pouze se domníval, odhadoval a snažil se mnohdy vyhnout další namáhavé komunikaci. Třeba i proto, že mu byla nepříjemná. Proto raději slyšícího uspokojí souhlasem a později se snaží získat potřebné informace jinde a jiným způsobem. Je tedy mnohem lepší, když se zeptáme: „Co jste mi rozuměl?“.

Stejně tak velkým omylem je fakt, že každý neslyšící se naučí odezírat.

„Ne každý, kdo dobře slyší, má hudební sluch a předpoklady ke komponování hudby. Zrovna tak ne každý, kdo je hluchý, má předpoklady k odezíráni“. (STRNADOVÁ, 1998, s.16.). Každý z nás, ať už neslyšící či slyšící, má určitou vrozenou výbavu a může

odezírát jen do určité míry. Pokud ale takové vlohy nemáme, není co rozvíjet a odezírát se nikdy nenaučíme. Odezírání je ale také složitá myšlenková činnost, do které je třeba zapojit fantazii, tvořivost a kombinační schopnosti. Stejně tak i věk má velký vliv na to, zda se naučíme odezírát. Starší lidé se učí obtížně odezírát, klesá totiž jejich pohotovost ke zpracování vjemů, navíc se jim často s přibývajícím věkem horší i zrak. Což je pro sluchově postiženého mimořádně velký problém.

To si může velice snadno ověřit každý z nás. Stačí, když se ve skupině přátel domluvíme, že po určitou dobu nebudeme hlasitě vyslovovat sdělované informace a budeme pouze pohybovat ústy. Mohu jednoznačně potvrdit, že nastane zmatek mezi komunikujícími a posléze se přidá značná únava ze snahy porozumět odezíráním.

„Nepodceňujme úlohu zraku při odezírání. U neslyšícího člověka už jen malá vada zraku snižuje schopnost odezírání v porovnání s těmi, kteří dobře vidí. Odezírající člověk mívá problémy i tehdy, nosí-li brýle. S brýlemi může vidět dobře na dálku, nablízko - ale ne třeba na vzdálenost „mezi tím“, tedy na vzdálenost jednoho až dvou metrů, ze které se obvykle odezírá. Jakákoliv porucha funkce zraku má mnohem závažnější dopad na kvalitu života neslyšícího člověka než je tomu v případě lidí s dobrým sluchem.“

(STRNADOVÁ, 1998, s.103).

Zrak neslyšících a nedoslýchavých lidí je každý den neúměrně přetěžován a odezírání je obzvlášť vyčerpávající.

Pro osoby nedoslýchavé je odezírání jistým doplněním k tomu, co slyší. Pokud umí odezírát, účinně jim to pomáhá k porozumění sdělované informace.

Neexistuje však žádná kniha, učební pomůcka, k tomu, aby se o ni neslyšící mohl opírat při učení odezírání. My slyšící ale můžeme sluchově postiženým vytvořit ideální podmínky pro odezírání. Neměli bychom zapomínat na nesnadnou pozici odezírajícího.

„Odezírání probíhá v mozku neslyšícího, zatímco druhý člověk pokračuje v mluvení. Ve chvíli, kdy vyslovuje další slova, sluchově postižený luští předchozí větu a přitom musí pozorně sledovat, rozlišovat a zapamatovat si další a další mluvní pohyby a jejich přesné pořadí, neboť si je pak musí přesně vybavit a zpětně dešifrovat.“(STRNADOVÁ,1998, s. 47.).

A to vše, ve velice krátkém časovém úseku. Což svědčí o vysoké náročnosti. Mnohdy se jedná až o nadlidský výkon. Neslyšící nerozezná každou hlásku, a to i když mluvčí dobře artikuluje. Například písmena: č, ř, š vypadají při odezírání naprosto stejně jako třeba písmena: s, c, z,... Navíc schopnost dobře odezírát vydrží maximálně dvacet minut. Potom jsou už oči velmi unavené a odezírající i přes veškerou snahu neudrží

pozornost. Odezírání je vždy ještě více ztíženo, pokud odezírající nezná téma hovoru. Je-li předem upozorněn na téma, situaci, usnadníme mu orientaci v problému. A vždy, pokud dojde ke změně tématu, příslušným gestem upozorníme odezírajícího na novou situaci. Vždy se lépe odezírá sdělení, které předem očekáváme. Stejně tak neupomene-me upozornit neslyšícího, že budeme hovořit. Aby se mohl včas koncentrovat. Lidé, kteří neslyší, instinktivně sledují pohyb ve svém zorném poli. Nenacházíme-li se v zorném poli neslyšícího a přesto na sebe chceme upoutat jeho pozornost, pak se jej krátce a velice jemně na správném místě dotkneme (ruka, předloktí, paže, rameno). Pro mnohé slyšící jsou tyto doteky projevem důvěrnosti a mohlo by se nám takové počínání jevit jako nezdvořilé či nevhodné, ale pro svět neslyšících je naprosto přirozené. Nikdy však na sluchově handicapované nekřičíme! Křik je pro tyto osoby velice nepříjemným vjemem. A dá se říci, že takové jednání z naší strany je naopak pro neslyšící velice nezdvořilé.

Musíme si také uvědomit, že při odezírání není důležitý jen pohyb rtů a artikulace, důležitá je také tvář. Její mimika, jíž vyjadřujeme své pocity. A nesmíme zapomínat na řeč těla. Jedná se o neverbální komunikaci. Doprovodné projevy, které mnohdy dokáží le-dacos prozradit, aniž bychom o to zrovna stáli.“(KNOLOVÁ , 2008, s.13)

5.3 Jak správně umožnit odezírání

„(Zásady, které by měl znát každý z nás.)

- Nezvyšujte hlas! Nikdy nekřičte, je to sice obvyklá reakce slyšící části společnosti, ale neslyšícím působí jen nesnáze. Zhoršujete jen porozumění i ochotu s vámi komunikovat.
- Nesnažte se co nejvíce přiblížit k obličeji sluchově postiženého. Zcela mu tím znemožníte odezírání.
- Odezírání je samo o sobě záležitostí velmi náročnou. S porozuměním se dá odezírat zhruba jen 5 minut, potom přichází únava a neslyšící se takzvaně "vypne". Člověk, s kterým se snažíte navázat kontakt, může být navíc ve stresu. Je mnohdy výhodnější použít „bezhlasovou artikulaci“, mluva se tak přirozeně zvýrazní!
- Snažte se, aby na Váš obličej dopadalo světlo. Buďte vždy otočen tváří k osobě, k níž hovoříte. Během hovoru se neodvracejte! Neslyšící se touto vaší rekcí dostává do zátěžové situace, mohl by k vám ztratit důvěru.
- Nekuřte, nejezte, nečiňte nic, co by způsobilo zastínění vašich úst. Lidé, kteří neslyší, musí vidět na vaše rty. Právě na vaše ústa je soustředěna veškerá jejich pozornost.
- Vyslovujte zřetelně! Mluvte jasně a pomalu, nepřehánějte však modulaci hlasu a mimiku obličeje. Můžete naopak použít různá gesta, nebudou-li natolik rozmáchlá, že zastíní vaši tvář.
- Hovoříte-li s nedoslýchavým člověkem, pokuste se omezit okolní rušivé zvuky (rádio, vyzvánění telefonu,...). Zabraňte také tomu, aby hovořilo více osob najednou.
- Nepoužívejte květnatá souvětí. Používejte jednoznačné krátké věty. Čím obecnější jsou vaše slova, tím lépe. Mnohá slova pro odezírajícího totiž vypadají stejně. Často se také stává, že se neslyšící domnívá, že sdělované slovo zná, ale ve skutečnosti si je zaměnil za slovo podobné. Případně mu přikládá jiný význam. Ověřte si proto opakovaně, že příjemce vámi poskytovaných informací vše správně pochopil.
- Neslyšící mívají často omezenou slovní zásobu. Nepoužívejte cizí a málo frekventovaná slova.

- Při sebemenším podezření na nepochopení sdělované informace, začněte vysvětlovat znovu. Tentokrát jednodušeji, využijte i jiné způsoby sdělení (přirozená gesta, předměty).
- Svá sdělení také můžete napsat, předejdete tak zbytečným omylům. Opět použijte krátké věty a co nejjednodušší slova.
- Neslyšící člověk nebyl pedagogy ve škole veden ke znalostem obecné (hovorové) češtiny, různých dialektů a slangových výrazů. Vyvarujte se těmto jazykovým „nástrahám“ i vy.
- Neslyšící lidé neznají také slova označující různé zvuky. Mnohdy nikdy neměli zkušenosti se zvukovým světem. Těžko si jej mohou představit. Nerozumí například těmto pojmům: bubláni, žbluňkání, šumění, houkání, praskání, bouchání, bušení, ...
- Slyšící lidé také často používají při sdělování informací ironii, kterou může vycítit jen zase slyšící. Vyvarujte se tomu!
- Pokud se na vás obrátil se svým problémem neslyšící a má k dispozici tlumočnicka do znakové řeči, mluďte nadále s neslyšícím. Nestůjte v zorném poli neslyšícího, tak aby mohl také sledovat překlad do znakové řeči.
- Nikdy nehovořte na tlumočnicka! Nedívejte se na tlumočnicka! Komunikujte s neslyšícím, který se pokouší o navázání kontaktu s vámi.
- Při poskytování informací dělejte výrazné pomlky - přestávky mezi větami.“ (STRNADOVÁ, 1998, s.148.)

6. Tlumočnické služby pro sluchově postižené

Tlumočnick, transliterátor znakové češtiny, tlumočnick českého znakového jazyka a vizualizátor mluvené češtiny, je nezbytnou součástí života osob se závažnou poruchou či úplnou ztrátou sluchu. Tlumočnick vykonává tlumočnickou nebo překladatelskou činnost. Úspěšný tlumočnick dokonale ovládá příslušné jazyky, s kterými pracuje, kulturu

společností, musí mít dobrou paměť, kultivovaný zjev a vystupování, musí také dokonale ovládat svoje emoce. Měl by mít výborný zrak, sluch a výslovnost.

Profesionální tlumočníci jsou registrováni v **Centru zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící** a musí předložit doklady o vzdělání, výpis z rejstříku trestů a doklad o absolvování kurzu znakového jazyka. Profesionální způsobilost je organizací prověřována odbornými testy. Při své činnosti tlumočníci spolupracují s Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka, Asociací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, Jazykovým centrem Ulita, Jednotou tlumočnicků a překladatelů, Komorou soudních tlumočnicků ČR, Pevností – Českým centrem znakového jazyka, Ústavem českého jazyka a teorie komunikace FFUK v Praze, a Ústavem translologie FF UK v Praze. Jejich práce - tlumočení, je placena podle jednotných pravidel odměňování.

Osoba sluchově postižená si může tlumočení objednat v Centru zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, které sídlí v Praze 5, ulice Hábova 1571. Centrum je možno kontaktovat prostřednictvím e-mailu: tlumoceni@gong.cz, nebo faxu: 251 613 623, případně SMS zprávou na čísle: 776 701 502.

Každý klient se musí v centru zaregistrovat. Poskytne centru své osobní údaje: jméno, trvalé bydliště a kontakt (mobil, telefonní - faxové číslo, e-mail). Pak může klient vyplnit objednávku, v které uvede tyto údaje: jméno, den, čas a místo tlumočení, téma tlumočení (návštěva lékaře, rodičovská schůzka ve škole, uzavření pojistné smlouvy,...). Podle účelu tlumočení je klient zpětně informován, zda tato služba bude hrazena z dotace, kterou za tímto účelem každoročně získává centrum od státu, či zda toto tlumočení bude hradit jiná instituce – soud, školské zařízení, policie. Klient si může také vybrat tlumočnicka. Pokud se již v minulosti setkal s tlumočnickem, s nímž byl spokojen, pak nejčastěji volí právě tuto osobu. Dále je také potřeba uvést systém tlumočení – do znakového jazyka, do znakové češtiny, či zda neslyšící upřednostňuje služby transliterátora mluvené češtiny, v poslední době je nově zaváděna i služba přepisování českého jazyka v reálném čase.

Toto centrum zařizuje tlumočení pro sluchově postižené z celé republiky, spravuje také databázi tlumočnicků z celé republiky a tak není problém zařídit tlumočení pro sluchově postižené na Moravě, či v některé obci Západočeského kraje. Všichni zaměstnanci této organizace ovládají pravidla komunikace se sluchově postiženými a znakový jazyk. Mají také zkušenosti s písemnou komunikací prelingválně neslyšících klientů a jsou vysoceškolsky vzděláni v oboru Čeština v komunikaci neslyšících, který je vyučován na Filosofické fakultě Karlově univerzity v Praze.

Sluchově postižený může výše uvedenou cestou oslovit centrum každý pracovní den od sedmi hodin ráno do sedmnácti hodin odpoledne. Tyto služby jsou dotovány státem, a proto jsou poskytovány sluchově postiženým bezplatně. Každý sluchově postižený může žádat o tlumočení opakovaně a to podle potřeby. Zatím se nestalo, že by centrum muselo klienta odmítnout, přesto ale klientům doporučuje, aby si službu objednali s dostatečným časovým předstihem. Počet profesionálních tlumočnicků je omezen (V České republice je přibližně padesát až šedesát erudovaných tlumočnicků, což není pro celou republiku příliš mnoho.). Mnohdy není právě lehké najít adekvátního tlumočnicka, i když se centrum snaží zajistit pro své klienty ty nejlepší služby. Může se také stát, že centrum upřednostní tlumočení jednoho klienta před druhým na základě závažnosti důvodu, pro které bylo objednáno.

Všichni sluchově postižení klienti musí respektovat profesi tlumočnicka a tlumočnick je povinen respektovat soukromí klienta. Klient nesmí tlumočnicka zneužívat a žádat od něho služby, které nejsou tlumočením.

Tlumočnick prostě tlumočí, sděluje znakovým jazykem vše, co slyší, co je sdělováno klientovi a i to, co říká například úředník svému kolegovi při jednání. Snaží se mu znakovým jazykem přiblížit reálný hovor přítomných v místě, kde se má tlumočení odehrávat. A to tak, aby neslyšící měl všechny informace o dění kolem sebe. Tlumočnick vždy ctí a řídí se etickým kodexem tlumočnicka, viz příloha č. 4.

Tlumočnickům jsou jednotlivé hodiny tlumočení propláceny. Tlumočení hradí právě Centrum zprostředkování tlumočnických služeb pro neslyšící, nebo instituce, kde je tlumočeno. Soud, Policie ČR a školská zařízení proplácí takzvané „tlumočné“ ze svých prostředků. Tlumočnick si vede výkazy, kam každý klient potvrdí jednotlivé provedené služby. Prostřednictvím vystavené faktury mu jsou poté služby propláceny. Tlumočnické služby jsou prováděny na živnostenské oprávnění a hodinová platba činí 300,- Kč. Pokud je tlumočeno o víkendu, případně v noci, je odměna navýšena o padesát korun na hodinu.

V případě, že klient není spokojen s prací, přístupem tlumočnicka, může podat centru stížnost. Ta je poté posouzena pětičlennou komisí, která rozhodne o případné sankci či potrestání tlumočnicka.

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící se neustále snaží zkvalitňovat služby, které poskytuje a zvyšuje nároky kladené na tlumočnicky, kteří jsou zde zaregistrováni. Na druhou stranu jim ale umožňuje, aby získali vyšší odměnu za svoji práci. Pokud absolvují úspěšně zkoušky a doloží, že třicet hodin z toho kterého kalendářního

roku věnovali vzdělávání, pak by měli mít možnost nárokovat za svoji práci 400,- Kč za hodinu tlumočení.

Tlumočnické vzdělávání je možné získat individuálně ale také na základě seznamu, který vytvořila Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel. Tato organizace také na toto vzdělávání poskytuje každému tlumočnicku příspěvek ve výši 5 000,- až 7 000,- Kč. Na toto vzdělávání také pamatuje zákon č. 108/2006 Sbírky, o sociálních službách. Kromě tohoto vzdělávání se také tlumočníci vzdělávají v oborech, v kterých tlumočí – lékařství, právo,...Měli by ovládat odbornou terminologii a musí být připraveni na situace, při kterých budou tlumočit. Proto je důležité, aby znali předem účel a místo tlumočení. Jinak přijdou oblečení za účelem tlumočení koncertu, jinak přijdou na sportovní den pořádaný školou pro neslyšící rodiče a jejich děti. Některé situace si také vyžadují speciální pravidla chování tlumočnicka. Například pokud bude tlumočit návštěvu u lékaře, pak se bude snažit být osobě lékaře i pacienta co nejbližší a umožnit tak oběma nenáročnou komunikaci. Na druhou stranu ale nesmí lékaři překážet.

Vhodná pozice tlumočnicka je také důležitá tlumočí-li více klientům. Pak musí mít na zřeteli, aby stál na vyvýšeném místě a všichni klienti měli v zorném poli mluvčího i tlumočnicka.

Výhodou existence jediného Centra zprostředkování tlumočnických služeb pro neslyšící je nesporně i to, že si klienti pamatují právě jen jediný kontakt na tuto službu a dále je zde výhoda kontroly systému proplácení této služby sluchově postiženým. Přesto však ještě pravděpodobně existují mezi neslyšícími obavy z využití služeb tohoto centra v praktickém životě. Je zřejmé, že by centrum bylo schopno uspokojit mnohem více klientů. Pokud předpokládáme, že v ČR existuje 50 000 lidí, kteří tlumočení potřebují jako nezbytnou součást svého života, pak je zarážející, že o tuto službu požádalo v roce 2006 pouze 871 klientů a v roce 2007 počet narostl na 1014 klientů (ze statických údajů Centra zprostředkování tlumočnických služeb pro neslyšící).

Další organizací, která usiluje o zkvalitnění života sluchově postižených je **Česká komora tlumočnicků znakového jazyka**. Ta je profesní a neziskovou organizací, jejímž cílem je zvyšování úrovně profesionálního tlumočení pro neslyšící v České republice a přiblížení se běžné úrovni tlumočnických služeb v zemích EU, vytváří výukové programy využitelné ve vzdělání neslyšících dětí a tlumočnicků pro neslyšící.

Členové České komory tlumočnicků znakového jazyka tlumočí odborné přednášky a programy, které jsou určeny především pro neslyšící, tlumočí kulturní události - divadelní představení, koncerty, televizní programy, ...

Divadelní představení jsou tlumočena různými způsoby:

- „Stínové tlumočení – každý slyšící herec má svůj „stín“, svého tlumočnicka. Tento způsob tlumočení je pro neslyšící ideální. Neslyšící diváci si nemusí vybírat, zda budou upírat svoji pozornost na herce, nebo na tlumočnicka. Příprava na takové představení je však velice náročná, jedná se o týmovou práci herců i tlumočnicků
- Zónové tlumočení – na jevišti bývá přítomno více tlumočnicků, většinou dva. Jsou oblečeni do kostýmů, stejně jako herci a pohybují se tam, kde se něco děje. Musí být dobře vidět, na druhou stranu, ale nesmí stínit herce.
- Statické tlumočení – tlumočnick je přímo na jevišti, stojí na levé či pravé straně. Někdy může stát i pod jevištěm. Bývá oblečen do tmavého - jednobarvného oblečení a je vždy osvětlen kuželem světla. Někdy je k dispozici neslyšícím po celou dobu představení, jindy je střídán kolegou. Vždy však tlumočí pouze jeden z nich.
- Experimentální tlumočení – tlumočnicki jsou zároveň v rolích herců i tlumočnicků.
- Balkónové tlumočení – jeden tlumočnick tlumočí celé představení a je umístěn mimo jeviště, na balkón. Tam jsou většinou umístěni i všichni neslyšící diváci. To tlumočení je však nejméně vhodné a nejméně komfortní pro neslyšící.“

(<http://www.cktjz.com/>)

Divadelní představení jsou tlumočena velice krátkou dobu. První divadelní představení bylo tlumočeno v roce 1998. Jednalo se o divadelní představení Plukovník Pták v divadle Na zábradlí a setkalo se s bouřlivým ohlasem z řad sluchově postižených osob. Po tomto představení následovala určitá časová prodleva a až v roce 2003 se začala objevovat další divadelní představení, která byla zpřístupněna i sluchově postiženým. Nejvíce těchto představení je odehráno každoročně v Brně.

Členové České komory tlumočnicků znakového jazyka jsou také stálými tlumočníky denního studia oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK v Praze.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka pořádá také certifikační vzdělávací program pro tlumočníky českého znakového jazyka, transliterátory znakované češtiny a vizualizátory mluvené češtiny. Jedná se o placené distanční studium. Doba studia, je závislá na oboru, který je studován a na splnění povinného počtu kreditů. Tento obor by měl být studován v období dvou až dvou a půl roku.

Student navštěvuje během svého studia semináře, které si samostatně platí. Cena je do pěti set korun za jeden seminář. Po splnění praxe a složení závěrečné zkoušky obdrží absolvent certifikát pro daný obor a stává se profesionálním tlumočnickem (<http://www.cktjz.com/>).

Vizualizátoři, kteří tlumočí ohluchlým, studují svůj obor přibližně jeden rok. Jsou poté k dispozici ohluchlým v situacích, kdy jsou výrazně zhoršeny podmínky pro odezírání. Jednou z možností je zřetelné opakování slov – jedná se o artikulační tlumočení. Jedná se o zprostředkování informací pro osoby, jejichž primárním jazykem je mluvený český jazyk a znakový jazyk je pro ně jazykem cizím. Tito artikulační tlumočníci ovládají dokonale výslovnost a „hovoří“ bez hlasu, používají přirozená gesta a mimiku. Také tyto tlumočníci musí splnit náročné zkoušky, aby byli uznáni profesionálními tlumočníky.

Při velkých akcích (schůze, kulturní představení) se jejich tlumočení často promítá na velkou plochu.

Konference, přednášky a podobné události jsou většinou klientům zprostředkovávány dvěma i více tlumočníky. Jedná se zejména o projevy dvou a více hodinové, projevy náročné na termíny, čísla,... V těchto situacích je vystaven tlumočnick značné únavě a je proto důležité, aby se střídal a kolegou. Jen tak může odvést profesionální výkon. Tlumočníci se v průběhu akce mění na aktivní a pasivní. Aktivní tlumočí projev mluvčího a pasivní odpočívá, neustále však sleduje mluvčího i kolegu, v případě potřeby jej může doplnit či doplnit o údaje, které se aktivnímu kolegovi nepodařilo zachytit. Pasivní tlumočnick se také stará o technické podmínky pro svého kolegu. V případě potřeby také tlumočí dotazy neslyšících diváků z publika, pomáhá jim při správné formulaci otázky a následně s pochopením sdělované odpovědi.

Pokud budeme my slyšící potřebovat službu tlumočnicka pro kontakt s osobou postiženou sluchovou vadou, musíme respektovat osobnost neslyšícího účastníka komunikace. Vždycky jednáme přímo s neslyšícím v první osobě a udržujeme s neslyšícím oční

kontakt. Nikdy nemluvíme na tlumočnicka s tím, že má cosi sdělit dotyčnému neslyšícímu – to by byla od nás veliká nezdvořilost.

6.1 Soudní tlumočení

Soudní tlumočníci jsou zapsáni do seznamu tlumočnicků, který je veden v České republice u jednotlivých krajských soudů, v Praze je to Městský soud a centrálně také Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Zajišťují tlumočení u soudních jednání, na služebnách Policie ČR. Překládají důležité dokumenty, ověřují správnost přeloženého textu. Právo na tlumočnicka je zakotveno v ústavním zákoně č. 2/1993 Sbírky, Listině základních práv a svobod.

V případě, že probíhá soudní jednání, případně jednání na policejních služebnách a účastník tohoto jednání prohlásí, že nerozumí a chce vypovídat ve svém rodném jazyce, pak je soudce, policista, povinen zajistit tlumočnicka.

V případě sluchově postižené osoby je povinen policista či soudce respektovat také zákon č. 348/ 2008 Sbírky, o komunikačních systémech. To znamená, že sluchově postižená osoba má právo zvolit si způsob komunikace, který mu vyhovuje.

Trestní řád - zákon č. 141/ 1961 Sbírky, o trestním řízení soudním, ve znění zákona č. 306/2009 Sbírky, pamatuje v § 28 na osobu tlumočnicka takto: „Je-li třeba přetlumočit obsah písemnosti, výpovědi nebo jiného procesního úkonu nebo využije-li obviněný právo v § 2 odst. 14 (Orgány činné v trestním řízení vedou řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce. Každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá.), přibere se tlumočnick, totéž platí, jde-li o ustanovení tlumočnicka osobě, s níž se nelze dorozumět jinak než některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.“

§29 odst. 2. téhož zákona praví, že výši náhrady a odměny tlumočnicka určí orgán, který tlumočnicka přibral.

Přes všechna tato práva zakotvená v zákonech se stává, že sluchově postižený člověk se necítí být roven s ostatními přítomnými u soudních jednání. Naopak mívá pocit, že dochází k nemalé diskriminaci v souvislosti s jeho osobou.

Zarážející je svědectví muže se sluchovou poruchou, které bylo zveřejněno v časopise „Můžeš“. Jiří Grábner zde uvedl: „Kdepak, u soudu nemá nikdo zájem, abych jako neslyšící rozuměl tomu, co kdo říká. Já docela dobře odezírám, tak jsem prosil předsedkyni senátu, aby aspoň mluvila zřetelně a tak, abych na ni viděl. Jenže vždy, když začala diktovat zápis, zakryla mikrofonem ústa a byl jsem vedle. Během dvacet minut jsem jí to připomínal osmkrát, ale bylo to marné.“ (WINTER, 2009, s. 14 – 15.). Tento muž byl, dle sdělení autora u soudního jednání šestkrát. Jednalo se o občansko právní jednání, při kterém tento muž opakovaně informoval soud o svém sluchovém postižení a neznalosti znakového jazyka. Žádal také o komunikační podporu formou psaných otázek, ta mu však nebyla nikdy poskytnuta. Artikulační tlumočnice také nebyla k soudu pozvána.

I na serveru www.kochleár.cz jsou k dispozici sdělení osob s různým stupněm sluchového postižení, která vypovídají o nepochopení jejich nelehké situace soudními úředníky. V několika případech soud nezajistil odpovídající tlumočení komunikačním systémem. Mnohokrát se stalo, že soud zajistil tlumočnicka do znakového jazyka, ačkoliv sluchově postižený znakový jazyk neovládal. Jindy zas soud přislíbil přepis během soudního jednání, avšak v reálu se omezil pouze na přepis otázek, které kladl předseda senátu neslyšící osobě. Ta poté neměla již žádnou zpětnou vazbu a nemohla také reagovat na výpovědi ostatních osob. Protože jim nerozuměla. Dotyčná sluchově postižená osoba tak nemohla relevantně bránit svá práva.

Tato sdělení byla pro mě tak trochu nepochopitelná. Pokud totiž mohu srovnávat s informacemi, které jsem získala od sluchově postižených členů pražské pobočky občanského sdružení Česká unie neslyšících, o průběhu soudních jednání a projednávání jejich problémů u orgánů činných v trestním řízení, pak jsem nezaznamenala stížnost na nevstřícnost či neprofesionalitu pražských úředníků. Vždy jim byl zabezpečen tlumočnick do znakového jazyka. Je to snad právě ten důvod? Potřeba přítomnosti tlumočnicka do znakového jazyka? Byly by také tak příznivá hodnocení v případě, že by sluchově postižený potřeboval tlumočení v jiném komunikačním systému?

Samotní pražští tlumočnicki znakového jazyka tvrdí, že se jim často nedostává dostatek informací o předmětu tlumočení, někdy jsou nesprávně žádáni o tlumočení do znakové řeči. Potom neví, zda budou tlumočit do znakového jazyka, nebo do znakované češtiny.

Jindy až na místě tlumočení zjistí, že sluchově postižený odezírá, ale znakový jazyk neovládá. Také mají problém s velikostí soudní síně. Je mnohdy tak malá, že nemohou dodržet dostatečný odstup od sluchově postižené osoby, nemohou také zvolit správné místo pro tlumočení, jsou tedy i mimo zrakové pole sluchově postižených. To samozřejmě stěžuje jejich práci a postavení neslyšící osoby.

Všechny tyto problémy pramení z nedostatečné znalosti problematiky sluchově postižených, o výjimečnosti jejich komunikace.

6.2 Simultánní přepis mluvené řeči

Převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase je jeden ze systémů komunikace, který mohou sluchově postižení zvolit v případě potřeby, aby se dorozuměli se slyšícími. Umožňuje jim to zákon č. 155/1998 Sbírky ve znění zákona č. 384/2008 Sbírky. Tento zákon nabyl účinnosti teprve nedávno, 20. října 2008. Tato společnost se má tímto zákonem řídit necelé dva roky, pro někoho je to relativně krátký čas, pro jiné je to ale dostatečně dlouhá doba na to, aby se s ním veřejnost seznámila a běžně jej v případě potřeby aplikovala. Přesto však o tomto zákoně dosud všichni neslyšící nevědí, nebo mají informace o tomto zákoně nedostatečné. Stejně tak nedostatečné znalosti o tomto zákoně mají soudci i orgány činné v trestním řízení. Moje tvrzení se opírá o poznatky, které jsem získala na semináři uspořádaném Českou unií neslyšících ve spolupráci s Městským soudem v Praze, Soudcovskou unií a Komorou soudních tlumočnicků znakového jazyka 11. listopadu 2009 a během průzkumu, který jsem udělala v řadách příslušníků Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy.

Pražská pobočka České unie neslyšících ve spolupráci s nadací firmy Vodafone začala v roce 2008 uskutečňovat projekt: „Simultánní přepis mluvené řeči“, v rámci kterého na desítkách kulturních akcích, přednáškách, seminářích, konferencích, jednáních u soudu i na úřadech zabezpečila přepisy mluveného slova.

Samotný přepis vypadá v reálu tak, že mluvené slovo přepisuje zkušený přepisovatel na počítači a záznam se okamžitě promírá na plátno, takže jej mohou sledovat všichni přítomní (Přepisovatel musí dokonale ovládat rychlé a bezchybné psaní, musí být s

problematikou přepisování pro sluchově postižené dokonale seznámen, pravidla jsou k dispozici na webové adrese: www.prepis.cz). Lidé se sluchovým postižením ovládající český jazyk bez problémů a rozumí, o čem se povídá. V případě, že se jedná o malou skupinu sluchově postižených, či pouze o jednu osobu se sluchovou vadou, je možné propojit notebook přepisovatele s notebookem sluchově postižených. Ve výše uvedeném zákoně je stanoveno, že se jedná o písemný záznam mluvené řeči v reálném čase. Slova: v reálném čase, jsou velmi důležitá. Protože neslyšící nečeká nějakou dobu na to, až mu bude informace přepsána na papír a poté mu bude záznam předán a teprve po určité časové prodlevě si bude moci informace přečíst. Informace o tom, co ten druhý člověk říká, dostane okamžitě.

Předseda České unie neslyšících, pan inženýr Martin Novák, popsal v časopise „Můžeš“ zkušenosti členů organizace s přepisem, který organizace zajistila pro jejich potřeby u soudních jednání takto: „Vesměs šlo o neslyšící ženy a všechny hodnotily přínos přepisu pro ně v superlativech, konečně se cítily jako plnohodnotní lidé. Pro žádnou z nich to nebylo první jednání u soudu, takže mohly i srovnávat, protože dříve si mohly v nejlepším případě přečíst na monitoru jen otázky jim kladené, jak je zapsala soudní zapisovatelka, a jinak jen sledovaly průběh řízení, aniž tušily, co kdo říká, a s obavami očekávaly rozsudek.“ (Winter, 2009, s. 15.).

Aby se informace o komunikačním systému: přepis mluvené řeči v reálném čase, dostaly k cílovým skupinám (sluchově postižené osoby, justiční veřejnost) proběhl ve velkém jednacím sále Městského soudu v Praze, ve Spálené ulici seminář: Neslyšící občané před českými soudy.

Jedenáctého listopadu loňského roku jsem se semináře osobně zúčastnila, abych mohla čerpat z poskytnutých informací i pro potřeby práce příslušníků Police ČR. Seminář byl simultánně přepisován v reálném čase a také tlumočen do znakového jazyka.

Mezi účastníky semináře přišli takové osobnosti jako: JUDr. Jan Sváček (předseda Městského soudu v Praze), David Kolaja (zástupce organizace Zákazníci české justice), Mgr. Věra Strnadová (zastupovala Asociaci organizací neslyšících a nedoslýchavých), JUDr. Tomáš Lichovník (prezident Soudcovské unie), Naďa Dingová (zastupovala Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka) a Ing. Martin Novák s Jaroslavem Wintrem (zastupovali Českou unii neslyšících). Seminář se setkal s nebyvalým zájmem veřejnosti, médií i občanů se sluchovou vadou.

Všichni zúčastnění se hned na začátku semináře shodli na tom, že se jedná pouze o úvodní setkání, přesto ale vyjádřili přesvědčení, že se jim jistě podaří najít způsob, jak si

vyjít vzájemně vstříc a umožnit rovnocenný přístup k informacím všem občanům při soudních jednání bez toho, aby došlo k narušení jednotlivých soudních jednání.

JUDr. Jan Sváček vyjádřil své pochopení vůči osobám postiženým ztrátou sluchu, prohlásil, že se osobně zasadí o to, aby byly naplněny všechny záměry zákonodárce, Listina základních práv a svobod a bylo skutečně garantováno právo rovnosti účastníků před zákonem. JUDr. Sváček připustil, že společnost má jakýsi dluh vůči neslyšícím, který spočívá v nepochopení nelehké situace v přístupu k informacím. Ono nepochopení se poté projevuje i v neakceptování práva sluchově postižených mít věrně zaznamenáno vše to, co je projednáváno u soudních jednání, ačkoliv je legislativně upraveno. Soudy se pouze vymlouvají na to, že nemají technické a finanční předpoklady k naplnění tohoto práva.

Jaroslav Winter přítomným přiblížil dosavadní vývoj projektu, jednání se soudy. Žádal, aby soudy umožnily v jednacích sáních přepis mluveného slova v reálném čase pro potřeby sluchově postižených účastníků.

Jednalo se o pět soudních jednání, čtyřikrát byly účastníky u soudu neslyšící ženy a v jednom případě se jednalo o neslyšícího muže. Ani jeden z nich neovládal znakový jazyk a všichni měli už předchozí zkušenosti se soudním jednáním. Na Českou unii neslyšících se obrátili s žádostí o přepis mluveného slova v reálném čase čtyřikrát neslyšící a v jednom případě samotný soud. Česká unie neslyšících poté oslovila příslušné soudy a požádala je o spolupráci. Nikdy nedošlo k odmítnutí. Pouze v jednom případě narazili realizátoři projektu na nepochopení paní soudkyně, která nepočkala na zapojení techniky, takže nedošlo od samého počátku k přepisu mluveného slova a sluchově postižený účastník soudu byl tak trochu zmatený.

Na druhou stranu ale předseda senátu, který v jednom případě sám žádal Českou unii neslyšících o přepis mluveného slova v reálném čase, byl velmi spokojen. Zejména proto, že měl z minulosti špatné zkušenosti s tlumočením u jednoho ze svých klientů. Tomu totiž tlumočil otec, který měl tendenci vměšovat se do řízení a komentovat to, co bylo řečeno, sám za sebe. Což samozřejmě bylo naprosto nevhodné.

Všichni neslyšící účastníci jednotlivých soudních jednání, kde došlo k přepisu mluveného slova, byli spokojeni. Cítili se rovnoprávními účastníky soudního jednání. Všichni soudci, kteří předsedali jednáním, kde účastníci byli sluchově postižení a bylo zde umožněn přepis mluveného slova v reálném čase, byli osloveni, aby přišli na seminář a podělili se o své zkušenosti, avšak ti na pozvání nereagovali.

Přišli ale sluchově postižení, kteří měli zkušenosti z jednání u soudu. Pokusila jsem se o záznam jejich výpovědi na diktafon a pro jejich nespornou zajímavost je uvádím tak, jak je sluchově postižení sdělovali svým posluchačům a také médiím, které byly na seminář rovněž pozvány.

Paní Gita M. z Pardubic :

„ Byla jsem třikrát u soudu. První soud byl ohledně rozvodu. Měla jsem pana předsedu Šimka nebo Šimečka. Bylo to tím způsobem, že jsem si podala žádost o přepis na monitor, ale přepis byl veden takovým způsobem, že psali jen to, na co se mě ptali. A to, co jsem potřebovala vědět, jsem tam neměla. Problém nastal, že jsem úplně hluchá a snažila jsem se odezírat. Pan předseda se mě ptal a já mu odpovíděla. A on mi říkal, že lžu, že neslyším. A já mu říkala, že neslyším vůbec. Vy si ale neuvědomujete to, že se dá odezírat i z boku. Pak byl velký problém to, že jsem se nemohla bránit otázkám, které byly kladeny mně. Bylo pro mě jediné štěstí, že ani manžel neměl otázky před sebou. Další věc byla, že když mě napadl pan předseda tím, že lžu, že neslyším, tak jsem se málem zhroutila. Neuvědomuje si, co potřebujeme. Písařka neuměla psát, což byl propad. Pak jsem byla u dalšího soudu, tam to bylo lepší, předseda mě nechal zapisovat. Ale problém byl, že soudce seděl proti oknu, což je nemožnost odezírat. Pak jsem musela stát u něj, natočil mi monitor. Přepisovali mi jen otázky. Na závěr soudu mi dali přechíst, co bylo zapsáno, jestli jsem s tím spokojená.

Když jsem chodila do České unie neslyšících, zjistila jsem, že pořádá přepisy. Když jsme podávali žalobu, tak jsem navrhla, jestli můžu mít přepis. Dala jsem panu Wintrovi na soudce kontakt, aby se domluvili. Ten přepis, ani nevím, jak bych to popsala, všechno jsem měla přepsané, slovo od slova. Byl to skvělý přepis. Takže jsem se hlásila, když se mi něco nelíbilo. Takže to bylo opravdu perfektní. Pan přepisovatel se snažil, jak mohl, bylo to nebe a dudy, nedá se to porovnat. Cítila jsem se jako slyšící člověk, mohla jsem se vyjadřovat, mít námítky. Byla bych za to, aby na nás soudci brali ohled, co je potřeba, aby nám nebránili o to, co požádáme. Opravdu, je to fantastické.“ (Věrný přepis mluveného slova.).

Tak to byla negativní i pozitivní zkušenost ženy, která díky projektu České unie neslyšících znovu nabyla důvěry ve spravedlnost, v rovný přístup u soudu. Poté ale následovala smutná zkušenost ženy ze Slovenska, která díky svému sluchovému postižení nemá pocit rovnoprávného postavení v porovnání s ostatními účastníky soudního jednání na Slovensku. I toto svědectví jsem si zaznamenala na diktafon, pro potřeby diplomové práce je však uvádím v českém jazyce.

Anna B. ze Slovenska:

„ O sluch jsem přišla jako šestiletá po zápalu mozkových blan. Moje ztráta na obě uši je stoprocentní. Chodila jsem do školy pro slyšící a jsem plně integrovaná. Dorozumívám se odezíráním ze rtů. Jsem účastnicí soudního sporu, který se táhne už od roku 2001. Kdybych nebyla v kontaktu s neslyšící komunitou, neměla bych žádné informace a nevěděla jsem, že vůbec existuje nějaký tlumočnický pro neslyšící. Až v průběhu soudní kauzy mi byla určena tlumočnice do znakového jazyka, které jsem vůbec nerozuměla, protože znakový jazyk neovládám. Potom jsem žádala o artikulačního tlumočnicka, toho mi soud nebyl schopen zabezpečit, protože na Slovensku tlumočnick s akreditací na artikulaci v současné době neexistuje. Byla jsem nucena sama si najít tlumočnicka, kterému budu rozumět a s velkými problémy jsem ho přesvědčila, aby byl ochoten mi u soudu artikulovat. V letošním roce jsem se zúčastnila konference INSPo, kde jsem se poprvé setkala s přepisem v reálném čase. Byla jsem nadšena, dokonce jsem měla pocit, že poprvé slyším a jsem účastníkem všeho, co se tam děje. V říjnu tohoto roku jsem měla jednání u soudu, na kterém jsem díky přátelům z Česka měla k dispozici přepisovatele, měl to být historicky první přepis na soudu na Slovensku, ale bohužel soudce to zamítl z důvodu, že to naše právní legislativa neumožňuje. Bylo to pro mě zklamání, protože to byla pro mě velká pomoc. Velice věřím, že se podaří prosadit tento přepis i na Slovensku a bude to přínos a pomoc všem neslyšícím, kteří se dostanou do podobné situace jako já.“

Osobně se domnívám, že tyto výpovědi sluchově postižených osob o zkušenostech se soudními jednáními nepotřebují komentář.

Do diskuse se zapojila také Mgr. Věra Strnadová, ta připomněla přítomným, že sluchově postižení netvoří jednu velkou skupinu. Je mnoho druhů, typů a stupňů sluchových vad, a proto je každý člověk postižen jinak. Každý se také se ztrátou sluchu jinak vyrovnává. Jsou lidé, kteří jsou pouze nedoslýchaví a tento handicap nesou velice těžce, jiní neslyší vůbec, a přesto se s tímto tělesným postižením vyrovnali velmi dobře. Každý člověk se sluchovým postižením má ale také individuální potřeby a komunikační strategie, takže se u různých lidí mohou lišit a někdy si jsou navzájem protichůdné. Rozdíly v dorozumívacích strategiích mohou být tak velké, že se někdy ani dva lidé s různými druhy sluchového postižení nedokáží spolu dorozumět. S ohledem na tyto potřeby sluchově postižených požádala zástupce soudu, aby tato komunikační potřeby respektovali. Tedy, aby umožnili uživatelům znakového jazyka využívat služeb

tlumočnicka do znakového jazyka a uživatelům českého jazyka služeb přepisovatele mluvené češtiny.

Příjemnou atmosféru semináře tak trochu narušil diskusní příspěvek Nadi Dingové, která zde zastupovala Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka. Paní Dingová se ostře ohradila proti informacím, které zde byly sdělovány a zdůraznila, že tento projekt je dobrý pouze pro osoby ohluchlé, ale neřeší situaci prelingválně neslyšících. Přitom, dle jejího mínění, je situace Neslyšících mnohem závažnější. Připomněla, že člověk, který neslyší, má prostředek, jak se domluvit, může použít češtinu nebo mluvenou češtinu. Tuto možnost však Neslyšící nemají. Mohou komunikovat pouze prostřednictvím tlumočnicka do znakového jazyka. Všechny také zaskočila svým názorem, kdy podezřívala autory projektu, simultánní přepis v reálném čase, z diskriminace vůči Neslyšícím. Mimo jiné také řekla: „Organizace neslyšících, Česká unie neslyšících, má za sebou první velmi úspěšný krok, protože přišla s projektem, který je velmi důležitý. Projekt reálného přepisu. Já věřím, že to je jen první krok z obecného řešení problému, za chvíli přijde druhý krok, ve kterém bude myslet na své členy, kteří neslyší, kteří potřebují kvalitního tlumočnicka znakového jazyka. Chceme plnohodnotný jazyk a neslyšící, který má mateřský jazyk znakový, má právo v něm informace přijímat, ale i vyjadřovat se v něm. Tady vznikla situace, kdy byl například při jednání použit jako hlavní kód přepis a tlumočnick tam byl jen jako pojistka. Jako člověk, který vysvětlil, když bylo potřeba. To je nepřijatelná situace! Měli bychom nechat na klientovi, aby se sám rozhodl, který komunikační systém bude preferovat. ...dnes komunita neslyšících nechce tuto situaci jen nějak zvládnout, dnes neslyšící chtějí být v pozici, ve které může být slyšící člověk. Mít stejné příležitosti. Proto jediné řešení je tlumočnick do znakového jazyka.“

Tato slova zůstala kupodivu bez ohlasu. Víím, že početné organizace, které sdružují sluchově postižené jsou roztržštěné a často preferují svoje zájmy bez ohledu na ostatní. Přesto mi přišel tento příspěvek poněkud nevhodný. Vždyť projekt simultánního tlumočení formou přepisu v reálném čase nemá za cíl zpochybňovat právo Neslyšících na tlumočnicka znakového jazyka, chce jen pomoci těm lidem, kteří znakový jazyk neznají. Oficiální část semináře ukončil svým příspěvkem prezident Soudcovské unie, JUDr. Tomáš Lichovník. Poděkoval za uspořádání semináře, kde se dozvěděl celou řadu nových informací o komunikaci sluchově postižených. Přislíbil, že bude usilovat o předávání informací a vzdělávání v této oblasti, protože většina sporů a nedorozumění vzniká z nedostatku informací.

Seminář byl ukončen po neoficiální části, v průběhu které kladli sluchově postižení účastníci semináře otázky představitelům justice. Většinou se jednalo o problémy z jejich osobního života.

Z celého semináře si lze udělat jediný závěr: Aby měli sluchově postižení lidé rovnou šanci na spravedlnost, je nutné, aby soudní jednání bylo zprostředkováno dostupným způsobem, způsobem, který sami zvolí.

7. Vzdělávání sluchově postižených a uplatnění v praxi

„Dítě, žák či student se sluchovým postižením a speciálními vzdělávacími potřebami má „právo na vzdělávání, jehož obsah i forma odpovídá vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které obsahují i poradenskou pomoc školy a školského zařízení“² a pokud dítě nemůže vnímat mluvený jazyk, pak se mu dle zákona číslo 384/2008 Sbírky, o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob „právo na bezplatné vzdělávání poskytne ve znakovém jazyce“

Vzdělávání neslyšících má neustále stoupající úroveň, rozvíjí se speciální školství nejen na základním stupni, neslyšícím studentům je umožněno studium na středních i vysokých školách v daleko větší míře.

² Zákon č. 561/2004 Sbírky, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

7.1 Znakový jazyk ve speciálním školství

Jakmile byl společností uznán znakový jazyk za plně rovnocenný, nic již nebránilo tomu, aby se znakový jazyk stal hlavním dorozumívacím jazykem ve speciálním školství pro děti s poruchou sluchu a to zejména pro děti plně neslyšící. Ve speciálních školách pro neslyšící se začalo vyučovat bilingvální metodou.

Bilingvální komunikace - jedná se o aktivní znalost a používání znakového jazyka a zároveň mluveného jazyka majoritní společnosti.

J. Jabůrek uvádí ve své knize dva důvody, které vedly k zavedení bilingvismu: „*Znakový jazyk je jediný přirozený vizuálně motorický komunikační prostředek, na jehož základě si může neslyšící dítě spontánně osvojit znalosti a uspokojovat své emoční a sociální potřeby. Mluvený jazyk je komunikační systém, který mu usnadní plné zapojení do společnosti, ve které žije, a která je asi v 90% případů společností a jazykem jeho rodičů.*“ (JABŮREK, J., Bilingvální vzdělávání neslyšících, 1998, s. 12.).

Znakový jazyk v institucích, které vzdělávají neslyšící, používá především neslyšící pedagog či asistent pedagoga. Slyšící pedagog používá většinou mluvený jazyk a znakovou češtinu. Největším přínosem této metody je, že se děti učí porozumět čtenému textu. Ten děti na hodinách českého jazyka přečtou nejprve s pomocí slyšícího pedagoga, vzápětí si tento text převedou na znakový jazyk pod bedlivým dozorem neslyšícího pedagoga. Ten také vede rozhovor o přečteném textu, aby si byl naprosto jist, že všichni žáci textu rozumí.

Důsledkem používání bilingvální metody je také obměna pedagogického sboru škol pro sluchově postižené. Stále více pedagogů je neslyšících a to přispívá k pozitivním změnám ve výchově neslyšících dětí. Ty tak totiž získávají vzor pro svůj život, motivaci k dalšímu vzdělávání. Neslyšící děti také mnohem více navazují kontakty s neslyšícími učiteli, než se slyšícími. Hledají u nich oporu, rady, mají v ně daleko větší důvěru, neboť si jsou naprosto jisti, že je pochopí. Slyšící učitelé pracující v těchto školách museli absolvovat speciální kurzy znakového jazyka, bez úspěšného složení závěrečných zkoušek a získání patřičného osvědčení by nemohli dále tuto pedagogickou činnost vykonávat.

Samozřejmě to neznamená, že samotný fakt, že pedagog neslyší, z něj dělá lepšího učitele. I neslyšící pedagog musí být absolventem vysoké školy pedagogického směru a musí na sobě neustále pracovat tak, aby byl svým žákům přínosem.

7.2 Neslyšící předškolák

Kvalita péče o neslyšící děti a jejich rodiče se v současné době zvyšuje také díky střediskům rané péče.

Jedním z nich je středisko rané péče pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením v Praze 5, Holečkově ulici. Nedílnou součástí střediska je mateřská škola pro neslyšící děti „Pipan“ s internátem. Jedna z vyučujících je vždy neslyšící, přičemž slyšící učitelky a vychovatelky ovládají znakový jazyk. Zdejší pedagogický tým je autorem didaktického materiálu určeného pro vzdělávání dětí s těžkým sluchovým postižením. Bilingvální mateřská škola vydává obrázkové materiály s příběhy medvídka a jeho rodiny, které doplňují úkoly a hry pro děti.

K materiálu je také připojena příloha pro rodiče, která zachycuje celou řasu důležitých znaků. Příběhy jsou zachyceny také na interaktivním CD „Medvídek Čumáček“, vyprávění probíhá ve znakovém jazyce. Právě proto, že si medvídek vypráví s dětmi prostřednictvím znakového jazyka, je velice oblíben. CD obsahuje také hry, úkoly a další materiál, který děti nejen zabaví, ale také naučí celou řadu dalších informací o okolním světě.

Mnohé neslyšící děti, které přicházejí do mateřské školy pro neslyšící děti, neumí znakovat, je to důsledek nepřijetí jejich zdravotního postižení rodiči. Ti většinou věří, že jejich dítě i přes značnou sluchovou vadu uspěje v kolektivu slyšících dětí, podstoupí operaci a s pomocí kochleárního implantátu se stane slyšícím dítětem. Motivací je budoucnost dítěte. Chtějí, aby dítě docházelo do běžné základní školy, naučilo se mluvit a samozřejmě také slyšelo.

Paní učitelky se snaží neslyšícímu dítěti zprostředkovat informace, které mu byly až do příchodu do této školky poskytovány pouze v okleštěné podobě a naučit je jednotlivým znakům. Dítě v kolektivu stejně zdravotně postižených dětí získá brzy sebedůvěru

a pocit, že je rovnoprávným členem kolektivu. Paní učitelky však v žádném případě neusilují o to, aby zastoupili rodičovskou roli. Proto kladou důraz na úzkou spolupráci s rodinou dítěte.

Dětem je ve školce poskytována také rozsáhlá logopedická péče. Obdobná školka pro děti s poruchou sluchu je i v Hradci Králové. I zde pracuje s dětmi slyšící i neslyšící učitelka, obě se vzájemně doplňují. Při vzdělávání dětí ve znakovém jazyce děti rychleji postupují dopředu v komunikačních dovednostech.

I když jsou tyto školičky velice pěkně vybavené a je zde možnost internátní péče, měli by rodiče myslet na to, že se jedná o školské zařízení, které dítě pouze navštěvuje a pozdní odpoledne i večery by mělo strávit s rodinou doma.

Děti s lehčí poruchou sluchu mohou navštěvovat i běžnou mateřskou školku (Směrnice MŠMT ČR č. j. 13 710/2001-24, k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení, ze dne 6. 6. 2002). Jedná se zejména o děti s naslouchadlem, s kochleárním implantátem – pokud jej přijaly. V dětském kolektivu získávají nové řečové podněty v interakci s prostředím, hrou, kolektivní činností. Nemusí navštěvovat školku internátní, kde jsou sdružovány děti se sluchovou vadou. Není tak narušena citová vazba mezi dítětem a rodiči. Dítě je ve větší citové pohodě. Rodiče však musí sami vyhledat logopeda a poté s dítětem i v domácím prostředí cvičit mluvený jazyk. Integraci do běžné mateřské školky je ale nutné vždy předem důkladně zvážit a poté neustále kontrolovat, zda se dítě se zbytky sluchu včlenilo do kolektivu ostatních dětí, zda bylo dobře přijato a zda se necítí být odstrčeno. Je nutno počítat i s tím, že běžná mateřská školka bude první místo, kde si sluchově postižené dítě uvědomí svoji odlišnost. Samozřejmě také záleží na vstřícnosti pedagogického personálu, na ochotě s postiženým dítětem pracovat. Je také velice prospěšné vidět učitelku a její skupinu v „akci“. Báječnou zkušeností pro matku, ale i pro její dítě je opakovaná návštěva školky. Kdy si dítě školku prohlédne, seznámí se s dětmi, učitelkou i prostředím. Dítě si zpravidla chodí hrát do školky nejdříve se svou matkou, později již zůstává ve školce na krátkou časově omezenou dobu a teprve poté může matka svěřit pedagogickému personálu své sluchově postižené dítě na dopolední hodiny. Jakmile pozná, že je dítě spokojené a novou situaci zvládá bez problémů, může si již bez obav říci, že volila správně.

Další možností integrace je návštěva školky, která sice není určena pro sluchově postižené děti, ale tato školka má vyčleněnou třídu pro děti se speciálními potřebami. S dětmi různého postižení zde pracuje nejen pedagog ale i střední zdravotnický

personál, logoped, rehabilitační pracovník. Do těchto tříd jsou začleňovány většinou děti s vícečetnými zdravotními postiženími.

Mateřské školky se třídou, která by byla určena pouze pro děti neslyšící, zatím nemáme. Ale není vyloučeno, že v budoucnu vzniknou zejména na základě iniciativy rodičů, kteří nežijí v blízkosti školek určených pro neslyšící děti a odmítají začlenění svých dětí do internátních mateřských školek.

7.3 Vzdělávání na základní škole

Velmi dlouhou tradici má u nás **integrace sluchově postižených do základních škol.**

„Integrované vzdělání... představuje moderní přístupy a způsoby, jak zapojit žáky s těžkým a trvalým zdravotním postižením do hlavního proudu vzdělávání. Tyto děti nemají být nadále vyřazovány z běžného školního prostředí a izolovány ve speciálních (často internátních) zařízeních. Účelem je, aby se jim dostalo takového vzdělání a takových zkušeností jako zdravým vrstevníkům, avšak tyto zdravotně postižené žáky je třeba i nadále chápat jako jedince se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (SVOBODOVÁ, 1993, s. 40).

Do základních škol nastupují děti se sluchovou vadou mnohdy v sedmi, ale i v osmi letech věku. Rodiče většinou využívají možnosti odkladu pro své dítě. Podle Vyhlášky č.73/2005 Sbírky, o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními potřebami u mimořádně nadaných, ze dne 9. 2. 2005, rozhoduje o zařazení žáka do běžné základní školy její ředitel, a to na základě doporučení poradenského zařízení (speciálního poradenského centra) a souhlasu zákonných zástupců nezletilého žáka. Nejdůležitější jsou však potřeby každého konkrétního dítěte.

Směrnice MŠMT ČR č. j. 13 710/2001-24 v případě integrace sluchově handicapovaného žáka stanoví dvě možnosti, a sice integraci individuální a skupinovou.

Individuální integrace žáka – jedná se o zařazení do běžné třídy základní, střední nebo vyšší školy a má identickou výuku jako jeho ostatní spolužáci. Na některé vybrané,

případně na všechny, předměty má k dispozici tlumočnicka nebo asistenta. Ten dítěti pomáhá prostřednictvím znakového jazyka přiblížit přednášenou látku.

Integrovaný neslyšící žák může mít také výuku připravenou s ohledem na jeho postižení a místo vybraných předmětů má školní rozvrh doplněný o speciální předměty, kam dochází mimo budovu školy – jedná se například o znakový jazyk, logopedii, kulturu neslyšících,...

V této chvíli je třeba připomenout postavení **tlumočnicka** při školním vzdělávání dítěte. Tlumočnick v žádném případě nezasahuje do výuky a nezastupuje učitele. Je to učitel, kdo určuje pravidla a celý průběh vyučovací hodiny. Mezi učitelem a tlumočnickem by měla být souhra a předchozí domluva. Ta spočívá například v tom, že tlumočnick dostane k nahlédnutí přípravu pedagoga na každou hodinu, aby se mohl včas zorientovat. Učitel během hodiny nevyhledává kontakt s tlumočnickem, vždy se obrací přímo na žáka. S žákem udržuje kontakt, aby cítil jeho zájem.

Vzdělávání dětí se sluchovým postižením prostřednictvím **skupinové integrace** je možné na základních školách ve speciálně vytvořených třídách, ty mohou poskytnout žákům speciální komunikační a výchovný program. Mohou být také zároveň jednotřídkami pro děti z různých postupných ročníků, přičemž oddělená výuka probíhá pouze u vybraných předmětů. U ostatních se žáci se sluchovou vadou začleňují do svých mateřských tříd. Takováto skupinová integrace je možná a ze strany neslyšících by byla také velice vítána, ale bohužel zatím takovou speciální třídu pro neslyšící žáky žádná základní škola v Česku nemá.

Každé dítě, které je v současné době vzděláváno integrovaně v běžných školách u nás, by mělo být v péči Speciálního pedagogického centra. To je většinou zřizováno při základní škole pro sluchově postižené. Speciálně pedagogické centrum poskytuje odbornou pomoc a konzultace pedagogům školy, kde je integrováno dítě se sluchovým postižením, mnohdy zprostředkovává zapůjčení speciálních kompenzačních a didaktických pomůcek. Toto poradenské zařízení také zpracovává pro žáka **individuální vzdělávací program** (plán).

Individuální vzdělávací program obsahuje všechny informace, které jsou důležité pro úspěšnou integraci žáka. Jedná se o cíl vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, pedagogické postupy, zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení a klasifikaci, termíny a způsob konání závěrečných zkoušek. Nedílnou součástí individuálně vzdělávacího programu je také seznam kompenzačních a speciálně učebních pomůcek, učebnic, dále se zde nachází doporučení o přidělení dalšího pedagogického pracovníka –

asistenta, který dítě doprovází na výuku a pomáhá mu při orientaci ve školním prostředí, při zvládnutí učiva.

Pouze na základě individuálního vzdělávacího programu může ředitel školy požádat zřizovatele o finanční prostředky na úhradu zvýšených nákladů spojených s výukou integrovaného dítěte.

7.4 Společenská izolace dítěte

Rodiče takto integrovaného neslyšícího žáka by ale měli vědět, že ve třídě slyšících dětí nebude mít nikdy rovné příležitosti, ať již s asistentem (tlumočnickem) nebo bez něho. Většinou jediná plnohodnotná komunikace, která bude ve škole i ve třídě probíhat, je komunikace mezi dítětem a asistentem. Stávající nemalý počet žáků ve třídách neumožňuje učitel, aby se neslyšícímu žákovi věnoval tolik, kolik by bylo třeba. Můžeme bez nadsázky říci, že jedná o společenskou izolaci uprostřed integrace.

„Děti, které se podařilo integrovat, mají obvykle větší zbytky sluchu, větší IQ, jsou lépe vzdělávány, pocházejí z vrstev s vyššími příjmy a mají srozumitelný způsob vyjadřování. Je zřejmé, že pouze málo neslyšících dětí lze vzdělávat společně se slyšícími. Kontakt se slyšícími dětmi je však velice důležitý.“ (FREEMAN, 1992, s. 266.).

Dítě v každém případě potřebuje přátele, děti – vrstevníky, aby mohlo dojít ke vzájemné komunikaci. Rodiče by se měli postarat, aby jejich dítě nebylo ochuzeno o kontakt s neslyšícími dětmi. Stejně tak je dobré, aby poznalo, jak žijí dospělí neslyšící, aby poznalo jejich kulturu. Je dobré navštěvovat kluby neslyšících, společné akce, které jsou pořádány občanskými sdruženími neslyšících.

Bohužel mnohdy se tak neděje, zejména slyšící rodiče svou neustálou péčí a snahou, aby jejich sluchově postižené dítě „zapadlo“ do jejich majoritní společnosti, vytváří nevědomky pro své dítě podmínky pro to, aby jednou vedlo osamělý a citově chudý život bez přátel, kterým by si skutečně rozumělo.

7.5 Speciální základní školy pro děti se sluchovou vadou

Pokud dítě není schopno integrace do běžného typu základní školy, nastupuje do **základní školy speciální, určené pro děti se sluchovou vadou**. Její nespornou výhodou je především velká koncentrace odborníků, kteří se zaměřují na problematiku vzdělávání neslyšících. Mnozí z nich mají osobní zkušenosti se světem neslyšících přímo ze svého nejbližšího okolí a chápou potřeby takto postižených dětí i jejich rodin.

V současné době je vzdělání na těchto školách prodlouženo z devíti na deset let. Upřednostňována je bilingvální metoda. Cílem této metody je, aby si žák osvojil český jazyk natolik, že bude moci číst texty s porozuměním a zároveň se také bude umět písemně vyjadřovat. Je třeba si ale uvědomit, že tyto děti jsou vzdělávány prostřednictvím cizího jazyka. Neboť český jazyk je pro ně jazykem cizím. Učí se znát slovní zásobu, gramatická pravidla, píšou v něm slohové práce, čtou české texty s porozuměním. Výsledek bohužel bývá u neslyšících ten, že se sice naučí číst, ale nerozumí textu. Píší, ale jejich písemnému projevu nerozumíme zase my. Nebo písemnému sdělení porozumíme jinak, než bylo myšleno. Učitelé by měli při výuce českého jazyka uzpůsobit probíranou látku tak, aby děti uspěly při komunikaci se svými stejně starými vrstevníky, aby se naučily ovládat taková komunikační pravidla, s kterými uspějí v běžném praktickém životě. Aby se naučily i pravidla společenského chování a nebyly tak ostatními členy majoritní společnosti považovány za nevychované. V souběhu s takto nabytými dovednostmi se ale také učí ovládat český znakový jazyk a v průběhu svého života jej poté budou aktivně používat.

Podstatným znakem speciálních škol jsou málopočetné třídy, kde jsou lavice uspořádány do půlkruhu. Dětem je tak dopřáváno takřka individuální péče. V jedné třídě se sejdou děti neslyšící, nedoslýchavé i děti s kochleárním implantátem. Je vzhledem k jejich rozdílnému stupni postižení zřejmé, že i výsledky jejich studia jsou rozdílné. Například v hodinách českého jazyka budou mít zcela jistě lepší výsledky děti nedoslýchavé. Proto by děti i jejich rodiče měli vědět, že známky nejsou odstupňováním jejich inteligence. Mnohdy se na jejich výsledcích podepíše i osobní a rodinná pohoda, internátní či běžná školní docházka, místo v kolektivu apod.

I školy pro sluchově postižené musí dodržet minimální počet žáků ve třídě. Jedná se o šest až čtrnáct žáků se zdravotním postižením a čtyři až šest žáků s těžkým zdravotním

postižením. Pokud není kapacita třídy naplněna, může být až do 25 % doplněna žáky bez postižení. Této možnosti využívají především rodiče dětí, které nezvládají tempo výuky na běžných školách. Jedná se o děti, které nezvládají předepsané učivo a potřebují individuálnější přístup pedagoga.

V jednotlivých hodinách se žákům věnuje učitel ovládající znakový jazyk, v některých vybraných předmětech také neslyšící asistent. V případě potřeby mohou děti navštívit také psychologa. Díky znakovému jazyku jsou děti schopny komunikovat, okamžitě reagovat. Vyučovací jazyk tak předbíhá možnostem psaného jazyka. I když jsou třídy tvořeny malými skupinkami žáků, je zjevně patrný výkonnostní rozdíl mezi jedinci. Učitel musí dát větší časový prostor těm, kteří nejsou tak zdatní. A tím se otupuje pozornost dětí, které již zadané úkoly splnily. Učitel tedy musí opět upoutat pozornost žáků. Děti si také nemohou dělat poznámky a poslouchat výklad učitele zároveň, proto jim učitel většinou poznámky nadiktuje po výkladu a poté jim je ještě překontroluje. Dochází tak ke značným časovým ztrátám. Mnozí učitelé raději sami pro své žáky poznámky připravují ve svém volném čase, aby došlo k probrání naplánované látky v tom či onom vyučovacím předmětu.

Bilingvální vzdělávání dětí je také mnohem náročnější na psychiku dětí a neúměrně je zatěžuje. Proto musí hledat učitel takové pomůcky a možnosti, aby si děti mohly během hodiny odpočinout a připravit se na další nové informace. Vzhledem k množství úkolů trpí základní stupeň na škole pro neslyšící akutním nedostatkem času. Během dopoledního vyučování děti mnohdy nestihnou zpracovat vše, co pro ně učitel připravil, a proto se očekává od rodičů, že budou s pedagogy spolupracovat. Seznámí se tak se školními tématy a jsou také nuceni k dalšímu vzdělávání ve znakovém jazyce, aby mohli lépe komunikovat se svými dětmi.

Zcela jistě by ke kvalitě výuky přispělo, kdyby se dětem v jednotlivých třídách věnoval dvoučlenný tým pedagogů, složený z neslyšícího a slyšícího učitele.

Neslyšící pedagog ovládající znakový jazyk je nejlepším jazykovým vzorem!

Prelingválně neslyšící užívá znakový jazyk mnohem lépe než slyšící pedagog, který si tuto dovednost „jen“ osvojil. Přispívá také k socializaci dětí, chápe daleko lépe jejich problémy, dokáže je motivovat, podporovat jejich sebedůvěru, odkrývat a zpřístupňovat informace z majoritního světa. A to zejména dětem, které dlouhodobě žijí ve stejné skupině vrstevníků v prostředí internátního domova.

Děti v internátním zařízení bývají děleny do skupin podle věku, podle pohlaví. Pečují o ně vychovatelky, které se střídají na denní a noční směny. Jejich práci je také organizování volného času skupiny, o kterou se starají. Děti tak nemají prakticky žádný individuální čas pro sebe. Prakticky neustále se musí řídit nějakým řádem, programem, který je pevně stanoven. To má samozřejmě negativní vliv na rozvoj jejich osobnosti. Děti jsou také izolovány od běžného života a celou řadu běžných věcí takřka neznají.

„Děti z internátu postrádají model normálního životního stylu v rodině, chybí jim možnost naučit se navazovat normální mezilidské vztahy, přicházejí i o informace a podněty potřebné k přiměřenému rozumovému vývoji.“ (STRNADOVÁ, 1995, s. 75.).

Počet dětí na internátních školách pro sluchově postižené po roce 1991 citelně poklesl. Jedná se o důsledek zdárného začleňování dětí s poruchou sluchu do běžných škol. Řeč, která byla u ohluchlých dětí již vytvořena, se i nadále vyvíjí a v důsledku kontaktu se slyšícími dětmi v kolektivu se přirozeně rozvíjí i jeho schopnost odezírat.

Roku 1991 také došlo ke změně v systému školství pro sluchově postižené. Školy se přestaly dělit podle závažnosti sluchového postižení dítěte (nedoslýchaví, se zbytky sluchu, neslyšící).

Na druhou stranu jsou také děti s těžkými vadami sluchu, které ve své rodině trpí nedostatkem kvalitní komunikace. Jsou to především děti slyšících rodičů, kteří nepracují na rozvoji svých znalostí znakové jazyka. Tyto děti si velice cení svobodnou komunikaci se spolužáky ve škole a především v internátě.

7.6 Vzdělávací program základních škol

V souladu se školským zákonem musí mít každá škola od školního roku 2007/2008 svůj vlastní vzdělávací program, který je sestaven vedením školy na základě celostátně platných rámcových vzdělávacích programů a podle Učebních osnov a učebních plánů pro sluchově postižené. Je tedy zcela v kompetenci školy jaký vzdělávací program vybere, které předměty zařadí oproti jiným běžným školám a jaké pomůcky budou žáci používat. Děti tak mohou například navštěvovat hodiny logopedie, hudebně dramatickou výchovu,...

Právě tyto údaje jsou veřejně přístupné a bývají jedním z nejdůležitějších kritérií, které posuzují rodiče při výběru školy pro své sluchově postižené dítě, hned poté je zajímá způsob komunikace mezi pedagogy a žáky.

Jednotlivé základní školy se mezi sebou liší, při jejich výběru by se měli rodiče poradit s odborníky, seznámit se vzdělávacím programem a osobně školu navštívit, podstatné jsou také informace od rodičů, kteří mají s tou či onou školou již zkušenosti. Je jen na rodičích, jakou školu pro své dítě vyberou, jakou mu vyberou budoucnost. Rodiče by však měli mít na paměti, že jsou to právě oni, kdo zná svého potomka nejlépe. Znájí jeho povahu, zájmy, temperament. Musí mít vždy na zřeteli, že to co vyhovuje jejich známým a jejich dítěti, nemusí stejnou měrou vyhovovat jim a jejich dítěti. Je také samozřejmé, že jiná kritéria budeme zohledňovat tehdy, pokud dítě bude nastupovat do první třídy, nebo do některého ročníku na druhém stupni základní školy. V tom případě je patrně středem zájmu každého rodiče, zda pedagogický sbor základní školy připraví jejich dítě na přijímací zkoušky na střední školu, zda škola nabízí další vzdělání na středním odborném učilišti atd.

V obou případech ale platí, že je třeba s dítětem o škole mluvit. Naučit jej, jak se bránit případným útokům ze strany starších spolužáků a jak má čelit případným neúspěchům. Podporovat jej v jeho úsilí o úspěch a prosazování se v kolektivu. Rodiče by měli být také stále v kontaktu s pedagogy a řešit s nimi jednotlivé výkyvy v učení i v chování.

V období dospívání je nanejvýš potřebné hovořit s dětmi o jejich profesním zájmu, o možnostech, které jim další vzdělávání ve školství nabízí. K jejich snadnější orientaci přispívá, pokud například školy pořádají exkurze na pracoviště, kde pracují neslyšící. Vítaná jsou také setkání s neslyšícími zaměstnanci, vzájemná komunikace mezi nimi a dětmi o jejich profesní přípravě i o povolání, které si sami zvolili.

7.7 Volba studia a povolání

„Školní výsledky neslyšících dětí (čtení, srozumitelnost mluvy, odezírání) jsou v průměru velice špatné. To však samozřejmě nelze považovat za měřítko úspěšnosti v životě. Mnoho neslyšících lidí však zná více, než jsou schopny odhalit obvyklé testy.“

(FREEMAN, 1992, s.265.).

Dospívající postižené děti řeší v období puberty mnohem více problémů než jejich slyšící vrstevníci. Často se nevyznají sami v sobě. Neví, kde je jejich místo ve společnosti.

„Když neslyšící dítě dospívá (především v rodině slyšících rodičů) nenachází ve své rodině uspokojivé modely, se kterými by se mohlo ztotožnit.“ (FREEMAN, 1992, s. 201.).

Je to období, kdy se objevují závažné problémy s chováním a rodičům mohou pomoci diskuse s rodiči dětí stejně postižených a také pohovory s výchovnými poradci, psychology.

Dnes jsou absolventi základních škol při volbě dalšího studia povětšinou velice samostatní, volí školu dle svého uvážení a rodiče mnohdy do jejich rozhodnutí přímo nezasahují. Jsou ale také rodiče, kteří se obávají, že jejich dítě nezvládne vybranou školu vzhledem k svému zdravotnímu postižení. Rádi by, aby jim jejich dítě bylo neustále nadosah. Aby mohli pomoci a odstraňovat případné překážky v jeho životě. Bezděky tak vychovávají nesamostatného jedince, který v průběhu života bude neustále na někom závislý. Většinou se ale ukáže, že jejich obavy byly liché a jejich neslyšící dítě na nové škole a v novém kolektivu obstojí.

V současné době mohou neslyšící děti po absolvování základního vzdělání volit z pestré nabídky středních odborných učilišť.

Jedná se o tříleté nebo čtyřleté učební obory zakončené závěrečnou zkouškou a absolventi obdrží výuční list. Po jejich úspěšném absolvování mohou žáci pokračovat v nástavbovém maturitním studiu.

Tříleté odborné obory zakončené výučním listem jsou k dispozici žákům, kteří jsou manuálně zruční, ale na základní škole měli problémy se zvládnutím klasických předmětů. V těchto odborných učilištích pro žáky s vadami sluchu často studují i žáci bez tohoto zdravotního postižení. Jedná se o žáky, kteří měli problém se zvládnutím základního učiva na běžné základní škole, nebo navštěvovali praktickou základní školu.

Při výběru učebního oboru by rodiče žáka i žák samotný měli mít na paměti, že každá škola je jiná, svým způsobem specifická. Jsou školy malé, rodinného typu, pro žáky se sluchovým, zrakovým a mentálním poškozením v Olomouci, Svatém Kopečku. Ještě menší škola pro žáky s kombinovanými vadami je v Praze, v Belgické ulici. Přístup zaměstnanců školy a pedagogů k těmto žákům je velmi individuální. Oproti těmto školám, jsou odborná učiliště, která jsou součástí rozměrných komplexů primárně určených pro žáky s vadami sluchu a žáky zcela neslyšící. Takové školy jsou v Praze 5, v Hradci Králové, v Brně a ve Valašském Meziříčí. I zde platí, že každý žák potřebuje jiný přístup pedagogů, vzhledem ke svému typu závažnosti zdravotního postižení a typu osobnosti. Rozhodnou-li se rodiče i žák pro určitý typ školy musí akceptovat její přístup ke studentům, nemohou po čase žádat, aby škola změnila své postupy. Ty jsou totiž většinou neměnné. Proto je vhodné jednotlivé učební obory navštívit a neukvapovat se při výběru (In. Adresář služeb pro sluchově postižené 2005, Praha, Federace rodičů a přátel sluchově postižených, aktuální informace o jednotlivých učebních oborech z webových stránek jednotlivých škol).

V současné době je neslyšícím studentům dostupná i celá řada středních škol. Některé jsou tu především pro studenty se sluchovou vadou:

Střední průmyslová škola elektrotechnická, obor elektronické počítačové systémy pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí,

Střední pedagogická škola pro sluchově postižené, pětiletý studijní obor předškolní a mimoškolní pedagogika v Hradci Králové (Škola připravuje studenty na profesi učitele předškolního vzdělávání, vychovatele, asistenty učitelů,...Studenti pedagogiky mohou vykonat praxi přímo v místní mateřské školce, která je určena pro děti s vadami sluchu. Což je oboustranně výhodné, protože děti mají možnost komunikovat se staršími neslyšícími. Rodiče malých předškoláků se zde mohou setkat s úspěšnými neslyšícími studenty, což jim může pomoci při utváření představy o budoucnosti svých ratoles-tí.),

Střední průmyslová škola oděvní pro sluchově postižené v Brně (Škola připravuje studenty pro činnost související s výrobní, podnikatelskou a obchodní praxí v oblasti výroby oděvů.),

Střední průmyslová škola pro sluchově postižené, obor informatika v ekonomice, v Brně (Škola umožňuje sluchově postiženým studentům získat znalosti a dovednosti z oblasti počítačového hardwaru a softwaru, počítačových sítí a technických prostředků přenosu dat. Dále získají informace a orientaci v základním vybavení osobních počítačů,

prakticky se je naučí využívat, a získají také nemalé vědomosti z oblasti tržní ekonomiky, účetnictví a komunikace prostřednictvím výpočetní techniky.),

Střední zdravotnická škola, obor asistent zubního technika, zubní technik pro sluchově postižené Praha 5, Radlice, jedná se o zcela nový obor. Je vyučován bilingvální metodou, všechny hodiny jsou tlumočeny do českého i českého znakového jazyka, některé pojmy se ve znakovém jazyce teprve utvářejí. Studenti si poznatky získané při výuce takových odborných předmětů jako je stomatologie, somatologie, stomatologické protézky osvojují přímo v praxi.

Střední odborné učiliště, obor truhlář, pro sluchově poškozené v Hradci Králové (tříletý nástavbový obor zakončený maturitní zkouškou),

Střední škola, obor hotelnictví a turismus, společné stravování v Praze 5, Holečkově ulici (dvouleté nástavbové studium, první nástavbové studium pro studenty se sluchovými vadami) a *Gymnázium pro sluchově postiženou mládež* v Praze 2, Ječné ulici.

Po absolvování základního vzdělání se může žák dále vzdělávat na jakékoliv střední škole, kterou si zvolí a úspěšně zde složí přijímací zkoušky. Může studovat dle individuálně vzdělávacího plánu se svolením ředitele školy.

Každý student střední, vyšší odborné a vysoké školy má právo na bezplatné využití tlumočnických služeb ve výuce (www.gong.cz/tlumočení).

Problémem ale je, že je akutní nedostatek kvalitních tlumočnicků, zejména pro odborné předměty je velkým problémem najít tlumočnicka.

Mnohé střední školy a střední odborná učiliště provádí také průzkum trhu práce, dle nabídky pracovního trhu a možnosti svých studentů vytvářejí následně speciální kurzy, které absolventy připraví pro zdárné pracovní uplatnění.

Dosud ale žádná instituce nevytvořila možnost kombinovaného (večerního, nebo dálkového) studia ve střední škole pro sluchově postižené. Je to škoda, neboť doba, kdy bylo většině žáků středoškolské studium odpíráno, není zas až tak daleko. Je celá řada neslyšících lidí ve středním věku, kteří by si jistě středoškolské vzdělání rádi doplnili.

7.8 Vysokoškolské studium už není nedosažitelné

Dnes samozřejmě mohou neslyšící pokračovat ve studiu i na vysoké škole. Jsou sem přijímáni na základě výsledků přijímacích zkoušek, stejně tak jako je to i u ostatních studentů. V případě potřeby může takový neslyšící student využít služeb asistenta do znakového jazyka.

Na některých vysokých školách existují podpůrné programy pro zdravotně postižené studenty.

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy realizací studentů se zdravotním postižením napomáhá naplnit právo lidí s postižením na vzdělávání a rovný přístup k informacím. Pracuje zde poradna pro studenty s postižením. Katedra speciální pedagogiky zjišťuje speciální vzdělávací potřeby studentů a napomáhá jim tak při studiu. Mezi její další úkoly patří spravování webových stránek, zajišťování asistentů pro studenty, pomoc při vyhledání vhodného ubytování, zajišťování kopírovací služby, zajišťování asistenční služby pro písemné zaznamenávání přednášek nebo přepisů z diktafonu, zajišťování odborné literatury. Dále se jedná o tlumočení do znakového jazyka, či orální tlumočení přijímacích, dílčích zkoušek a částečně i přednášek.

Zajímavé je sdělení studentky oboru psychologie – speciální pedagogika na Pedagogické fakultě, které je uveřejněno na internetových stránkách školy, dívka zde říká:

„... Nechci žádné úlevy, jen stejné podmínky jako mají ostatní studenti s ohledem na moje potřeby. Hodně mě omezují komunikační bariéry. Na některé přednášky moc nechodím, protože nerozumím vyučujícím a jsou tak pro mě namáhavé. Problém jsou i dlouhé přednášky, např. pětihodinové bloky ze speciální pedagogiky, které jsme měli ve druhém ročníku. Po hodině odezírání se již nesoustředím, bolí mě oči, hlava, ...“

(http://userweb.pedf.cuni.cz/úksppg/poradna/sluchove_postizeni/vypoved.php).

Studentka dále popisuje situaci v druhém ročníku, kdy došlo k tlumočení některých přednášek a ona se najednou cítila být v centru dění. Přesto připustila, že i v situaci, kdy byla přednáška tlumočena do znakového jazyka, nebyla její pozice právě snadná. Přednášky mnohdy byly vedeny na vysoké odborné úrovni a ona neznala znaky pro odborné termíny. Jí, jako ohluchlé, daleko víc vyhovovalo tlumočení do znakové češtiny a artikulace.

Mnohým neslyšícím studentům na vysoké škole připadá, že jejich život je neustálý stres. Musí řešit celou řadu situací, kde se neobejdou bez pomoci slyšících studentů či pedagogů. Často se jim stane, že díky nepochopení a komunikační bariéře, nezvládnou splnění některých úkolů. To se stává hlavně při nepochopení přepsaných nebo okopírovaných přednášek.

Univerzita Karlova realizuje pro zdravotně znevýhodněné studenty tato podpůrná opatření:

- Při komunikaci se sluchově postiženým studentem, není-li tlumočeno, jsou zajištěny technické podmínky pro odezírání.
- Přednášející při mluvě dbá na artikulaci a správné tempo, snaží se vyhýbat cizím slovům. Je-li to třeba, píše je na tabuli.
- Při komunikaci se studentem vždy vyučující předem oznámí téma rozhovoru.
- Při každé přednášce je sluchově postiženým známa osnova přednášky, k dispozici je také elektronická prezentace a seznam odborné literatury.
- Studenti mohou využít individuální konzultace.
- Informace o zkouškách a zápočtech dostávají studenti v písemné podobě.
- Zkoušky mohou probíhat v písemné podobě, za přítomnosti tlumočnicka .
- Škola také nabádá své pedagogy, aby sluchově postižení mohli skládat zkoušky individuálně bez přítomnosti ostatních studentů, aby sluchově postižený student nemusel čelit nepříjemným situacím a obavám z možného zesměšnění.
- Tlumočnick do znakového jazyka tlumočí studentům nejen výklad vyučujícího, ale i projevy jednotlivých studentů. Většinou stojí vedle přednášejícího, v žádném případě přednášku svou přítomností nenarušuje. V přednášce je třeba dělat častější přestávky, neslyšící i tlumočnick se dříve unaví, než ostatní přítomní. Neslyšící student si během tlumočené přednášky nemůže dělat poznámky, proto je důležitá spolupráce se slyšícími studenty, kteří mohou poskytnout neslyšícím studentům kopii svých zápisků (www.cuni.cz/UK-60.html).

Obor Čeština v komunikaci neslyšících je vyučován při Ústavu Českého jazyka a teorie komunikace na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Tento obor studují slyšící i neslyšící studenti. Předpokladem ke studiu je maturitní zkouška i úspěšně složená přijí-

mací zkouška. Přijímací zkouška je z českého jazyka, z testu operativních dovedností a z problematiky sluchově postižených. Následuje ústní pohovor o problematice života sluchově postižených. Takřka všechny přednášky jsou společné pro slyšící i neslyšící studenty. Studenti během studia navštěvují tyto předměty: Český znakový jazyk, Úvod do studia jazyka, Struktura a fungování znakového jazyka, Kultura českých neslyšících, Dějiny hluchoty, Sociolingvistika, Psycholingvistika, Výchova a vzdělávání sluchově postižených, Zápis znakového jazyka, Komunikace v praxi, Psaná čeština českých neslyšících, Výchova k řeči, Dramatická výchova, Doplnková čeština a výběrové semináře. Praktická znalost českého znakového jazyka je povinná.

Každý student si během studia druhého ročníku volí specializaci: pedagogika, komunikace, výzkum, tlumočnictví.

Vyučující komunikují mluveným a psaným českým jazykem, nebo českým znakovým jazykem. Během studia je přítomen tlumočnický český jazyk – český znakový jazyk a zapisovatelé.

Cílem bakalářského i magisterského studia je, aby se ze studentů stali odborníci na kulturu neslyšících, na jejich komunikaci a jazyk. Absolventi pracují jako učitelé, lektori českého znakového jazyka, asistenti pedagoga, tlumočníci, výzkumní pracovníci českého znakového jazyka, moderátoři televizních pořadů pro neslyšící diváky, nebo zaměstnanci různých servisních organizací pro lidi s poruchou sluchu.

Další vysokou školou, která se zabývá přípravou pedagogů neslyšících je Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Studenti zde studují bakalářský obor: Výchovná dramatika neslyšících, denní formou a studenti se zaměřují na pohybově výchovné disciplíny s možností jednoleté herecké nadstavby. Obor je otevřen každé dva roky, pro talentované sluchově postižené studenty. Předpokladem ke studiu je věk mezi 18 až 24 lety, maturitní zkouška, zdravotní stav a pohybové předpoklady, základní vědomosti a dovednosti z divadelnictví, pedagogiky a psychologie.

Přijímací zkoušky jsou mimo jiné z pohybové kreativity, testu z komunikace ve skupině, asociačních schopností, praktické zkoušky z osobních předpokladů, zkoušky ve znakové řeči.

Většina výuky je zaměřena na tlumočení ve znakové řeči. Vyučujícím je vždy k dispozici tlumočnick.

Absolvent získá aprobaci pro pedagogickou činnost v oboru výchovná dramatika se zaměřením na pohybově výchovné disciplíny, asistenta pedagoga. Absolventi oboru

by měli mít možnost profesionálně a tvořivě pracovat s neslyšícími dětmi a mládeží. Aby tyto děti měly k dispozici vzor, s kterým se mohou identifikovat (www.ruce.cz).

Další univerzitou, která vzdělává odborníky pro práci se sluchově postiženými je Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. Vychovává zde budoucí pedagogy pro první stupeň základních škol a to zejména s žáky neslyšícími a se zbytky sluchu. Jedná se o bakalářské studium, kde adept musí složit přijímací zkoušku z výtvarné a tělesné výchovy, z volené specializace a absolvuje orientační pohovor. Studenti se sluchovým postižením mají k dispozici rozsáhlé studijní materiály v písemné podobě a vyučující se jim individuálně věnují (www.uhk.cz).

Sluchově postižení studenti mohou studovat i na jiných vysokých školách, je však vhodné, aby volili školy podle svých možností a schopností a upřednostňovali školy, kde mají se sluchově postiženými studenty zkušenosti a mají zde pro jejich studium i podmínky. Vynikající spolupráce je se školami, kde pracují poradenská centra a ta poskytují zdravotně postiženým studentům maximální služby.

Při katedře speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci pracuje Centrum pomoci handicapovaným. Na základě osobní žádosti klienta poskytuje od září do června každého školního roku poradenské služby zdravotně postiženým studentům, případně uchazečům o studium, ale i vyučujícím. Sluchově postiženým poskytuje centrum simultánní tlumočnické a průvodcovské služby.

Naprosto ojedinělé poradenské centrum je při Masarykově univerzitě Brně. Jedná se o Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky. Usiluje o to, aby univerzitní obory byly v co největší míře přístupné všem studentům se zdravotním postižením, jedná se o studenty nevidomé, slabozraké, neslyšící a nedoslýchavé a také pohybově postižené. Středisko vyvíjí nemalé úsilí o to, aby neslyšící studenti měli k dispozici tlumočnicka na všech přednáškách, kde je třeba soustředit se na obsah mluveného slova.

Středisko registruje zdravotně postižené studenty z celé univerzity, ti se na poradenském centru zapíší, žádají zde o specifické pomůcky při studiu – tlumočení, písemné materiály a poradenské středisko sleduje průběh jejich studia v informačním systému univerzity. Student má možnost poradit se a sestavit individuální studijní plán.

V tlumočnickém centru pracuje na šedesát zaměstnanců, kteří jsou sami sluchově postiženými, nebo mají profesní zkušenosti s prací s neslyšícími. Deset zaměstnanců je stálých a padesát externích. Interní zaměstnanci jsou učitelé a tlumočníci. Externí pracovníci jsou převážně zapisovatelé. Zápisy z přednášek jsou důležité především pro zcela neslyšící studenty, kteří by nemohli sledovat tlumočenou výuku do znakového jazyka

a přitom si ještě dělat poznámky. Tento nemalý počet zaměstnanců tlumočnického centra je proto, protože Masarykova univerzita nabízí speciální výuku pro sluchově postižené a výuku přímo ve znakovém jazyce.

Sluchově postižení studenti nejčastěji volí studium aplikované informatiky, speciální pedagogiky, pedagogické asistentství, ale i právo sociálního zabezpečení a různé ekonomické obory.

Masarykova univerzita také dbá na to, aby sluchově postižení studenti dokonale zvládli český jazyk a jeden ze světových jazyků. Proto středisko zřídilo pro studenty se specifickými potřebami výuku českého jazyka a anglického jazyka pro neslyšící. Prezenční studium je doplňováno využitím e-learningu v systému ELF, jehož správcem je Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

E-learning je technologie, která využívá multimediálních a informačních technologií ke zprostředkování výukových materiálů a k podpoře vzdělávání. Zdárné fungování je závislé na úrovni a dostupnosti počítačové sítě. Elektronická komunikace může pomoci zdokonalit vyjadřovací schopnosti v českém i anglickém jazyce. E-learningové jazykové kurzy obsahují učební materiály ale také diskusní fóra a chaty, které jsou u studentů ve velké oblibě. Chaty také v nemalé míře využívají vyučující pro komunikaci se svými studenty.

Studenti využíváním prostřednictvím e-learningu mají možnost osvojování a upevňování větných vzorců, zlepšuje se jejich úroveň stylistického vyjadřování a zvyšuje se jejich slovní zásoba.

Formální úprava obsahu e-learningu je úkolem vyučujících, ti jej také neustále doplňují a upravují, aby splňoval požadavky sluchově postižených studentů.

<http://ruce.cz/články>

7.9 Uplatnění na trhu práce

Najít zaměstnání není pro sluchově postižené, zejména v malých obcích, nic jednoduchého, natož aby se jednalo o práci, která bude takového člověk naplňovat.

Ztráta sluchu je vlastně rovnítkem pro katastrofu v profesionálním životě. Člověk se najednou stává osobou se zdravotním postižením. Takovou osobou je pro účely zaměstnanosti považován ten, kdo je na základě rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení plně nebo částečně invalidní, nebo je na základě rozhodnutí úřadu práce osobou zdravotně znevýhodněnou.

Velice často se stává, že sluchově postižený pracovní pozici ztrácí. Buď dostane výpověď ze zdravotních důvodů, nebo odchází sám s vědomím, že již svou profesi nezvládá. Ani případy, kdy pracovní kolektiv pro tento handicap již nechce se sluchově postiženým pracovat, není výjimkou. Zákoník práce ukládá zaměstnavateli zabezpečit, aby zaměstnanci vykonávali jen takovou práci, která je pro ně z hlediska zdravotní způsobilosti vhodná. Zaměstnavatel je povinen dle lékařského posudku převést zaměstnance na jinou pracovní pozici z důvodu jeho dlouhodobé zdravotní nezpůsobilosti dále konat dosavadní práci. Zaměstnavatel může zaměstnance v těchto případech převést i na práci jiného druhu, byť by to nebylo v pracovní smlouvě a zaměstnanec by s tímto postupem nesouhlasil. V tomto případě se nejedná o stav, který bychom mohli zaměstnanec posuzovat jako diskriminaci, pokud povaha zaměstnání neumožňuje uplatnění osoby se zdravotním postižením.

Zaměstnání osob se zdravotním postižením se řídí zákonem č. 435/2004 Sbírky, o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů upravuje zákon č. 262/2006 Sbírky, zákoník práce.

Zákoník práce nestanoví žádné zvláštní podmínky pro uzavírání pracovněprávních vztahů s osobami se zdravotním postižením. Zaměstnavatel může s osobou se zdravotním postižením uzavřít pracovněprávní vztah na dobu určitou a využít zkušební doby. Toto omezení pro zdravotně znevýhodněné velice často znamená velké problémy a tato osoba často práci nakonec nedostane.

Zákon č. 586/1992 Sbírky, o daních z příjmů, říká, že zaměstnavatel může uplatnit slevu na daních za každého zaměstnance, který je osobou s těžším zdravotním postižením

ve výši 60 000,-Kč ročně a za každého zaměstnance, který je osobou se zdravotním postižením ve výši 18 000,- Kč ročně.

Zaměstnavatelé s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením. Povinný podíl osob se zdravotním postižením na celkovém počtu zaměstnanců činí u zaměstnavatele 4%. Na druhou stranu ale také zákon umožňuje možnost odběru výrobků od firem zaměstnávajících především osoby se zdravotním postižením. Většina velkých firem však využívá další možnosti a sice, zaplatí raději přímý odvod do státního rozpočtu za to, že nezaměstnávají příslušný povinný počet osob se zdravotním postižením. Tím dochází k značnému znevýhodnění osob se zdravotním postižením a nevytváří se na pracovním trhu dostatek míst, kde by se mohly uplatnit. Proč se tak tyto firmy chovají? Protože nechtějí problémy, nechtějí se zabývat úpravou pracovního prostředí a obstaráváním technickým pomůcek, které by mohly osoby se zdravotním postižením pro kvalitní zvládnutí zadaných úkolů potřebovat.

Mnoho firem sice nabízí volná pracovní místa, ale při kontaktu se zájemcem o práci s vadou sluchu povětšinou změní názor. Vymluví se, že místo není volné, nebo že mají více zájemců. Případně, že potřebují, aby jejich zaměstnanec při práci telefonoval. Důvod je ale jen jeden. Porucha sluchu potenciálního zájemce o práci. Obava z možných problémů při komunikaci mezi zaměstnanci a se zaměstnavatelem. Nikdo se neptá, jak závažné je sluchové postižení žadatele o práci, zda jej nebude omezovat při plnění zadaných úkolů, ani jaké kvalifikace či vzdělání dosáhl.

Pokud budeme brát navíc v úvahu fakt, že většina neslyšících občanů, dnes ve středním a starším věku, absolvovala pouze základní vzdělání, má omezené komunikační schopnosti a informační deficit díky problémům s čtením v českém jazyce s porozuměním textu i omezené dovednosti, pak je zřejmé, že postavení sluchově postižených občanů na trhu práce není snadné

Firmy tak z důvodu nedostatku informací přicházejí o snaživé zaměstnance, kteří mají velice dobře vyvinuté zrakové vnímání, zrakovou paměť a vynikající prostorovou orientaci. Díky svému zdravotnímu postižení nejsou rušeni při práci okolními podněty, neruší je kolegové ani vyzvánějící telefony, a proto se koncentrují daleko lépe než ostatní.

Základní překážkou však pro plné uplatnění osob se sluchovým postižením na pracovním trhu je komunikační bariéra mezi nimi a majoritní společností i naopak.

Většina neslyšících občanů se obává nepochopení ze strany úředníků Úřadu práce a po prvních neúspěších od snahy najít pracovní uplatnění ustoupí. Zůstávají doma, navštěvují pouze své známé z komunity neslyšících, jsou odkázáni na sociální dávky a mnohdy jen na částečný invalidní důchod. To by je mělo motivovat pro aktivní hledání pracovního místa. Částečný invalidní důchod, který sluchově postižení většinou dostávají pro obecně ztížené životní podmínky, pouze kompenzuje zvýšené náklady, které jsou způsobené sluchovým postižením. Zcela jistě nedokáže pokrýt životní náklady, nejedná se o mzdu. Tyto prostředky se nezapočítávají do příjmu pro budoucí výpočet starobního důchodu, jeho pobírání na druhou stranu není důvodem ke snížení mzdy za odvedenou práci. Myslet si však, že všichni neslyšící se chtějí uplatnit na trhu práce, by bylo scestné. I mezi neslyšícími jsou lidé, kteří nemají zájem pracovat a využívají raději podpory v nezaměstnanosti, ačkoliv by pracovat mohli.

Agentura profesního poradenství pro neslyšící je k dispozici všem neslyšícím, kteří hledají práci a potřebují pomoci při prvních schůzkách s potencionálním zaměstnavatelem. Vznikla v roce 2005 na základě projektu neslyšících, zpočátku byl financován Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR a sociálními fondy EU.

Její zaměstnanci mohou neslyšícím pomoci i při uzavírání pracovních smluv, pokud o tuto službu neslyšící požádají. Po případném úspěšném přijetí do zaměstnání jsou zaměstnanci Agentury – takzvaní konzultanti se sluchově postiženými u nadále v kontaktu a navštěvují je v jejich novém zaměstnání, aby se ujistili, že je vše v pořádku.

Agenturu většinou kontaktují osoby se sluchovou vadou, které mají základní vzdělání, jedná se o osoby ve věku od třiceti do padesáti let a usilují o práci, kde není potřebná kvalifikace. Hledají si práci na základě doporučení svých neslyšících přátel a domnívají se, že pokud jsou ve firmě již zaměstnání známí, kteří také neslyší, pak není důvod, aby se zde také neuplatnily. Taková firma je pro ně solidním zaměstnavatelem, kde jsou odpovídající sociální podmínky a navíc zde nebudou osamělí. Díky tomu, že zde již pracují neslyšící, mají jistotu, že se zde domluví i s příslušným vedoucím. Pracovníci agentury se velice často setkávají s názorem, že pokud v té jisté firmě již pracují sluchově postižené osoby, tak musí zaměstnat i je. Nechápou, že to tak není. Dalším problémem jsou pro ně výběrová řízení. To je podle nich diskriminace, která znamená značné znevýhodnění při volbě mezi zdravými žadateli o práci a žadateli sluchově postiženými. Se sluchově postiženými pracují dva konzultanti, kdy mají na starosti vždy jen šest klientů, ostatní zájemci o služby agentury musí počkat, až se uvolní místo. Čekají v jakémsi pořádku na to, až se jich agentura ujme.

Ovšem současná ekonomická situace způsobila, že ubylo nekvalifikovaných pracovních míst, velice často se propouští. A sluchově postižené osoby mají dnes ještě více problémů při hledání práce.

Agentura podporuje a nabízí neslyšícím doplnění všech potřebných dovedností v jazykových a počítačových kurzech.

Pořádá pro neslyšící přednášky, kde představuje klientům možná volná místa. Spolupracuje s pracovními úřady a ministerstvem práce a sociálních věcí. Učí neslyšící, jak mají jednat s úřady při hledání vhodného zaměstnání, jak postupovat při výběru rekvalifikačního kurzu, jak správně napsat životopis, jak uspět při pracovním pohovoru, jak začít podnikat a opatřit si živnostenský list.

Zajímavé je, že klienty této agentury nejsou sluchově postižené osoby, které mají ukončené vzdělání. Zaměstnanci agentury tuto skutečnost vysvětlují tím, že se v průběhu studia již zajímali o případné uplatnění v praxi, nebo se v rámci školou řízené praxe již v některé z firem osvědčily a dokázaly, že mohou být firmě přínosem.

Agenturu mohou kontaktovat zájemci bez rozdílu věku a nemusí se nikde předem zaregistrovat. Agentura všechny své služby poskytuje prostřednictvím znakového nebo českého jazyka (<http://appn.neslyšící.cz>).

Své úspěšné klienty potom agentura zve na opakované společenské večery, těch se také zúčastňují zástupci firem, které zaměstnávají neslyšící a případně i sponzoři. Ti úspěšní, kteří již našli uplatnění a jejich povolání je profesně naplňuje, se zde dělí o své zkušenosti s těmi, kteří teprve váhají, anebo zatím neměli štěstí.

Na internetových stránkách najdou neslyšící klienti mimo jiné i seznam firem, které již mají zkušenosti se zaměstnáváním osob sluchově postižených, informace o volných pracovních místech, kurzech, projektech.

K dispozici neslyšícím občanům jsou také tlumočnická centra v jednotlivých městech, zde si mohou neslyšící předem domluvit bezplatnou tlumočnickou službu. Tlumočnické služby se objednávají vždy s časovým předstihem a je neslyšícím plně k dispozici na určitou časově omezenou dobu při jednání s úřady, při prvních schůzkách ve firmě, kde se neslyšící občan uchází o zaměstnání atd. Samozřejmě využívání služeb tohoto centra má svá pravidla, aby nedocházelo ke zneužívání.

Federace rodičů a přátel sluchově postižených se sídlem v Praze 5, v Hábově ulici pořádá také bezplatné vzdělávací kurzy pro své klienty, které jim mají usnadnit uplatnění na trhu práce. Jedná se o kurzy základů práce s počítačem a internetem, základy počítačové typografie, vytváření webových stránek, čtení textu s porozuměním v českém jazyce.

Občanské sdružení neslyšících Pevnost – České centrum znakového jazyka řídí sami neslyšící. Pořádá intenzivní kurzy v Praze, v Krátkého ulici. Jedná se především o kurzy českého znakového jazyka pro slyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty (www.pevnost.com). Cílem je, aby studenti byli schopni aktivního používání znakového jazyka s neslyšícími a docílilo se tak plnohodnotné komunikace.

Je důležité, aby osoby s poruchou sluchu získaly podporu při orientaci na trhu práce a uvědomily si, že vlastní očekávání od získání pracovní pozice je dosažitelné.

Mnoho neslyšících se může dobře uplatnit jako aranžéři, archiváři, webmásteři, kadeřnice, švadleny, obuvníci, grafici, ... Výjimkou nejsou ani lékaři, lékárníci, chemičtí laboranti, učitelé, asistenti pedagoga, projektanti, úředníci.

8. Z nevědomosti vznikají velké omyly

Mezi námi slyšícími není mnoho těch, kteří by se zajímali o neslyšící, o jejich život, nebo by sami usilovali o přímý kontakt s těmito lidmi. Přesto však tvrdí spoustu zaručeně správných informací o tom, jak sluchové postižení ovlivňuje lidem život. Nerozlišují Neslyšící od ohluchlých. Nevidí rozdíl mezi prelingválně a postlingválně neslyšícími a v důsledku toho vzniká celá řada omylů, které se předávají nejen mezi přáteli a známými ale dokonce i mezi jednotlivými generacemi.

Lidé, kteří neslyší, nosí naslouchadla. Naslouchadlo může pomoci jen těm, kterým zůstaly zachovány zbytky sluchu. I tak je ale výsledek zapojení této technické pomůcky velice různý. Některým pomůže rozpoznat jednotlivá slova, jiným jen pomůže odlišit lidský hlas od jiných zvuků.

Pokud někdo přijde o sluch, pak stačí voperovat kochleární implantát a on opět uslyší. I toto tvrzení je mylné. Jsou sluchově postižení, kterým skutečně implantát pomůže, naučí se díky němu i telefonovat. Jiným však nepomůže. Působí jim potíže, protože najednou slyší zvuky, které nedokáží identifikovat a slova, která nedokáží dekódovat ani po náročné rehabilitaci.

Každý neslyšící je celý život závislý na ostatních. Pokud se jedná o neslyšícího bez dalšího zdravotního postižení, pak není důvod k tomu, aby žil závislý život.

Sluchově postižený nemůže být řidičem. Celá řada neslyšících vlastní řidičský průkaz a jsou velice zdatnými účastníky silničního provozu. To že neslyší, je nijak neomezuje, mají většinou velice dobrý zrak a jsou dobrými pozorovateli. Potkáme-li neslyšícího řidiče v silničním provozu, musíme počítat s delší reakční dobou. Přesto však sluchově postižení dokáží zaregistrovat projíždějící zásahové vozidlo záchranné služby či policie včas. Je to pochopitelné, vždyť tato vozidla používají světelné výstražné znamení.

Potkáme-li neslyšícího, pak musíme mluvit hodně hlasitě a stát proti němu hodně blízko! Takové jednání je naprosto bezúčelné. Vzájemnou komunikaci naopak můžeme tímto způsobem jen ztížit. Neumožňujeme odezírání, neslyšícího znejistíme tím, že neudržíme dostatečný odstup a on nevidí na naše ústa.

Každý neslyšící člověk znakuje. Lidé ohluchlí mají zakotvenou běžnou češtinu a znakovat většinou neumí, není snadné ovládat znakový jazyk a oni často ani nemají důvod jej používat. Potřebují se totiž domluvit s těmi, kteří až do ztráty sluchu, tvořili běžnou součást jejich života.

Odezírání se člověk naučí automaticky po ztrátě sluchu. Odezírání je velice náročné a člověk musí mít nesporně vlohy k tomu, aby se to naučil. Dále musí mít ukotvený jazyk, který odezírá a důležité je také podnětné prostředí. Běžný neslyšící odezírá zejména od lidí, které zná. Odezírání řeči cizích lidí je prakticky nemožné, protože každý člověk mluví jinak. Dále jsou zapotřebí odpovídající podmínky pro toto umění.

Podmínky jsou zcela jistě důležité, ale pokud je neslyšící unavený, ve stresu, v napětí, pak se odezírání také nemusí zdařit.

Jsme-li ve společnosti neslyšících, pak se svými slyšícími přáteli můžeme o neslyšících běžně bavit. Vždyť nás neslyší! Na to velký pozor! Neslyšící mají něco jako šestý smysl a vycítí, když se někdo o nich baví. Pak stačí, když odežrou jen jedno negativní slovo a je tu problém. Okamžitě si domyslí zbytek hovoru a situaci hned hlasitě řeší. To není od slyšících vhodné a ani slušné a mohou se dostat do velice nepříjemné situace. Nepomůže jim ani to, že si rukou překryjí ústa.

Neslyšící mají nedostatek informací. Ano, jedná se zejména o ohluchlé osoby, které se se zdravotním postižením teprve vyrovnávají a dále o všechny sluchově postižené, kteří žijí na malých obcích a nemohou komunikovat prostřednictvím internetové sítě. Dnes je však již dostatek televizních pořadů opatřených titulky a ve větších městech mohou sluchově postižení chodit do kina, do divadla, do klubů, mohou číst noviny, knihy. Komunikace prostřednictvím internetu se naštěstí stává běžnou záležitostí.

Když neslyšící nemůže telefonovat, nemůže pracovat na odpovědnějším místě.

Sluchově postižení mohou pracovat na kterémkoliv místě. Nemohou sice telefonovat, ale jsou i jiné komunikační prostředky – internet, SMS zprávy, ... tlumočnick.

Hudba je pro neslyšící tabu. Sluchově postižení mají rádi hudbu a dokáží si ji velice dobře vychutnat. Zejména mladí neslyšící mají rádi diskotéky a rádi tancují. V jejich klubech je na diskotékách hodně reprobeden, které přenášejí basy. Neslyšící vnímají vibrace a hudbu cítí celým tělem. Rytmus je pro ně velice důležitý. Hudbu také může překládat tlumočnick, ten neslyšícím zpřístupňuje rytmus i slova.

Neslyšící nemůže pracovat jako tlumočnick. I to je omyl. Většinou je prelingválně neslyšícím, mateřským jazykem je český znakový jazyk. Pokud se jedná o osobu post-lingválně neslyšící, pak ovládá český znakový jazyk na úrovni rodilého mluvčího. Pro profesi neslyšícího tlumočnicka je důležitá osobnost tlumočnicka. Může se dokonale uplatnit v párovém tlumočení, kdy je podporou hlavního - aktivního tlumočnicka, také tlumočí divadelní představení a je velkým přínosem pro hluchoslepé osoby.

Existuje zcela jistě ještě celá další řada ověřených „pravd“ o životě sluchově postižených, ale jak říkají sluchově postižení, tyto jim život neztrpčují tak, jako takzvaně zdánlivé maličkosti.

To, že sluchově postižený neslyší, způsobuje, že žije v neustálém napětí. Zejména na veřejnosti. Nemůže ani na chvíli vypnout. Věnovat zrakovou pozornost určitému předmětu či osobě a nesledovat děj ve svém okolí. To by se mu mohlo ošklivě vymstít. Na ulicích je celá řada nebezpečí – dopravní prostředky, spěchající chodci, potencionální pachatelé uliční trestné činnosti...

Další nepříjemností mohou být ztráty předmětů. Sluchově postižený neslyší dopad spadlé věci na zem. Ztracené klíče od bytu nejsou v jejich životě nic mimořádného.

Právě tyto maličkosti je rozčilují, ale to nás slyšící také. A mýty i předsudky o jejich životě berou spíše s nadhledem a humorem. Ale ne vždy a všude, může se stát, že naše jednání založené právě na těchto mýtech je může hluboce urazit.

Z toho vyplývá jediné, pokud se domníváme, že sluchově postižení by měli respektovat společenské konvence hluboce zakořeněné v majoritní společnosti, pak i my slyšící máme co dohánět. Je nejvyšší čas na to, abychom se co nejdříve informovali o „světě ticha“ a začali respektovat i pravidla života sluchově postižených.

8.1 Projekt: Jsme tu i pro vás!

„Abychom si spolu rozuměli, musíme se poznat, abychom se poznali, musíme si rozumět. A teprve když si budeme rozumět a pochopíme, co nám ten druhý říká, můžeme ho chránit a pomáhat mu.“

To jsou úvodní slova publikace s názvem: „Jsme tu i pro Vás!“. Publikace je nedílnou součástí projektu se stejným názvem, který Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy uvedlo do života v roce 2009, tedy tři roky poté, co byl zahájen úspěšný projekt pro sluchově postižené: „Tísňová linka pro neslyšící občany“. Publikace s mnoha fotografiemi a znaky prstové abecedy je doplněna dvěma přílohami ve formě DVD.

Tísňová linka P ČR pro neslyšící občany s celostátní působností umožňuje prostřednictvím mobilního telefonního čísla 603 111 158 již čtyři roky komunikovat přímo s policisty bez nutnosti spolupráce s třetí osobou: tlumočnickem do českého jazyka a bez předchozí registrace neslyšícího. Policisté tato oznámení zaslaná prostřednictvím mobilního telefonního čísla 603 111 158, formou SMS zprávy, přijímají z celého území České republiky.

Vzhledem k tomu, že se stále více ukazovala nutnost poskytnout informace sluchově postiženým o práci příslušníků P ČR a zvýšit jejich právní vědomí, kontaktovali policisté odborníky z řad sluchově postižených a vytvořili pracovní tým, který se rozhodl vypracovat projekt, který by byl určitou nadstavbou prvotního projektu pro sluchově postižené. Měl se stát i určitým pomocníkem sluchově postiženým a na druhou stranu měl splnit úlohu nepostradatelného doplňku metodiky vzdělávání příslušníků Policie ČR i strážníků obecní policie.

Vznikl scénář pro filmové příběhy pojednávající o trestné činnosti, o odlišnosti vnímání mimořádných událostí sluchově postiženými, o předcházení trestné činnosti, o lince tísňového volání pro neslyšící, o práci příslušníků P ČR a strážníků obecní policie.

Materiál pro sluchově postižené zachycený na DVD byl pojmenován: „Nebojte se, mluvíte s námi!“ (viz.příloha číslo 1.). Kladl si za cíl zvýšení právního vědomí – jak se má sluchově postižený občan zachovat v případě, že bude řešit nějakou mimořádně náročnou situaci jako oběť trestného činu (přepadení v parku, krádež v obchodě, podvod). Dále měl sluchově postižený občan získat praktický návod, jak postupovat, bude-li chtít poskytnout orgánům činným v trestním řízení své svědectví. Sluchově postižení se také

touto cestou dozvědí, jak vypadají policejní služebny, co zde mohou občané očekávat, jaká mají práva a jaké povinnosti.

Druhé DVD jsme pojmenovali: „Nebojte se, pomůžeme vám!“ (viz.příloha číslo 2.). Je určeno nejen pro příslušníky Policie ČR a strážníky obecní policie. Je určeno pro všechny, kteří se chtějí o životě sluchově postižených něco dozvědět. Chtějí s nimi správně komunikovat bez předsudků a omylů. Obsahuje především zásady správné komunikace se sluchově postiženým, dává správný návod: jak umožnit odezírání, jak vyslyšet osobu sluchově postiženou, jak pracovat za přítomnosti tlumočnicka,...

Všem nám bylo jasné, že chceme-li natočit filmové ukázky o neslyšících, pak je musíme točit ve spolupráci s nimi. Jednak proto, že jsme chtěli natočit jednotlivé situace věrně a důvěryhodně a jednak proto, že profesionální herci by museli zdlouhavě studovat chování – mimiku, gesta, komunikaci sluchově postižených, aby se jim alespoň trochu přiblížili. To by bylo složité a pravděpodobně pro tvůrčí tým i finančně nákladné. Proto jsme se rozhodli, aby jednotlivé filmové příběhy o mimořádných krizových životních situacích zapříčiněné pachateli trestné činnosti ztvárnili herci-amatéri z řad sluchově postižených. Vzhledem k tomu, že v jednotlivých filmových příbězích vystupují také děti, navštívili jsme Základní školu pro sluchově postižené v Praze 5, Holečkově ulici. Informovali jsme vedení školy o tomto projektu a setkali jsme se s obrovským zájmem o zapojení do tohoto projektu. Do natáčení se chtělo zapojit tolik dětí, že jsme museli, ač neradi, spoustu šikovných žáků školy odmítnout. I pedagogové měli zájem pomoci a při jednotlivých natáčecích dnech asistovali na místě. Někteří z dospělých sluchově postižených herců nejsou sluchově postiženým neznámými osobami. Představitelkou jedné ženské role byla například moderátorka pořadu: Televizní klub neslyšících, paní Zlata Kurcová. Ztvárnila roli ženy okradené v nákupním centru. Role zlodějky se zase ochotně ujala tlumočnice do znakového jazyka paní Monika Kleisnerová. Paní Monika Kleisnerová má neslyšící rodiče a do tvorby filmových ukázek se pustila s velkým nadšením. Dalších rolí se ujali: neslyšící herec, člen souboru Nepanto a Pantomima S.I. pan Stanislav Kleisner, zástupce občanského sdružení ČSNS pan Petr Valášek a další výborní lidé.

Jediným hercem profesionálem byl člen hereckého souboru divadla Minor pan Petr Stach. Ujal se role zmateného, neinformovaného policisty, který je zaskočený z komunikace se sluchově postiženými. Této role se totiž žádný z profesionálních policistů nechtěl ujmout. I když někteří kolegové z Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy v příbězích vystupují. Jsou to kolegové, kteří komunikují i prostřednictvím zna-

kového jazyka. Rolemi pachatelů trestné činnosti jsme pověřili členy pedagogického sboru Střední policejní školy v Praze. Bravurně zvládli role podvodníků, násilníků, lupičů a dokonce si poradili i s rolí muže podezřelého z páchaní trestné činnosti na nezletilých.

Přibližme si některé natočené situace:

Loupež v parku: Obětí trestného činu se stala sluchově postižená studentka, kterou nečekaně ze zálohy a na opuštěném místě během denních hodin přepadli dva muži. Muži dívku strhli na zem a zmocnili se jejího notebooku. Dívka sice svůj majetek bránila, ale dvěma mužům neměla šanci vzdorovat. Otřesená, v šoku a zraněná zůstala ležet na místě činu. Bylo jejím velkým štěstím, že se jí rozhodl pomoci kolemjdoucí. Jednalo se také o sluchově postiženého muže. Ten prostřednictvím tísňového čísla pro neslyšící přivolal pomoc. Na místo události se dostavila hlídka Policie ČR. Policista (člen hereckého souboru divadla Minor - pan Petr Stach) se okamžitě snažil získat informace o události, počínal si ale zbrkle a dopouštěl se velkých chyb při komunikaci. Nerespektoval základní pravidla pro komunikaci se sluchově postiženými. Jeho kolegyně se proto, i přes jeho nesouhlas, komunikace ujala a použila znakový jazyk.

Výstup policisty na místě události byl úmyslně přehnaný, naším zájmem bylo upozornit diváka na nevhodnost takového chování humornou cestou. Oprávněně jsme se domnívali, že si tak divák uvědomí chyby, které zde byly demonstrovány a utkví mu snadněji v paměti. Celý štáb v průběhu natáčení této scény měl obavy o křehkou sluchově postiženou studentku, přece jen se s ní potýkali dva vytrénovaní sportovci, a jak jsme se až po natočení této scény v parku dozvěděli, dívka v dětství úspěšně čelila dětské mozkové obrně, v důsledku níž přišla o sluch a navíc jí ochrnula pravá ruka, přesto ale neváhala a několikrát během natáčení upadla přímo na promrzlou parkovou cestu, aby její role byla pro budoucí diváky věrohodná.

Tísňová linka Policie ČR 603 111 158: informace o správném používání linky tísňového volání pro sluchově postižené. O tom, co má správná SMS zpráva obsahovat a za jakých okolností jí je třeba použít. DVD také zavede osoby sluchově postižené na operační středisko Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy. Uvidí, jak je přijato oznámení a jak je v nezměněné podobě uchováno v počítači.

Informace, jak správně komunikovat se sluchově postiženou osobou i rady pro ty, kteří odezírají.

Informace o tlumočnických službách i zákonu č. 348/ 2008 Sbírky., o komunikačních systémech.

Následuje rozebrání situace, do které se sluchově postižená dívka dostala. Varování všem sluchově postiženým občanům a také informace, jak bránit svoje bezpečí.

Krádež v obchodě: Zlata Kurcová si s chutí zahrála roli okradené ženy - Zuzany Černé v nákupním centru. Ženu si v obchodě předem vyhlédly tři osoby, hodlaly využít jejího sluchového postižení ve svůj prospěch. Jedna z podezřelých osob nakupující následovala mezi regály s vystaveným zbožím, v nestřežený okamžik se zmocnila její kabelky odložené v nákupním vozíku, lup vyvezla z obchodu ven a předala komplici. Žena kabelku předala dalšímu muži a všichni zmizeli i s lupem.

Okradená žena zpozorovala ztrátu své kabelky pozdě, přesto se snažila od přítomných prodavačů a dalších nakupujících zjistit, zda si nevšimli, kam se její kabelka ztratila. Zda někdo někoho neviděl. Okradená žena znakovala, používala dostupná gesta. Nikdo jí však nerozuměl. Nikdo se jí nesnažil pomoci. Všichni se dříve nebo později otočili k okradené zády.

(Na této filmové ukázce je zajímavé to, že jsme točili v reálném prostředí se souhlasem ředitele obchodu. Prodavači ani přítomní nakupující nebyli upozorněni na natáčení. Jejich reakce byla věrně zachycena.)

Informace o tom, jak se zachovat, pokud se osoba stane obětí trestného činu krádeže. Co oběť podcenila a jakých chyb se z pohledu Policie ČR dopustila.

Kapesní krádež: Starší sluchově postižený muž podcenil bezpečnostní rizika a v nestřeženém okamžiku mu kapesní zloděj odcizil z bundy peněženku. Následuje rozbrání situace a upozornění na možné nástrahy.

Podvod: I v tomto příběhu si zahrál hlavní roli neslyšící muž v důchodovém věku, který se stal obětí vykutáleného podvodníka.

V tomto případě příběh začíná u bankomatu. Starší ohluchlý muž se snaží obsluhovat bankomat, ale nedaří se mu provést zamýšlenou transakci. Pomůže mu kolemjdoucí. Nabídne mu pomoc a získá si záhy jeho důvěru, důchodce neznámého muže pozve na návštěvu, aby se mu odvděčil. V bytě důvěru starého pána návštěvník zneužije a okrade jej.

Opět je případ vyhodnocen a následují doporučení, jak se v takových situacích mají občané zachovat – bezpečná manipulace s platební kartou, možnost zablokování platební karty, nahlášení události na policejní služebně.

Využití internetu a webové kamery při kontaktu neslyšících osob s okolím.

Když se obětí trestného činu stanou děti:

V dalších filmových příbězích se obětí trestného činu staly děti. Malý neslyšící chlapec byl okraden kapsáři v tramvaji a sluchově postižené děvčátko se v dalším případě ztratilo na neznámém místě, neznámý muž zneužil její situace a snažil se jí odvést z místa neznámo kam.

I zde byly oba případy rozebrány a rady bezpečného chování byly adresovány nejen dětem, ale i rodičům.

Jak bezpečně poznat policistu a strážníka?

Informace o pravomocech a rozdílech mezi příslušností k P ČR a obecní policii, informace o specifčnosti uniforem strážníků a policistů.

8.2 Průzkum a jeho vyhodnocení

Průzkum, který proběhl formou dotazníků a zúčastnilo se jej šedesát policistů ze základních útvarů (místních oddělení) Krajského ředitelství hlavního města Prahy, měl za úkol prověřit orientaci policistů v problematice komunikace s osobami sluchově postiženými. Byl jakousi přirozenou nadstavbou preventivního projektu Krajského ředitelství hlavního města Prahy: „Jsme tady i pro vás!“.

Jak jsem se již zmínila projekt je určen nejen pro sluchově postižené občany, ale i pro příslušníky Policie ČR a obecní policií. Aby byl policistům snadno dostupný a umožnil jim získat rychle základní informace o přístupu k těmto zdravotně postiženým občanům, byl vypracován v podobě filmových ukázek s odborným výkladem erudovaných odborníků na tuto problematiku. DVD, která jsou součástí projektu, byla rozeslána na všechny oddělení Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy. Každý vedoucí oddělení dostal za úkol seznámit s obsahem projektu své podřízené.

Průzkum měl zjistit, zda se policisté dokáží se sluchově postiženými domluvit, zda se sami seznámili, nebo byli seznámeni svými nadřízenými s obsahem projektu: „Jsme tady i pro vás!“.

Já osobně jsem se domnívala, že zcela jistě nebyli všichni policisté s výše uvedeným projektem seznámeni a to vzhledem k vysoké fluktuaci a pracovnímu vytížení policistů na základních útvarech. Stejně tak vím, že problematika odlišného vidění světa a komunikace sluchově postižených je natolik složitá, že nemohu předpokládat zájem většiny policistů o získání informací o této kulturní menšině. Přesto jsem ale předpokládala, že se poměrně velká část respondentů bude orientovat v problematice o správné komunikaci se sluchově postiženými občany.

Na základě stanoveného cíle byly formulovány tyto hypotézy:

H1 Respondenti umí se sluchově postiženými komunikovat.

H2 Respondenti se sami s projektem: „Jsme tady i pro Vás!“, seznámili, a nebo byli s projektem seznámeni svými nadřízenými.

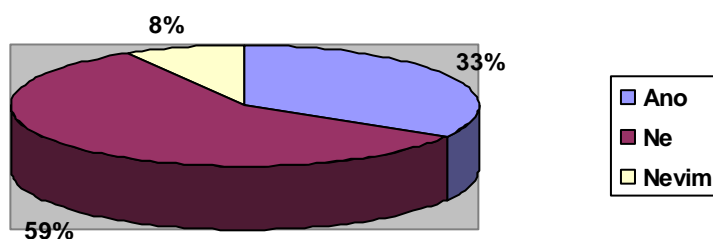
H3 Respondenti mají dostatečné informace o životě sluchově postižených.

V průzkumném šetření jsem jako formu výzkumného nástroje zvolila anonymní dotazníkové šetření, které bylo rozdáno šedesáti respondentům. Jednalo se příslušníky Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy. Všichni respondenti byli seznámeni s účelem průzkumu a byli také informováni o tom, že dotazníky jsou anonymní.

Dotazník byl vytvořen z deseti uzavřených otázek. Cílem průzkumu bylo verifikovat či falzifikovat stanovené hypotézy.

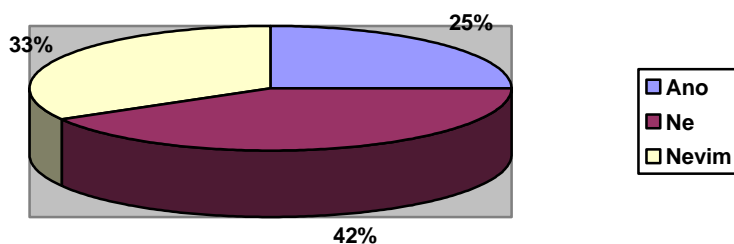
Vyhodnocení zadaných dotazníků, které byly tvořeny deseti uzavřenými otázkami, kde šedesát respondentů mohlo volit pouze mezi třemi variantami odpovědi: ANO, NE, NEVÍM.

1. Otázka číslo 1.: „Setkal (a) jste se při plnění služebních úkolů se sluchově postiženými?“

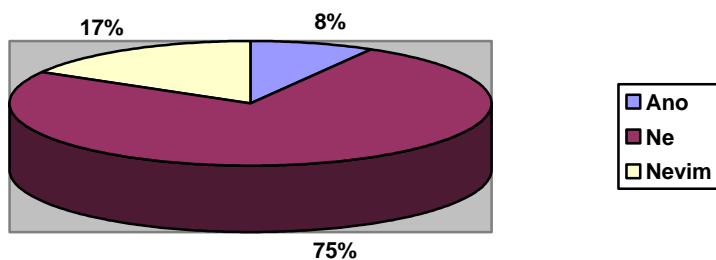
Dvacet respondentů (33%) odpovědělo na tuto otázku kladně, pětadvacet respondentů odpovědělo záporně (59%) a pět respondentů se rozhodlo pro neurčitou odpověď – nevím (8%).

2. Otázka číslo 2.: „Zvládáte komunikaci se sluchově postiženými bez větších problémů?“

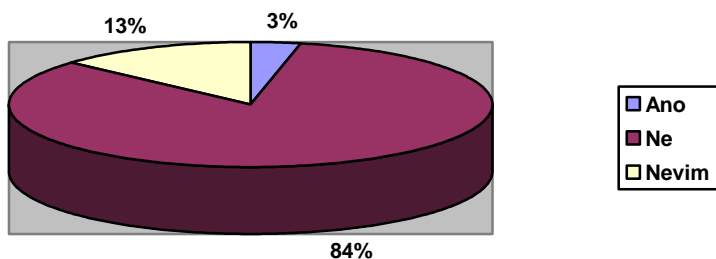
Patnáct respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (25%), pětadvacet záporně (42%) a dvacet respondentů zvolilo neurčitou odpověď – nevím (33%).

3. **Otázka číslo 3.:** „Dojde-li při komunikaci se sluchově postiženým k omylu, poznáte to?“

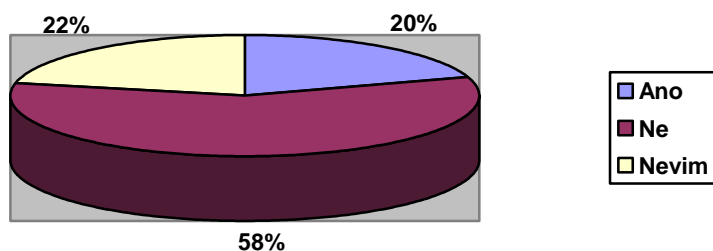
Pět respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (8%), pětadvacet záporně (75%) a deset respondentů zvolilo neurčitou odpověď - nevím (17%).

4. **Otázka číslo 4.:** „Je sluchově postižená osoba zároveň osobou mentálně zaostalou?“

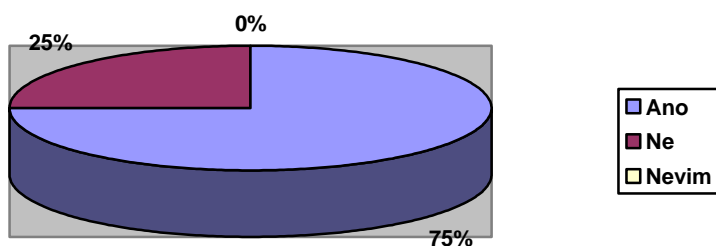
Dva respondenti odpověděli na tuto otázku kladně (3%), padesát záporně (84 %) a osm respondentů zvolilo neurčitou odpověď – nevím (13%).

5. Otázka číslo 5.: „Odezírá každý sluchově postižený?“

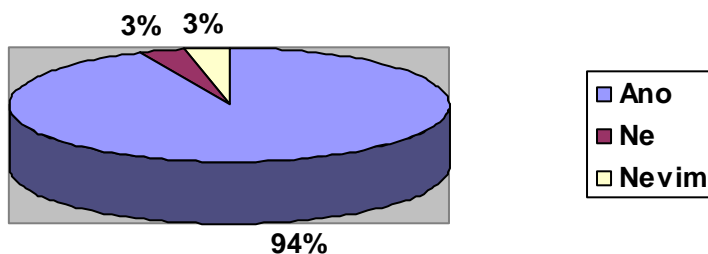
Dvanáct respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (20%), pětatřicet záporně (58%) a třináct respondentů zvolilo neurčitou odpověď – nevím (22%).

6. Otázka číslo 6.: „Při komunikaci se sluchově postiženým je nutné zvyšovat hlas?“

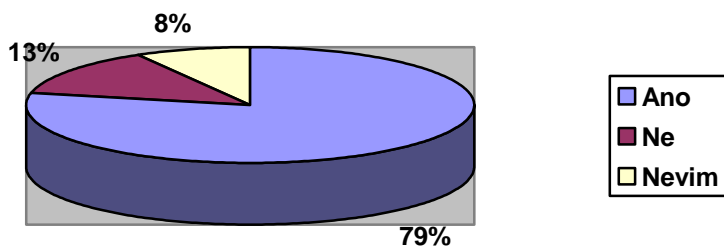
Pětačtyřicet respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (75%) a patnáct záporně (25%), neurčitou odpověď tentokrát nevolil žádný respondent (0%).

7. *Otázka číslo 7.: „Používá každý sluchově postižený znakový jazyk?“*

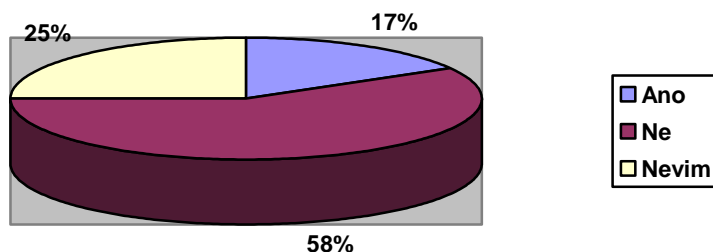
Pětačtyřicet respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (94%), sedm respondentů odpovědělo záporně (3%) a osm zvolilo neurčitou odpověď – nevím (3%)

8. *Otázka číslo 8.: „Je při komunikaci se sluchově postiženým nutná přítomnost tlumočníka do znakového jazyka?“*

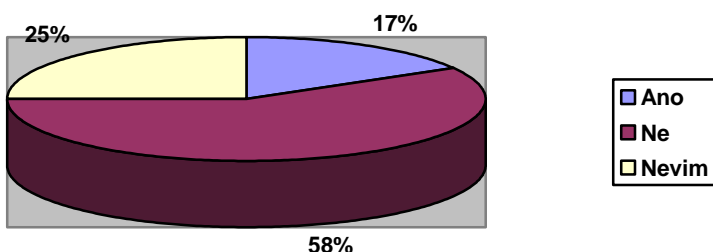
Sedmačtyřicet respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (79%), osm respondentů záporně (13%), pět respondentů zvolilo neurčitou odpověď – nevím (8%).

9. *Otázka číslo 9.: „Je komunikace sluchově postižených osob legislativně upravena?“*

Deset respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (17%), pětatřicet záporně (58%) a patnáct respondentů odpovědělo neurčitě – nevím (25%).

10. *Otázka číslo 10.: „Byl(a) jste seznámen(a) s projektem Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy: Jsme tu i pro vás!?“*

Deset respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně (17%), pětatřicet záporně (58%) a patnáct respondentů odpovědělo neurčitě – nevím (25%).

Závěr průzkumu: Všechny dotazníky mi byly vráceny a všechny byly řádně vyplněny, proto mohlo být vyhodnoceno všech šedesát dotazníků.

Na základě vyhodnocení průzkumného šetření lze učinit tento závěr:

Hypotéza H 1 předpokládala, že respondenti umí se sluchově postiženými komunikovat. Na základě zodpovězených otázek lze konstatovat, že tato hypotéza **byla falzifikována**.

Hypotéza H 2 předpokládala, že se respondenti seznámili s projektem „Jsme tady i pro vás!“, nebo byli s projektem seznámeni prostřednictvím svých nadřízených. Tato hypotéza byl na základě zodpovězené otázky **falzifikována**. Jen deset respondentů ze šedesáti mělo možnost projekt poznat.

Hypotéza H 3 Respondenti mají dostatečné informace o životě sluchově postižených. I tato hypotéza byla **falzifikována**. Policisté nejsou dostatečně informováni o komunikace se sluchově postiženými. Na mnohé otázky respondenti odpověděli na základě předsudků, které majoritní společnost vytváří a jež jsou neoddělitelnou součástí. Příslušníci Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, kteří se zúčastnili průzkumu, nemají informace o projektu: „Jsme tady i pro vás!“, nebyli o problematice správné komunikace se sluchově postiženými seznámeni a sami se také dosud neinformovali.

Závěr

Více než čtyři roky se pohybuji v kruhu osob, kteří jsou sluchově postižení a nebo se sluchově postiženými úzce spolupracují.

Stála jsem u zrodu celorepublikové tísňové linky pro neslyšící, na kterou zasílají sluchově postižení občané SMS zprávy v případě, kdy je ohrožen jejich život, zdraví či majetek. Příslušníci Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy přijmou třicet až čtyřicet SMS zpráv od sluchově postižených.

Podařilo se mi společně s mými kolegy sehnat finanční prostředky, dát dohromady pár báječných lidí a uskutečnit s jejich pomocí další projekt. Publikaci s přílohami ve formě DVD. Cílovými skupinami projektu se stali sluchově postižení spoluobčané a příslušníci bezpečnostních ozbrojených složek. Vkládala jsem do projektu nemalé naděje a nejen já, všichni členové realizačního týmu. Ohlasy od sluchově postižených občanů nám byly tou nejlepší odměnou. I v současné době cestujeme po celé republice a přednášíme sluchově postiženým. Téma je po každé stejné: prevence kriminality. Téma je stejné, ale samotná setkání se sluchově postiženými jsou na jednotlivých místech jiná a přece stejně působivá. Jsou pro mě tou nejlepší odměnou a impulzem pro další činnost. Vím, že mé úsilí nebylo zbytečné.

Nyní stojím před dalším nelehkým úkolem, předat svým kolegům dosavadní zkušenosti, které jsem ve společnosti sluchově postižených získala.

Ještě mám před sebou mnoho práce a nejen já, ale i moji kolegové. Určitě bude ještě celá řada příležitostí, které bude stačit jen správně uchopit. A přispět tak k tomu, aby byly alespoň zčásti odstraněny komunikační bariéry mezi většinovou populací a sluchově postiženými.

Všichni se musíme snažit respektovat odlišné názory, způsob života, tradice, zvyky,... Jen tak budeme všichni tvořit jednu společnost.

A kdyby přišla pochybnost, pak si stačí jen uvědomit, že naše zdraví nemusí být neměnnou konstantou. Dnes slyším, slyšíš, slyšíte. Ale co zítra? Bude náš sluch také tak perfektní? Nebudu potřebovat něčí pomoc? Nebudu muset bojovat s nepoznaným?

Moje práce právě o takovém každodenním boji sluchově postižených pojednává. Poukazují na mnohé problémy a úskalí, se kterými se sluchově postižení potýkají a vybízí k zamyšlení nad závažností tohoto zdravotního postižení.

Tato diplomová práce bude v budoucnosti sloužit jako podklad pro vypracování metodiky školení pro příslušníky Policie ČR. Odpovědný lektor by měl v rámci tohoto školení připravovat policisty tak, aby úspěšně zvládli komunikaci se sluchově postiženými a uměli pomáhat těm nejohroženějším členům společnosti, tedy – zdravotně postiženým.

Resumé

Diplomová práce: „*Úskalí integrace osob s poruchou sluchu do majoritní společnosti*“ se zabývá nelehkou pozicí sluchově postižených občanů v této společnosti.

V samotném úvodu práce seznamuje autorka s problematikou zdravotního postižení – ztráta sluchu.

Následují informace o odlišném způsobu života sluchově postižených občanů a kultuře Neslyšících. Zmíněna je také legislativní úprava, která upravuje komunikační systémy sluchově postižených.

V kapitole: Mé dítě je jiné, autorka přibližuje situace, které prožívají sluchově postižení rodiče vychovávající zdravé děti a poměry za kterých naopak rodiče bez zdravotního postižení vychovávají své sluchově postižené dítě.

Další kapitola je určena problematice osob, které přišly o sluch v průběhu života, v době, kdy již měly ukotvený český jazyk. O jejich komunikačním systému - odezírání.

Kapitola: Tlumočnické služby pro sluchově postižené, přibližuje výjimečnost těchto služeb i organizace, které tuto službu poskytují a za jakých okolností tak činí.

Vzdělávání sluchově postižených a jejich uplatnění v praxi, to je obsahem další kapitoly diplomové práce. Současné možnosti vzdělávání jsou porovnávány s tradiční formou vzdělávání sluchově postižených ve speciálním školství. Samozřejmě i vzdělávání sluchově postižených přijalo mnoho moderních forem, které reagují na pokrok v informatice. Proto celá řada sluchově postižených osob s vysokoškolským vzděláním nemá problém s profesním uplatněním.

Práce poukazuje na mnohé mýty a omyly, které se ve společnosti tradují a mají negativní vliv na soužití slyšících a neslyšících členů společnosti.

Tyto omyly a mýty má pomoci odbourat projekt Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy: „Jsme tu i pro vás!“. Jak policisté obstáli v průzkumu, který se týkal orientace v problematice sluchově postižených, je také obsahem poslední kapitoly diplomové práce.

Anotace

Autorka diplomové práce: „Úskalí integrace osob se sluchovou poruchou do majoritní společnosti“ poukazuje na nutnost vzájemného respektu mezi slyšícími a neslyšícími členy naší společnosti. Také poukazuje na neznalost základních problémů sluchově postižených v současnosti a na lhostejnost, s kterou k těmto problémům přistupuje většinová populace.

Součástí diplomové práce jsou informace o projektech pro sluchově postižené, na jejichž vzniku se autorka podílela a průzkum v řadách příslušníků Policie ČR.

Diplomová práce vybízí k propojení obou světů, světa slyšících a neslyšících, a k odstranění mnohdy až nesmyslných dlouholetých bariér

Klíčová slova

Bikulturalismus

Bilingvismus (dvojjazyčnost)

Bilingvismus neslyšících

Handicap

Kochleární neuroprotéza (implantát)

Komunikace

Kultura

Kultura neslyšících

Nedoslýchavý.

Neslyšící

Ohluchlý

Postižení

Postlingválně neslyšící

Prelingválně neslyšící

Řeč

Sluch

Vada

Znakový jazyk

Annotation

The author of this Diploma work: „A difficulty of integration men with hearing impairment (dysacusia) to the majority society“ adverts to necessity of mutual respect between hearing and not hearing {deaf}members of our society. It adverts also to nes-
cience {ignorance} a basic problems of people that are hearing disabled in present and on indifference with that majority population approach to these problems.

The part of this Diploma work are information about the Project for people which are hearing disabled {with this handicap}, the author participated on their creation and re-
search in a lines members of Police Czech Republic.

This Diploma work challenges to connection of both worlds, a world of hearing men and not hearing men and to remove frequently as much as nonsensical long-standing barriers.

Keywords

Biculturalism

Bilinguism

Bilinguism of the deaf people

Handicap

Cochlear neuroprosthesis (implant)

Communication

Culture

Culture of deaf people

Persons with deafness

Deaf persons

People who turned deaf

Handicapped

Postlingual deaf people

Prelingual deaf people

Speech

Hearing

Defect

Sign language

Seznam použité literatury

1. Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, ze dne 11. 6. 1998
2. Zákon č. 348/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob
3. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ze dne 24. 9. 2004
4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění zákona č. 306/2009 Sb.
5. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
6. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
7. Zákon č. 586/92 Sb., o daních z příjmů
8. Zákon č. 108/2006, o sociálních službách
9. Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ze dne 9. 2. 2005
10. Směrnice MŠMT ČR č j. 13 710/2001-24, k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení, ze dne 6. 6. 2002
11. FREEMAN, R. D., *Tvé dítě neslyší?* Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených., 1992, 359 s.
12. KNOLOVÁ, I., *Vzdělávání neslyšících dětí, žáků a studentů a jejich uplatnění v praxi*, bakalářská práce, Brno, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta Humanitních studií, 2008, 59 s.
13. KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha, Portál, 2008, 209 s., ISBN 978-80-7367-383-3
14. JABŮREK, J., *Bilingvální vzdělávání neslyšících.*, Praha:, SEPTIMA, 1998., 43 s., ISBN 80- 7216- 052- 4 "
15. NAKONEČNÝ, M., *Sociální psychologie*, Praha, Academia, 1999, 287 s., ISBN 80-200-06-90-7
16. PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P., *Jak komunikovat s neslyšícím klientem*, Praha, Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 27 s., ISBN 978-80-86991-18-4.
17. STRNADOVÁ, V. *Jaké je to neslyšet?* Liberec: Česká unie neslyšících ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Technické univerzity v Liberci, 1995, 165 s.

18. STRNADOVÁ, V., *Hádej, co říkám.* ,Praha: MZ ČR, 1998, 158 s.
ISBN 80- 85047- 17- 9
19. STRNADOVÁ, V., *Jak se úspěšně vyrovnávat se ztrátou sluchu*, Praha, ASNEP, 2001, 165 s., ISBN 80-903035-2-8
20. Info -zpravodaj 2006, roč. 14, č. 3
21. KŘEŠŤANOVÁ, L., Implantát nukleus hybrid – šance pro lidi se zbytky sluchu, *GONG*, 2009, č. 3-4, ISSN 0323-0732
22. SVOBODOVÁ, J. Jak integrovat? *Speciální pedagogika* 4. 1993/94, č. 4, ISSN 0323- 0732
23. WINTER, J., Diskriminace u soudu, *Můžeš*, 2009, č. 17, 38 s.,
24. <http://www.gong.cz/>, Časopis Gong, 2007
25. www.neslyšící.cz/práce
26. www.pevnost.com/kurzy-znakoveho-jazyka.htm/, Organizace Pevnost - České centrum znakového jazyka, 2000
27. <http://www.asnep.cz/tlumoceni/index.htm>, Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel
28. www.appv.cz/index.php?sel=20 , Agentura profesního poradenství pro neslyšící
29. <http://www.praha.cun.cz/album/>, ČUN – Česká unie neslyšících Praha
31. tlumoceni@gong.cz
32. <http://www.ckzj.com>
33. www.kochleár.cz
34. www.přepis.cz
35. [http://userwerweb.pedf.cuni.cz/úzkspg/poradna/sluchové postižení/výpověď.php./](http://userwerweb.pedf.cuni.cz/úzkspg/poradna/sluchove-postizeni/vypoved.php/)
36. www.cuni.cz/uk-60.html
37. www.uhk.cz
38. <http://appn.neslyšící.cz>
39. rádio Clasic FM, Slyšitelné ticho, 11. 4. 2006, 18.4. 2006

Seznam příloh

Příloha č. 1. DVD: Nebojte se, pomůžeme vám!, součást projektu P ČR: Jsme tu i pro vás!

Příloha č. 2. DVD: Nebojte se, mluvte s námi!, součást projektu P ČR: Jsme tu i pro vás!

Příloha č. 3.: Dotazník pro příslušníky Policie ČR

Příloha č. 4.: Etický kodex tlumočnicka

Příloha č. 5.: Slovník zájmových slov

Příloha č. 1.

DVD: Nebojte se, pomůžeme vám!, součást projektu P ČR: Jsme tu i pro vás!

*Nebojte se,
mluvte s námi!*

*Nebojte se,
pomůžeme vám!*

od A

Jsme tu i pro vás!

Od A do Z – o komunikaci lidí s vadami sluchu a těmi, kteří je musí chránit a pomáhat jim

Příloha č. 2.

DVD: Nebojte se, mluvte s námi!, součást projektu P ČR: Jsme tu i pro vás!

*Nebojte se,
mluvte s námi!*

*Nebojte se,
pomůžeme vám!*

od A

Jsme tu i pro vás!

Od A do Z - o komunikaci lidí s vadami sluchu a těmi, kteří je musí chránit a pomáhat jim

Logo of the Ministry of Education, Youth and Sports (MŠMT)
Logo of the City of Prague (PRAHA)
Logo of the Police of the Czech Republic (POLICIE ČR)

Dotazník pro příslušníky Policie ČR

Průzkum ve znalosti problematiky sluchově postižených u policistů služebně zařazených na základních útvarech Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy.

O vyplnění dotazníku bylo požádáno šedesát policistů základních útvarů v měsíci lednu roku 2010, všichni respondenti byli upozorněni na to, že se jedná o anonymní průzkum v oblasti komunikace se sluchově postiženými občany.

1. Setkal (a) jste se při plnění služebních úkolů se sluchově postiženými?

Ano

Ne

Nevím

2. Zvládáte komunikaci se sluchově postiženými bez větších problémů?

Ano

Ne

Nevím

3. Dojde-li při komunikaci se sluchově postiženým k omylu, poznáte to?

Ano

Ne

Nevím

4. Je sluchově postižená osoba zároveň osobou mentálně zaostalou?

Ano

Ne

Nevím

5. Odezírá každý sluchově postižený?

Ano

Ne

Nevím

6. Při komunikaci se sluchově postiženým je nutné zvyšovat hlas?

Ano

Ne

Nevím

7. Používá každý sluchově postižený znakový jazyk?

Ano

Ne

Nevím

8. Je při komunikaci se sluchově postiženým nutná přítomnost tlumočnicka do znakového jazyka?

Ano

Ne

Nevím

9. Je komunikace sluchově postižených osob legislativně upravena?

Ano

Ne

Nevím

10. Byl(a) jste seznámen(a) s projektem Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy: „Jsme tu i pro vás!“ ?

Ano

Ne

Nevím

Etický kodex tlumočnicka

Každý profesionální tlumočnicka by měl respektovat etický kodex tlumočnicků, který stanovila Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.

- Profesionální tlumočnicka je osoba, která za úplatu převádí jednoznačný smysl sdělení z výchozího jazyka do cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky i kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočnicka se ne snaží být aktivním účastníkem komunikace – neradí a ani nesděluje své osobní názory.
- Tlumočnicka následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.
- Tlumočnicka přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem, kvalifikaci a přípravě. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu práce. Pokud tlumočnicka zjistí, že komunikace s daným neslyšícím klientem je nad jeho možností a schopností, tlumočení odmítne.
- Tlumočnicka přizpůsobuje své chování a oděv přiměřeně situaci, v jejímž rámci tlumočí.
- Tlumočnicka je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení neveřejných jednání (Absolutní mlčenlivost však neplatí, pokud by tlumočnicka svým mlčením porušil zákon, například by neoznámil spáchání trestného činu.).
- Tlumočnicka neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst.

- Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj špatných pracovních podmínek, nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení a poškodil tak klienta, svou osobu nebo profesi.
- Tlumočník sleduje vývoj své profese a její naplnění u nás i ve světě, učí se znát kulturu Neslyšících, doplňuje své vědomosti týkající se problematiky sluchově postižených a cíleně zvyšuje svou profesní úroveň.
- Tlumočník ctí svou profesi, usiluje o spolupráci s ostatními tlumočníky při prosazování a obhajobě společných profesionálních zájmů.
- Tlumočník zná etický kodex a dodržuje jej.
(<http://www.cktjz.com/>)

Culture material and humanistic values created by mankind, characterizing the degree of historically reached development of the society in a certain sphere

Kultura neslyšících: Neslyšící spojuje velmi silný pocit sounáležitosti. Jádrem kultury neslyšících tvoří znakový jazyk.

Culture of deaf people are connected by a very strong feeling of appurtenance. The core of their culture is formed by the sign language.

Nedoslýchavý: Schopnost slyšet je poškozena, je velice obtížná, ale při zvýšeném úsilí jedince či s pomocí sluchadla lze sdělovaným informacím porozumět. Vzdělávání může probíhat obvyklým způsobem.

Persons with deafness the ability of hearing is damaged, it is very complicated, but with a big effort of a person or with the help of a hearing aid it is possible to understand the information. Education can be made in an usual way.

Neslyšící: Schopnost slyšet je poškozena v takovém rozsahu, že znemožňuje porozumění řeči. Tyto osoby se řeči učí velmi obtížně, mnohdy srozumitelná řeč není vybudována.

Deaf persons the ability of hearing is damaged so much that it does not make possible to understand speaking. These persons learn to speak with big problems, sometimes no intelligible speaking is created

Ohluchlý: Řeč je rozvinuta, mluva se postupně zhoršuje, zůstává však srozumitelnou. Komunikace probíhá většinou pomocí odezírání.

People who turned deaf speaking is developed, it gradually gets worse, but it is still intelligible. The communication is mostly realized by speech reading

Postižení: Ztráta důležité funkce bez ohledu na jakékoliv pomůcky či léčbu.

Handicapped loss of an important function regardless of any aids or treatment.

Postlingválně neslyšící: Člověk ztratil sluch po spontánním vytvoření mluvy a jazyka.

Postlingual deaf people they lost the hearing after spontaneous creating of speech and language

Prelingválně neslyšící: Člověk neslyší od narození, případně ztratil sluch před spontánním vytvořením mluveného jazyka.

Prelingual deaf people they are deaf since their birth, or lost the hearing before creating the spoken language

Řeč: Jeden ze způsobů komunikace. Je systematická, symbolická, sociální, proměnlivá a neustále se vyvíjí. Má gramatickou strukturu.

Speech one of communication ways. It is systematic, symbolic, social, changeable and always develops. It has a grammar structure.

Sluch: Jeden ze základních poznávacích procesů, který je navázán na další procesy, které v samém důsledku souvisí s myšlením a řečí.

Hearing one of the basic processes of identification followed up with other processes being connected with speech and thinking.

Vada: Skutečná fyzická nebo strukturální odchylka od normálu. Důsledek může být malý, nebo vůbec žádný (vada zraku – brýle, nedoslýchavost – sluchadlo).

Defect a real physical or structural perversion from the normal state. There can be no or just a small consequence (sight defect - glasses, hearing defect - hearing-aid).

Znakový jazyk: Přirozený, plnohodnotný komunikační systém. Je založený na tvarech, pohybech rukou a horní části těla. Důležitá je také mimika

Sign language a natural, full-valuable communication system. It is based on forms, movements of hands and the upper part of the body. The mimicry of the face and the position of the head are important too.